

การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรง
ในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง

MIGRATION, SOCIAL ADJUSTMENT, SOCIAL SUPPORT, GENDER AND DOMESTIC
VIOLENCE IN FAMILIES OF BURMESE MIGRATION WOMEN WORKERS
IN MUANG DISTRICT, SAMUTSAKHON PROVINCE
AND LA-OON DISTRICT, RANONG PROVINCE

โดย
นางสาวเนตรนภา วงษ์สวัสดิ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาบูรณาการนโยบายสวัสดิการสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พ.ศ. 2554

วิทยานิพนธ์	การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง
	Migration, Social Adjustment, Social Support, Gender and Domestic Violence in Families of Burmese Migration Women Workers in Muang District, Samutsakhon Province and La-oon District, Ranong Province
ชื่อนักศึกษา	นางสาวเนตรนภา วงษ์สวัสดิ์
รหัสประจำตัว	516010
สาขาวิชา	บูรณาการนโยบายสวัสดิการสังคม
ปีการศึกษา	2553

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้ตรวจสอบและอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2553

_____ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรณราย แสงวิเชียร)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผิน อารมย์สุนทร ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(รองศาสตราจารย์นิภา ส.ตุ้มรสสุนทร) จากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

[Signature] กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวนิจ นิจอนันต์ชัย)

[Signature] กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ขัตติยา กรรณสูต)

[Signature] กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร)

วิทยานิพนธ์	การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง Migration, Social Adjustment, Social Support, Gender and Domestic Violence in Families of Burmese Migration Woman Workers in Muang District, Samutsakhon Province and La-oon District, Ranong Province
ชื่อนักศึกษา	นางสาวเนตรนภา วงษ์สวัสดิ์
รหัสประจำตัว	516010
สาขาวิชา	บูรณาการนโยบายสวัสดิการสังคม
ปีการศึกษา	2553

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษากรณีแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการอพยพย้ายถิ่น ของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่าที่เข้ามาในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และ อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง เพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิต การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพและความรุนแรงในครอบครัว การเก็บข้อมูลใช้ การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จังหวัดละ 12 คน ที่ย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทย 1-2 ปี

ผลการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่น พบว่า ปัจจัยที่ดึงดูดให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าย้ายถิ่นมาประเทศไทย คือ ระบบเศรษฐกิจไทยต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก และคนงานไทยไม่ต้องการทำงานหนัก งานสกปรก และงานอันตราย จึงต้องจ้างแรงงานข้ามชาติทำงานเหล่านี้ ส่วนปัจจัยผลักดัน คือ สถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศพม่าจึงทำให้เกิดกระบวนการย้ายถิ่นผ่านทางนายหน้า เครือญาติและเพื่อน

ผลการศึกษาการปรับตัวทางสังคมพบว่า แรงงานอพยพสตรีชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครปรับตัวได้ดีกว่าแรงงานอพยพสตรีในจังหวัดระนองในเรื่องการสื่อสารภาษาไทย การสนับสนุนทางการเงิน อาหาร ที่อยู่อาศัยจากเครือญาติและเพื่อน การสนับสนุนด้านการศึกษาของบุตร การสนับสนุนด้านการอบรม ความรู้ อุปกรณ์ในการทำงานหรือทักษะอาชีพส่วนการปรับตัวในเรื่องอื่น ได้แก่ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ความปลอดภัย ความมั่นคง เสรีภาพและความรู้สึถึงคุณค่าของ

ตนเอง ความตึงเครียด รวมทั้งการสนับสนุนทางสังคมด้านสุขภาพ การสนับสนุนจากเพื่อน การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเรื่องการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว และการทำบัตรประกันสุขภาพ แรงงานอพยพสตรีชาวพม่าทั้งสองจังหวัดมีการปรับตัวและได้รับการสนับสนุนไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษาเพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า บทบาทหน้าที่ในครอบครัวมี 2 ลักษณะคือทั้งทำงานนอกบ้านเพื่อการหารายได้และบทบาทของภรรยาและแม่เมื่อกลับมาอยู่ในครอบครัว ส่วนจังหวัดระนองมีลักษณะเดิม คือ การเป็นแม่บ้าน ดูแลลูกและเชื้อเพลิงสามเณร ด้านเพศสภาพกับอนามัยเจริญพันธุ์ แรงงานสตรีอพยพทั้งสองจังหวัดมีสิทธิเลือกช่วงเวลาในการมีเพศสัมพันธ์ได้ และคุมกำเนิดด้วยการกินยา สำหรับผลการศึกษาเรื่องความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่จากสามีเมาสุรา จนทำให้เกิดการทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าตัดสินใจหย่าร้าง ประเด็นรองมา คือ ความไม่ซื่อสัตย์ของสามีที่มีภรรยาน้อย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงแรงงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสำรวจข้อมูลจำนวนแรงงานต่างด้าวที่เป็นตัวเลขจริง ควรให้แต่ละหน่วยงานมีการร่วมมือประสานกันเป็นพหุภาคี เพื่อช่วยแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติ ควรทำงานในรูปแบบจากล่างสู่บน ควรกำหนดแผนงานให้ชัดเจนหรือทำคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องบูรณาการและแก้ปัญหาร่วมกันและควรจัดทำแบบการประเมินผลหรือรายงานส่งให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อมีแบบการประเมินผลไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ คือ ควรมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรคเพิ่มมากขึ้น สถานประกอบการ/โรงงานที่ให้แรงงานข้ามชาติประกอบอาชีพควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการดูแลเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ การทำบัตรประกันสังคม/บัตรสุขภาพ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาลควรมีส่วนช่วยดูแลในเรื่องที่พักอาศัยที่ถูกสุขลักษณะ ปราศจากมลพิษจากสิ่งแวดล้อม สถาบันการศึกษาภาครัฐและเอกชนควรเปิดโอกาสให้บุตรแรงงานข้ามชาติเข้าศึกษาในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือเปิดสอนภาษาไทยให้กับแรงงานข้ามชาติและหน่วยงานภาคเอกชนควรประสานกับหน่วยงานภาครัฐจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อทำให้แรงงานข้ามชาติเกิดการปรับตัวทางสังคมและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพ

Thesis Title	Migration, Social Adjustment, Social Support, Gender and Domestic Violence in Families of Burmese Migration Women Workers in Muang District, Samutsakhon Province and La-oon District, Ranong Province
By	Miss Netnapa Wongsawasdi
Identification No.	516010
Degree	Master of Social Work (M.S.W.)
Major	Integrated Social Welfare Policy
Academic Year	2010

ABSTRACT

The research on "Migration, Social Adjustment, Social Support, Gender and Domestic Violence : A case Study of Burmese Migration Women, in Muang District, Samutsakhon Province and La-oon District of Ranong Province have two objectives ; to study migration process of Burmese women and their lifestyles, health condition, relationship in their families, social support, networking and decision on the future of Burmese migrant women. Data collection was undertaken by using the method of in-depth interviews and focus group discussion with 12 chosen migrants ; those migrated to Thailand 1-2 years, from each of 2 provinces ; in Muang district of Samutsakhon Province and La-oon district of Ranong Province.

The findings on migration issue was found that pull factor that attracts Burmese women migrants migrated to Thailand had been the Thai economy. Since there is a huge need in labors and Thai workers do not like some kinds of job which resulted in the employment of migrant labors. The push factor is the political and economic crisis of Burma that resulted in migration process through the brokers, relatives and friends.

The finding on social adjustment issue shows that Burmese migrant women workers in Muang district of Samutsakhon Province can adapt themselves better than women migrant workers in Ranong Province in regards to the Thai language skill, the financial support, food, accommodation from relatives and friends, educational support for their children, job training, working equipment and professional skills. Whereas there is on difference between the two province on the other self adaptabilities, such as relationships with other people, safety, security,

freedom and sense of self-esteem, stress management as well as the support for social healthcare, other supports from friends governmental and private sectors on the registration of foreign workers and on the applying for their health insurance cards.

The finding on gender issue shows that women migrant workers from Burma at Samutsakhon Province have major roles ; one as working women for an income and the other as housewives or as mothers when return home. However, those in La-oon District of Ranong Province, they practiced their traditional role that is as a housewife, taking care of children and listening to her husband. On the issue of gender and reproductive health, women migrant workers of both provinces have the rights to choose the time of sexual relations and use the pills for the contraception. In regard to the study on domestic violence, the major cause of the violence was the alcohol abuse (or drunkenness) leading to bodily harm which was the main reason for Burmese migrant women made their minds to divorce. The subordinate factor for this has been the dishonest of the husbands in having a concubine.

Based on findings, the suggestions on policy level is Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Labor and other related agencies including Non-governmental Organizations (NGOs) should conduct a survey of the actual number of migration workers. They should promote the good coordination and collaboration in multi-lateral approach to help solve the problematic issue of migrant workers. The bottom-up approach shall be considered and implemented with framework clearly identified or having an operations manual available for the related agencies to follow in integrating actions and solving problems together. There also needs to be one standard format for evaluation or reporting systems meant for cohesive and one unified direction.

The suggestions on action level, there should be more measures related to health promotion and prevention of diseases. The business firms or factories, where migrant workers are employed, should coordinate with governmental agencies mandated to take care about health promotion and support on applying for health insurance and social security cards. The local administrative organizations or municipals should take part in providing support for hygiene and sanitation of accommodations with pollution-free environment. Both governmental and private educational institutions should give an opportunity for migrant children to study in the normal curriculums in order to develop these children for better life or open the course teaching Thai language for those foreign workers. The private organizations should get in touch with the government agencies for project activities that will help migrant workers toward social adjustment and to live with the better quality of life.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะความกรุณาช่วยเหลือจากบุคคล และคณะบุคคลต่าง ๆ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

เหนือสิ่งใดขอกราบขอบพระคุณองค์พระผู้เป็นเจ้าที่เปิดโอกาสและสนับสนุนให้ได้มีโอกาสเรียนรู้ รวมทั้งเป็นแรงบันดาลใจในทุกสิ่ง และประทานพรสำหรับการศึกษา อีกทั้งโปรดให้บุคคลดังต่อไปนี้มาดำเนินการให้สิ่งที่ตั้งใจได้สำเร็จ

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวนิจ นิจอพันธ์ชัย อาจารย์ที่ปรึกษา หัวหน้างานรุ่นพี่ และแรงบันดาลใจที่ทำให้ผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งความเมตตาของรองศาสตราจารย์ ดร.ชัตติยา กรรณสูต และ อาจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งให้คำปรึกษาจริงจัง โดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยทั้งในและนอกเวลาราชการแก่ผู้ศึกษา รวมตลอดทั้งให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไข และเสนอแนะเพิ่มเติม ให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน

ขอขอบพระคุณองค์กร Caritas Thailand ผ่านทางคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสตรีที่สนับสนุนทุน และเวลาในการทำงานเพื่อทำให้การทำวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คุณสมพงษ์ สระแก้ว ผู้อำนวยการมูลนิธิเครือข่ายคุณภาพชีวิตแรงงาน และทีมงานผู้เป็นล่ามและอำนวยความสะดวกทุกอย่างในการเก็บข้อมูลในจังหวัดสมุทรสาคร ขอขอบพระคุณ คุณภิรมณ์ คนหมั่น ผู้ช่วยประสานงานในพื้นที่จังหวัดระนอง ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ สำหรับผู้เขียนงานวิจัยทุกคนที่ผู้ศึกษาได้นำมาศึกษาเป็นแนวทาง และใช้ประกอบในการอ้างอิงการศึกษาครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีของการการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาขอมอบเป็นความกตัญญูกตเวทิตาแก่ คุณพ่อและคุณแม่ บุรพาจารย์ ผู้ให้กำเนิด ให้ความรักความอบอุ่น โดยเฉพาะน้องชาย นายณพัช วงศ์สวัสดิ์ ผู้ให้การสนับสนุนในการศึกษา รวมทั้งงานวิจัย และส่งเสริมให้ฝันเป็นจริงขึ้นมาได้

เนตรนภา วงษ์สวัสดิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
Abstract.....	(3)
กิตติกรรมประกาศ.....	(5)
สารบัญ.....	(6)
สารบัญตาราง.....	(8)
บทที่	
1. บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	8
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	9
1.4 นิยามศัพท์.....	9
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 ทฤษฎีการย้ายถิ่น.....	11
2.2 แนวคิดและทฤษฎีการตัดสินใจ.....	16
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม.....	24
2.4 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม.....	28
2.5 แนวคิด และทฤษฎีเรื่องการปรับตัวทางสังคม.....	32
2.6 แนวคิดเพศสภาพ.....	38
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	58
2.8 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	64
3. ระเบียบวิธีการศึกษา	
3.1 ประชากรในการศึกษา.....	65
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	66
3.3 การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ.....	68
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
4. ผลการศึกษา	
4.1 ข้อมูลพื้นฐานของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	70
4.2 ปัจจัยที่ดึงดูดแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	72
4.3 ปัจจัยผลักแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	74
4.4 กระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	75
4.5 การปรับตัวทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	80
4.6 การสนับสนุนทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	83
4.7 เพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	89
4.8 ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า.....	93
4.9 สรุปและสังเคราะห์.....	94
5. สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	97
5.2 การอภิปรายผลการศึกษา.....	100
5.3 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย.....	106
บรรณานุกรม.....	109
ภาคผนวก	
ผนวก ก. แบบสัมภาษณ์เจาะลึก.....	117
ผนวก ข. ใบแสดงความยินยอมให้สัมภาษณ์แต่ละบุคคล.....	119
ประวัติผู้เขียน.....	120

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 จำนวนแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในจังหวัดสมุทรสาคร.....	7
1.2 สถานการณ์แรงงานต่างด้าวที่ถูกกฎหมายจังหวัดระนอง.....	8

บทที่ 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากข้อมูลของฝ่ายทะเบียนและข้อมูลสารสนเทศ กลุ่มพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว สถิติ ณ กันยายน 2551 แสดงจำนวนแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองไม่ถูกกฎหมาย 3 สัญชาติ คือ พม่า ลาว กัมพูชา ที่ขอใบอนุญาตทำงานตามมติคณะรัฐมนตรี มีจำนวนเพียง 501,570 คน เมื่อเทียบกับข้อมูลในปี 2547 ที่มีแรงงานข้ามชาติ 3 สัญชาติ มารายงานตัวสูงถึง 1,284,920 คน จึงเห็นได้ว่าสถานการณ์ปัจจุบันมีการจ้างแรงงานข้ามชาติที่ไม่ได้จดทะเบียนมากกว่าที่จดทะเบียนถึง 60 -70 % เนื่องจากแนวทางการเปิดจดทะเบียนที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดหลายประการที่ทำให้แรงงานข้ามชาติเข้าไม่ถึงกลไกดังกล่าว ในปี 2551 ประเทศไทยมีแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าย้ายถิ่นมาทำงานสูงถึง 476,676 คน จากประเทศลาว 12,800 คน และจากกัมพูชา 12,094 คน และจากงานวิจัยของ อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และคณะ. (2548 : 60-61) พบว่า ผู้หญิงที่เป็นแรงงานอพยพชาวพม่าที่แต่งงานแล้ว นำบุตรมาด้วยสูงถึงร้อยละ 72 และแม่ชาวพม่าที่ทำงานอยู่ตามจังหวัดที่มีชายฝั่งทะเล มีวิถีชีวิตหรือการดำรงอยู่ที่ยากลำบากมากกว่าแม่ชาวพม่าที่อยู่ในจังหวัดที่มีสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกมากกว่า ดังเช่น จังหวัดตากและเชียงใหม่ ส่งผลให้การสร้างครอบครัว หรือการมีปัจจัยเกื้อหนุนต่อครอบครัวและต่อชีวิตเด็กมีน้อยกว่า จึงอาจกล่าวได้ว่า มีความแตกต่างหลากหลายของชีวิตเด็กที่อยู่ในครอบครัวและการสร้างครอบครัวไปตามบริบทพื้นที่ในการทำงานและการอยู่อาศัยภายในกลุ่มแรงงานข้ามชาติเองอีกด้วย

การย้ายถิ่นข้ามชาติเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมากในหลายทศวรรษที่ผ่านมา อันสืบเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างประเทศ ก่อให้เกิดปัญหาต่อตัวผู้ย้ายถิ่น โดยเฉพาะสตรีที่ต้องเสี่ยงต่อการถูกละเมิดในด้านต่าง ๆ ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาต่อประเทศต้นทางเช่นการขาดแคลนทรัพยากรบุคคล ตลอดจนก่อให้เกิดปัญหาต่อประเทศปลายทาง เช่น ปัญหาความแออัดของประชากรแฝง การขาดแคลนงบประมาณในการจัดการสาธารณสุข ปลอดภัยแก่ประชากรแฝงที่เข้ามากระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาอีกด้วย

สถิติประชากรของประเทศพม่าในปี 2531 มีประชากรทั้งสิ้น 39.3 ล้านคน อีกยี่สิบปีต่อมาในปี 2551 ประชากรชาวพม่าเพิ่มขึ้นเป็น 57.37 ล้านคน และในปี 2552 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอีก 59.12 ล้านคน ภายระยะเวลา 1 ปี ประชากรเพิ่มขึ้น 1.75 ล้านคน ณ ปัจจุบันประชากรอายุ 18 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากกว่า 30 ล้านคน คิดเป็นร้อยละมากกว่า 50 ของ

ประชากรทั้งประเทศ ตามสถิติล่าสุด ประเทศพม่ามีประชากรชาย 29.39 ล้านคน เพศหญิง 29.73 ล้านคน ซึ่งเป็นอัตราที่ยังอยู่ในเกณฑ์สมดุล

ประชากรพม่าประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ ซึ่งสองในสามเป็นชาวพม่าโดยเชื้อสาย ซึ่งอาศัยอยู่ใน 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดย่างกุ้ง จังหวัดพะโค จังหวัดอิรวดี จังหวัดมาเกว จังหวัดสกาย และจังหวัดมณฑลทะเลย์

เศรษฐกิจด้านเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก เขตเกษตรกรรมคือบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดี แม่น้ำสะโตง แม่น้ำทวาย-มะริด ซึ่งปลูกข้าวเจ้า ปอกระเจา อ้อย และพืชเมืองร้อนอื่น ภาคกลางตอนบนมีน้ำมันปิโตรเลียม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชูดแร่ หิน สังกะสี ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ทำเหมืองดีบุก ทางตอนใต้เมืองมะริดมีเพชรและหยกจำนวนมาก ทางภาคเหนือทำป่าไม้ โดยเฉพาะไม้สัก บริเวณ ย่างกุ้ง มะริด และทวาย ตอนล่างเป็นอุตสาหกรรมต่อเรือเดินสมุทรที่ใหญ่ที่สุดในประเทศพม่า

ชนชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประวัติศาสตร์พม่ามีเพียง 4 เผ่า คือ มอญ พม่า ะไข่ และฉาน (ไทยใหญ่) เนื่องจากรบกับชนกลุ่มอื่นจนรวมตัวเป็นชนพม่าเหนือลุ่มน้ำอิรวดี

วัฒนธรรมส่วนใหญ่รับอิทธิพลมาจาก ประเทศจีน อินเดีย และไทยมาช้านาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นในด้าน ภาษา คนตรี และอาหาร สำหรับอิทธิพลด้านวรรณคดี จากพุทธศาสนา นิกายเถรวาทมาตั้งแต่ครั้งโบราณ (สำนักข่าวเจ้าพระยา. 2533 : 2)

สาเหตุหลักของการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติจากพม่ามาประเทศไทยจำนวนมาก เป็นผลมาจากความหวาดกลัวจากการถูกประหัตประหาร การกดขี่ข่มเหง เนื่องจากรัฐบาลพม่า มีนโยบายเข้าไปจัดการและควบคุมพื้นที่ที่ชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่อย่างเข้มข้น อาทิเช่น โครงการโยกย้ายถิ่นฐานใหม่ (Resettlement Programs) ซึ่งบังคับให้ชาวบ้านต้องโยกย้ายออกจากที่อยู่เดิม โดยที่บางครั้งก็ไม่ได้จัดหาที่อยู่ใหม่ให้ หรือจัดสรรที่อยู่ซึ่งง่ายต่อการควบคุม หรือเป็นพื้นที่ซึ่งมีสภาพแย่กว่าที่อยู่เดิม นอกจากนี้ยังมีปฏิบัติการที่เข้าไปจัดการกับชีวิตประจำวันของผู้คน เช่น การเกณฑ์แรงงานหรือไปเป็นลูกหาบให้ทหารพม่า หรือทหารพม่าเข้าไปทำร้ายร่างกายประชาชน ข่มขืนหญิงหญิงสาวโดยที่กฎหมายไม่สามารถคุ้มครองใดๆ ได้ (สุภัตรา ภูมิประภาส และเพ็ญนภา หงษ์ทอง. 2549 : 19)

นอกจากนั้นแล้วประเทศไทยเองมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงเมื่อเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านจนทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม จึงเป็นปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) ที่สำคัญให้แรงงานจากประเทศที่ด้อยกว่าทางเศรษฐกิจ เดินทางเข้ามาเพื่อเติมช่องว่างของการขาดแคลนแรงงานในประเทศไทย

ในปัจจุบันมีแรงงานข้ามชาติจากพม่าประมาณ 2 ล้านคน ที่ทำงานประเภทที่เสี่ยงอันตราย สกปรก และยากลำบาก แลกกับค่าจ้างที่ต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของแรงงานใน

ประเทศไทยเป็นอย่างมาก เช่น งานในโรงงานห้องเย็นแช่แข็งอาหารทะเล ในโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า งานบ้าน เป็นต้น แรงงานข้ามชาติเหล่านี้มีชีวิตอยู่ท่ามกลางความหวาดกลัวจากการถูกส่งกลับอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องเผชิญกับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม เนื่องจากสภาพที่ผิดกฎหมาย กับสภาพการทำงานที่ไม่ได้มาตรฐานและไร้ซึ่งกลไกที่จะคุ้มครองป้องกันตนเอง (สุกัญญา เบนนิค. 2550 : 158)

จากงานวิจัยของกฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. (2543 : 124-126) พบข้อมูลที่สำคัญว่า แรงงานข้ามชาติชาวพม่าที่เป็นหญิง ถูกบังคับให้แต่งงาน มีกรณีที่ถูกบังคับ ทั้งก่อนและในระหว่างที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว ซึ่งมีทั้งการบังคับโดยคู่รัก การบังคับโดยสมาชิกในครอบครัว และการถูกบังคับโดยสถานการณหรือเงื่อนไขการทำงานที่ต้องการความปลอดภัย เพราะถ้าเป็นหญิง โสดก็อาจจะถูกล่วงละเมิดทางเพศ และถูกเลือกปฏิบัติต่าง ๆ นานาจากนายจ้าง หรือถ้าไม่แต่งงาน หรือกลับไปบ้าน มักจะถูกมองว่ามาทำงานขายบริการ เป็นต้น ดังนั้น การสร้างครอบครัวในบรรดากลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวพม่า จึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นไปอีก และคาดว่าจะยังมีสิ่งที่เราเข้าไปไม่ถึง หรือไม่รู้จักต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมาก

งานวิจัยของกฤตยา อาชวนิจกุลและคณะยังพบว่า แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่มักขาดความรู้เรื่องสุขอนามัยขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะสตรีในด้านหลักของอนามัยเจริญพันธุ์ ซึ่งไม่ค่อยมีการกล่าวถึงมากนัก ภาระหนักดังกล่าวยังคงอยู่ในความรับผิดชอบของสตรีฝ่ายเดียวอีกด้วย และเนื่องจากการไม่สามารถอ่านข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ได้ เพราะไม่มีการพิมพ์เผยแพร่ในภาษาของพวกเขาเอง รวมทั้งขาดช่องทางหรือโอกาสในการเข้าถึงการรับบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานก็เป็นอุปสรรคสำคัญ ทำให้สตรีต้องประสบโรคภัยที่สืบเนื่องจากความไม่รู้จักดูแลป้องกันสุขภาพของตนเอง

นอกจากนั้นบทบาท แม่ ภรรยา ลูกสาว ที่ว่าผู้หญิงแบกโลกไว้ครั้งหนึ่งนั้นเป็นคำกล่าว ซึ่งยังน้อยเกินไป เพราะสำหรับแรงงานผู้หญิงพม่า ต้องบอกว่าเธอแบกโลกไว้ทั้งโลก ผู้หญิงพม่าอยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่สอนให้ผู้หญิงอ่อนน้อม สุภาพ กตัญญู เชื่อฟังผู้ใหญ่ เมื่อแต่งงานไปก็ต้องเชื่อฟังสามี และมีหน้าที่ดูแลครอบครัวให้ดี ผู้หญิงพม่าต้องทำงานอย่างหนัก นอกจากแบกภาระจากการกำหนดหน้าที่จากสังคมแล้ว เธอยังแบกภาระทางอ้อมอย่างหนักตั้งแต่ยังอยู่ในประเทศบ้านเกิด มาเกือบครึ่งศตวรรษ โดยเฉพาะผู้หญิงพม่าระดับรากหญ้าที่มีฐานะยากจน สภาพสังคมพม่าปกครองโดยระบบสังคมนิยมมีรัฐบาลเผด็จการทหารพม่าปกครองประเทศอยู่จนถึงเกือบกึ่งศตวรรษ ด้วยสภาพการปกครองสังคมนิยมเผด็จการรัฐบาลทหารพม่า มีผลกระทบต่อคนระดับรากหญ้าอย่างมาก นอกจากปัญหาเศรษฐกิจที่ล้มเหลว ประชาชนไม่มีงานทำ รายได้ไม่พอกินแล้ว นโยบายในการสร้างประเทศของพม่าในรูปแบบสังคมนิยมยังกดขี่ขูดรีดชาวบ้าน โดยที่พวกเขาไม่มีทางเลือก ผลกระทบจากรัฐบาล คือการเก็บภาษีผลผลิตทางการเกษตร ชาวนา ชาวไร่ในประเทศ

พม่า เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวจะต้องจ่ายเป็นภาษีในรูปของผลผลิต เพื่อที่รัฐจะนำเข้าไปเป็นกองกลางพัฒนาประเทศ บางปีรัฐบาลเรียกเก็บผลผลิตเกือบครึ่งหนึ่งที่เหลือชาวนา ชาวไร่แทบไม่พอกิน บางครั้งขายได้ไม่พอเลี้ยงครอบครัวในแต่ละปี รัฐบาลจะมีนโยบายสร้างสาธารณูปโภคต่าง ๆ หลายโครงการ รวมไปถึงสร้างสถานบริการของรัฐในรูปแบบต่างๆ ตามระบอบสังคมนิยมแบบเผด็จการทหารพม่า ซึ่งใช้วิธีเกณฑ์แรงงานจากครอบครัวชาวนามาเพื่อช่วยก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค ในหนึ่งครอบครัวต้องส่งแรงงานชายฉกรรจ์ที่มีความแข็งแรงมาช่วยงานบริการสังคม ถือว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองพม่า หากไม่ปฏิบัติตาม รัฐบาลทหารพม่ามีสิทธิพิจารณาตัดสินโทษอย่างเบ็ดเสร็จ หากครอบครัวใดไม่มีแรงงานชายฉกรรจ์ ไม่สามารถส่งแรงงานมาร่วมได้ ครอบครัวนั้นจะต้องรับผิดชอบในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยทั่วไปแล้ว มักจะจ่ายเป็นเงินทดแทนให้กับรัฐบาล ซึ่งถือว่าเป็นเงินที่มากสำหรับครอบครัวชาวนา คือ วันละ 3,000 จั๊ดหรือประมาณ 100 บาท ชาวนาที่ฐานะยากจนจึงไม่สามารถจ่ายเป็นเงินทดแทนได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องสละชายฉกรรจ์ไปทำงานในโครงการของรัฐบาล บางครั้งอาจเป็นพ่อบ้าน หรือลูกชาย ปัญหาเหล่านี้นอกจากส่งผลกระทบต่อครอบครัวและฐานะทางเศรษฐกิจแล้ว ยังกระทบต่อชีวิตผู้หญิงพม่าด้วย เมื่อพวกเขาต้องแบกรับภาระและปัญหาทุกอย่างแทนหัวหน้าครอบครัว ทั้งทำงานบ้านทำงานในสวนในไร่ และดูแลครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง ญาติ บรรดาผู้หญิงจะรับภาระงานบ้านและงานนอกบ้านเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว บางคนทำงานมากกว่าหนึ่งอย่างในแต่ละวัน เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวอยู่รอดได้ และเนื่องจากปัญหาความล้มเหลวในการพัฒนาเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ของประเทศพม่า รายได้งานรับจ้างที่นั่นจึงต่ำมาก วันหนึ่งรายได้เพียง 1,500 จั๊ดหรือประมาณไม่เกิน 50 บาท การประสบปัญหาเศรษฐกิจในประเทศ ผู้หญิงพม่าเริ่มต้องก้าวออกมาต่อสู้กับปัญหายากจนของครอบครัว เข้ามาขายแรงงานในประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากพวกเขาจะแบกรับภาระที่สังคมมอบให้แล้ว แรงงานผู้หญิงพม่ายังแบกรับภาระของความเป็นผู้หญิงของครอบครัวอีกหลายระดับ ในฐานะ แม่ ภรรยา และลูกสาว

ในฐานะแม่ บทบาทของความเป็นแม่มีส่วนผลักดันให้แรงงานผู้หญิงพม่าต้องออกมาเผชิญกับโลกภายนอกมากที่สุด และพบกับความกดดันในฐานะแม่มากที่สุดอีกด้วย เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์บอกว่า ทำงานและเผชิญปัญหาทุกอย่างในฐานะแรงงานต่างด้าวนั้นและยอมอดทนได้เพราะทำเพื่อลูก ซึ่งส่วนใหญ่ลูกจะอยู่กับพ่อแม่ในพม่า เงินที่ส่งกลับบ้าน ส่งไปเพื่อเป็นค่าเล่าเรียนของลูกและจุนเจือครอบครัวในพม่า หลายคนบอกว่าหากลูกเรียนจบในระดับใดระดับหนึ่ง ระดับสูงที่สุดคือระดับปริญญาตรี ก็จะหายกังวล เมื่อลูกเรียนจบ การทำงานในประเทศไทยอาจจะสำคัญรองลงไปคือ อยู่ทำงานต่อหรือกลับพม่าก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่ต้องกังวลอีกต่อไปแล้ว

นอกจากแม่ ประเภทที่มีลูกรอคอยอยู่ที่พม่าแล้ว ยังมีแม่ ประเภทที่แต่งงานมีลูกเกิดในประเทศไทยอีกเกือบห้าสิบเปอร์เซ็นต์ แม่ประเภทนี้มีความกังวลต่อการเจริญเติบโตและ

ความก้าวหน้า การศึกษาของลูก เพราะข้อจำกัดของกฎในโรงเรียนของประเทศไทย บุคคลที่จะเข้าศึกษาในสถานศึกษาของไทยได้นั้นต้องมีสัญชาติไทย เชื้อชาติไทย มีเอกสารรับรองที่ถูกกฎหมาย เช่น ทะเบียนบ้าน สูติบัตร เอกสารที่ถูกกฎหมายของผู้ปกครอง ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้เด็กพม่าที่เกิดในประเทศไทยสูญเสียโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือมีโอกาที่จะเข้าถึงสิทธิดังกล่าวน้อยมาก

ทางออกของแม่ประเภทนี้คือ เมื่อลูกอายุที่จะเข้าโรงเรียนได้ คือ 5 ขวบ พวกเขาจะส่งลูกกลับไปอยู่พม่ากับตา ยาย หรือญาติ ฉะนั้นสิ่งกังวลของพวกเขาอีกคือ ต้องเก็บเงินเพื่อพาลูกกลับไปบ้าน หากมีลูกหลายคนเกิดในประเทศไทย ก็จะนำไปส่งพร้อมกันในคราวเดียวเลย เพราะต้นทุนในการเดินทางกลับบ้านเกิดต้องใช้เงินสูงมาก ส่วนตัวพวกเขาเอง แม้จะคิดถึงบ้านมากแค่ไหนก็ต้องอดทน เก็บความคิดถึงไว้ข้างใน การส่งเงินกลับบ้านและเก็บเงินก้อนโตสำคัญกว่าสิ่งอื่น แรงงานผู้หญิงพม่าบางคนไม่ได้เดินทางกลับบ้านเลยในรอบห้าปีที่มาทำงานในประเทศไทย เมื่อภาระส่งลูกกลับบ้านแล้ว แม่ประเภทที่สองยังต้องรับภาระหนัก และเป็นยอมรับสภาพแรงงานเดือนในประเทศไทยต่อไป จนกว่าลูกๆ ของพวกเขาจะจบการศึกษาและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และอีกส่วนใหญ่ แรงงานผู้หญิงพม่ามีลูกหลายคน ไม่สามารถส่งลูกเรียนได้ครบทุกคน ลูกที่ไม่ได้รับการศึกษาและลูกคนที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ ชั้นประถมแล้ว ก็มักจะคืนรันทาทางมาอยู่ประเทศไทยเพื่อหางานทำ ซึ่งก็ไม่พ้นที่จะตกเป็นภาระของเธออีก จนกว่าลูกจะแยกครอบครัว แต่งงานออกไป แต่โดยทั่วไปแล้ว แม่ประเภทนี้ยังต้องรับภาระเลี้ยงดูหลาน เป็นวงจรภาระที่ไม่จบสิ้นของแรงงานผู้หญิงพม่าในความเป็นแม่

แรงงานผู้หญิงพม่าในฐานะภรรยา ฐานะของผู้หญิงจะคล้ายกว่าชายตามบริบทสังคมพม่า ภาระเรื่องการดูแลครอบครัวให้สงบสุข ภาระในการดูแลลูก ภาระในการหุงหาอาหาร ภาระในการดูแลบ้านจึงตกเป็นของผู้หญิงทั้งหมด พวกเขาต้องทำงานบ้านให้เรียบร้อย หากขาดคนกวาดกวาดจะ มีแต่ข้อตำหนิตีดยนจากทั้งสามีและเพื่อนบ้าน ภรรยาเป็นส่วนค้ำจุนสามี ซึ่งเป็นภาระในหน้าที่ภรรยาที่แรงงานผู้หญิงพม่าต้องแบกไว้ แต่หากเธอแต่งงานกับผู้ชายที่มีความรับผิดชอบครอบครัว ย่อมนับว่าเป็น โชคดี แต่เกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ ครอบครัวแรงงานต่างด้าวมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ทุกคนมาจากครอบครัวที่ยากจน ฉะนั้นแรงงานผู้หญิงพม่า เมื่อแต่งงานแล้วก็ยังต้องทำงานนอกบ้านอีกด้วย นอกจากช่วยบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจให้ครอบครัวแล้ว ยังต้องรับผิดชอบภาระครอบครัวตนเองในประเทศพม่าด้วย ซึ่งก็คือ ฐานะลูกสาว พี่สาว น้องสาวที่ต้องส่งเงินให้กับพ่อแม่ พี่น้อง และญาติในประเทศพม่าอีกด้วย ซึ่งเป็นวงจรการรับภาระครอบครัวของแรงงานผู้หญิงพม่า

นอกจากเพศสภาพในครอบครัว ซึ่งรวมถึงการแบ่งงานและการตัดสินใจ งานวิจัยของ กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะพบว่า มีเรื่องความรุนแรงที่ผู้หญิงชาวพม่าแม้ว่าจะต่างชาติพันธุ์ ต้องเผชิญร่วมกันอย่างหนึ่งคือ การที่พวกเขาต้องเผชิญกับความกลัว และความรุนแรงนานารูปแบบ เริ่ม

ตั้งแต่การเดินทางจากประเทศต้นทาง ระหว่างเดินทางที่ต้องใช้เวลาหลายวัน ยากลำบาก ไม่ปลอดภัยทั้งในกลุ่มของตัวเอง หรือนายหน้า เมื่อมาถึงประเทศปลายทางก็ยังคงประสบกับความรุนแรงต่าง ๆ จากทั้งเจ้าหน้าที่รัฐบาล นายหน้า นายจ้าง แม้แต่เพื่อนร่วมงาน หรือคนแปลกหน้า ความรุนแรงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตในทุก ๆ มิติ ความรุนแรงเกือบตลอดช่วงชีวิตของผู้อพยพแต่ละคน นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ รวมถึงพฤติกรรมการดูแลตนเอง

ภาพโดยรวมของแรงงานหญิงพม่านอกจากจะประสบปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน การกดขี่ค่าแรง ปัญหาสุขภาพอนามัย อันเป็นภาระในฐานะผู้ขายแรงงานต่างด้าวและคนขายขบที่เธอต้องแบกบนบ่าแล้ว เธอยังแบกภาระครอบครัวในฐานะ แม่ ภรรยา และลูกสาวอีกด้วย นอกจากนี้แรงงานผู้หญิงพม่าเป็นเรี่ยวแรงสำคัญทั้งของครอบครัว ผู้นำเข้าเงินตราต่างประเทศให้กับประเทศพม่า และในขณะเดียวกัน พวกเธอเป็นส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้า แต่การปฏิบัติต่อพวกเธอของนายจ้างคนไทยและเจ้าหน้าที่รัฐส่วนหนึ่ง กลับไม่ยุติธรรม ก่อปัญหาให้พวกเธอมากกว่าเกิดประโยชน์ตอบแทน พวกเธอต้องเผชิญทั้งปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาที่เป็นผลมาจากกฎหมายแรงงานต่างด้าว รวมไปถึงปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหาการปรับตัวทางสังคมและปัญหาการย้ายถิ่น

ริทชี (Ritchey. 1976 อ้างถึงใน สุมาลี แซ่ว่อง. 2551 : 18-19) กล่าวถึงปัจจัยด้านต่างๆ ที่สำคัญสำหรับแรงงานข้ามชาติหญิงชาวพม่า ที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจย้ายถิ่น คือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ใกล้ชิด ทั้งญาติพี่น้อง ครอบครัว เพื่อนพ้อง กล่าวคือ ยังมีความสัมพันธ์กับครอบครัว และญาติพี่น้องมากเท่าไร โอกาสในการย้ายถิ่นยังมีน้อยลงเท่านั้น

จังหวัดสมุทรสาครเป็นจังหวัดชายทะเล ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพมหานครตามระยะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (ถนนพระราม 2) ประมาณ 30 กิโลเมตร มีพื้นที่ 872,347 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 545,216 ไร่

สภาพทั่วไปในด้านการใช้แรงงานในจังหวัด พบว่าในปี พ.ศ. 2549 มีสถานประกอบการในพื้นที่จำนวน 6,172 แห่ง มีผู้ใช้แรงงานจำนวน 452,361 คน ซึ่งเป็นแรงงานในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ร้อยละ 30 ส่วนแรงงานที่เหลือ ร้อยละ 70 เป็นแรงงานที่มาจาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง แรงงานส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมประเภทอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องแต่งกาย สิ่งทอ รวมถึงธุรกิจประมงทะเลถือว่าเป็นธุรกิจที่สำคัญของประเทศ อย่างไรก็ตามการเป็นศูนย์กลางการประมงและอุตสาหกรรมอาหาร ทำให้มีความต้องการแรงงานเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ภาคธุรกิจเอกชนจึงได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานกรรมกรมาโดยตลอด เพราะแรงงานไทยไม่นิยมทำงานประเภทนี้ รัฐบาลได้แก้ไขโดยการประกาศผ่อนผันให้แรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมืองทำงาน ในกิจการเหล่านี้ได้ และ

นายจ้างในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครจึงได้นำแรงงานข้ามชาติสัญชาติ ข้ามชาติลาวและกัมพูชาทำงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ตารางที่ 1.1
จำนวนแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในจังหวัดสมุทรสาคร

ปี	จำนวน (คน)
2548	101,842
2549	104,055
2550	100,480
2551	101,951

ที่มา : สำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรสาคร. 2550 : 27

ผลการจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมืองเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมา จะเห็นว่าผลการรับจดทะเบียนมีจำนวนแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาครจำนวนถึง 101,951 คน แต่มาขอใบอนุญาตทำงานเพียง 9,812 คน (สำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรสาคร. 2551 : 59) แสดงให้เห็นว่านอกจากแรงงานข้ามชาติที่ขอรับใบอนุญาตทำงานแล้ว ยังมีครอบครัวผู้ติดตามและบุตรของแรงงานข้ามชาติอยู่ในจังหวัดสมุทรสาครอีก รวมทั้งอาจจะมีแรงงานข้ามชาติอีกจำนวนไม่น้อยที่หลบหนีโดยไม่มาขึ้นทะเบียนอีกประมาณ 3 – 4 เท่าตัว เนื่องจากไม่แน่ใจเกี่ยวกับข้อกำหนดและก่อให้เกิดความซับซ้อนในการติดต่อราชการ อีกทั้งเพิ่มภาระต่อนายจ้างส่งผลให้ไม่สามารถทำงานในประเทศไทยได้อีก

จังหวัดระนองเป็นจังหวัดภาคใต้ตอนบน ด้านทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน และประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเมียนมาร์ โดยมีระยะทางจากกรุงเทพมหานครตามเส้นทางสายธนบุรี – ปากท่อ ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ประมาณ 560 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 3,298,045 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,061,281 ไร่ มีฝั่งทะเลด้านตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน ประมาณ 69 กิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ราบ 14 % และเป็นภูเขา 86 % มีเกาะน้อยใหญ่ในทะเลอันดามัน จำนวน 62 เกาะ

อำเภอละอุ่น ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือของจังหวัดระนอง เป็นอำเภอชายแดนระหว่างไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า มีระยะทางติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าประมาณ 24 กิโลเมตร โดยมีทะเลอันดามันฝั่งตะวันออกติดกับอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ทิศตะวันตกติดกับอำเภอเมืองและสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า สภาพภูมิประเทศเป็น

เทือกเขาสูง สลับซับซ้อนทอดตัวยาวจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ เป็นพื้นที่ภูเขาประมาณ ร้อยละ 75 และเป็นที่ราบหุบเขาประมาณ ร้อยละ 25 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวน โดยมีลูกจ้างเป็นแรงงานพม่าจำนวนมาก เนื่องจากการอพยพข้ามแดนทำได้ง่าย ซึ่งนอกจากผู้ย้ายถิ่นจากพม่าจะมาอาศัยทำมาหากินในจังหวัดระนองแล้ว ยังมีส่วนหนึ่งที่ใช้จังหวัดระนองเป็นทางผ่านเพื่อเดินทางต่อไปยังจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย และเป็นจุดสำคัญในการรับและส่งต่อแรงงานต่างด้าวด้วย โดยเป็นทั้งแรงงานที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย และส่วนใหญ่เป็นแรงงานอพยพชาวพม่าโดย ภาพรวมของจังหวัดระนองแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานตาม มติ ครม.ปี 2549 จำแนกตามสัญชาติ ณ เดือนตุลาคม – ธันวาคม 2552 รวมทั้งสิ้น 48,939 คน เป็นสัญชาติพม่า 48,896 คน สัญชาติลาว 21 คน และสัญชาติกัมพูชา 22 คน (ตารางที่ 1.2)

ตารางที่ 1.2

สถานการณ์แรงงานต่างด้าวที่ถูกกฎหมายจังหวัดระนอง

สัญชาติ (คน)			รวม
พม่า	ลาว	กัมพูชา	
48,896	21	22	48,939

ที่มา : สำนักงานจัดหางานจังหวัดระนอง

จากสถานการณ์แรงงานต่างด้าวในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระนองดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษาเปรียบเทียบการย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าของทั้งสองจังหวัด

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการอพยพย้ายถิ่น ของแรงงานอพยพสตรีพม่าที่เข้ามาในอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร และ อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง
2. เพื่อศึกษาวิถีการดำรงชีวิต การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่า

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยเรื่อง "การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง" ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง ศึกษาสตรีพม่าที่มีสถานภาพสมรสแล้ว มีอายุระหว่าง 15 – 49 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษากลุ่มตัวอย่างจากสตรีพม่าที่ทำงานในอำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูนจังหวัดระนอง

1.4 นิยามศัพท์

การย้ายถิ่น หมายถึง ความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงที่อาศัยจากถิ่นต้นทางไปสู่ถิ่นปลายทาง โดยเป็นการย้ายถิ่นที่ต้องข้ามเขตการปกครอง เพื่อตอบสนองโอกาสทางด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดี รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมใหม่ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นที่แตกต่างกันของปัจเจกบุคคลซึ่งทำให้ผู้ย้ายถิ่นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

การปรับตัวทางสังคม หมายถึง ความสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมส่วนบุคคล เพื่อการอยู่ร่วมกันกับสังคมส่วนใหญ่ ด้วยความรู้ที่ปลอดภัย เห็นคุณค่าในตนเอง รู้จักวิธีจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดภาวะตึงเครียด สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้

การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายทางสังคม ในด้านอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านสิ่งของและบริการต่างๆ ช่วยให้บุคคลรับรู้ว่าคุณค่า ได้รับการเอาใจใส่ และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

เพศสภาพในครอบครัว หมายถึงบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในครัวเรือน ที่ควรสลับบทบาทกันได้ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพซึ่งกันและกันในการดูแลครอบครัว เช่น การหุงหาอาหาร การต้มน้ำใช้ในบ้าน การเลือกซื้อของเข้าบ้าน การออม การส่งเงินกลับบ้าน การศึกษาเล่าเรียนของบุตร การเลือกที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวที่ทำให้เกิดการทำร้ายจิตใจ ร่างกาย หรือทำให้เสียสิทธิ เสรีภาพ หรือโอกาสในการมีชีวิตที่สงบสุขในครอบครัว

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบกระบวนการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
2. ทำให้ทราบวิถีการดำรงชีวิต การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่า

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิจัยเรื่อง “การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และ อำเภอ ละอุ่น จังหวัดระนอง” ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิด และทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 2.1 ทฤษฎีการย้ายถิ่น
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวทางสังคม
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเพศสภาพ
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 ทฤษฎีการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่น (Migration) หมายถึง ความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจากถิ่นต้นทาง ไปสู่ถิ่นปลายทาง โดยเป็นการย้ายถิ่นที่ต้องข้ามเขตการปกครอง ทั้งนี้ เพื่อการมีกิจกรรมต่างๆ ในสังคมใหม่ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นที่แตกต่างกันของปัจเจกบุคคล ซึ่งทำให้ผู้ย้ายถิ่นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ (กนกวรรณ สมภพคารินทร์. 2548 : 12)

องค์การระหว่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นฐานข้ามชาติ International Organization for Migration (IOM) และองค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นฐานข้ามชาติไว้กว้างๆ โดยยึดเอาเวลาในการพำนักอยู่ในประเทศปลายทางเป็นหลักว่า ต้องอยู่อย่างถาวรหนึ่งปีขึ้นไป โดยไม่แบ่งประเภทว่าเป็นการย้ายถิ่นฐานที่ถูกหรือผิดกฎหมายแต่จะแบ่งประเภทของการย้ายถิ่นฐานว่าเป็นไปโดยสมัครใจ หรือเป็นการย้ายเพราะถูกบังคับด้วยสถานการณ์ต่างๆ (นนทพัทธ์ นูริตมนต์. 2549 : 26)

ลี (Lee. 1996) ให้นิยามการย้ายถิ่นว่าเป็นการย้ายที่อยู่อาศัยอย่างถาวรหรือกึ่งถาวร โดยไม่จำกัดระยะเวลาของเคลื่อนการเคลื่อนที่ หรือขึ้นกับความสมัครใจหรือถูกบังคับ และไม่มี ความ

แตกต่างระหว่างการย้ายถิ่นภายนอก หรือภายในประเทศ มีความแตกต่างระยะเริ่มแรกและภายหลัง การเคลื่อนย้าย ซึ่งการย้ายถิ่นทุกครั้งจะต้องมีถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทางและอุปสรรคแทรกแซง ที่รวม ระยะทางของการเคลื่อนย้ายเสมอ (กนกวรรณ สมภพการินทร์. 2548 : 11)

ราเวนสไตน์ (Ravenstein) กล่าวว่า “การย้ายถิ่น หมายถึง ชีวิตและความก้าวหน้า ประชากร ที่อยู่นิ่งคือความล้าหลัง” และเขาเป็นบุคคลแรกที่เสนอ โดยทฤษฎีนั้น ผู้ย้ายถิ่นจะย้ายถิ่นที่ด้อยกว่า ไปยังถิ่นที่ให้โอกาสสูงกว่า ทั้งนี้ปัจจัยสำคัญที่สุดทำให้บุคคลเหล่านั้นตัดสินใจย้ายถิ่น ก็คือ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจในถิ่นใหม่นั้นเอง และอธิบายตัวกำหนดการย้ายถิ่นของมนุษย์ไว้ว่า กฎแห่ง การอพยพย้ายถิ่น (Law of Migration) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับการอพยพของ ราเวนสไตน์ ซึ่งใช้อธิบายการลักลอบเข้ามาของแรงงานต่างชาติ ได้ดังนี้ (สุกัญญา ทองทรง. 2530 : 22)

- ก. คนเราจะเลือกย้ายไปที่ใกล้ก่อนที่ไกล
- ข. การย้ายถิ่นจะกระทำอย่างมีขั้นตอน
- ค. การย้ายถิ่นทุก ๆ กระแสจะมีกระแสย้อนกลับประเทศต้นทาง
- ง. ชาวชนบทมีแนวโน้มของการย้ายถิ่นมากกว่าชาวเมือง

องค์กรการย้ายถิ่นข้ามชาติ (IOM 2004 : 34 , 54) ให้คำนิยามการย้ายถิ่นว่า หมายถึงการ เคลื่อนย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นนอกบรรทัดฐานของกฎเกณฑ์ต้นทาง ปลายทาง และปลายทางและอาจรวมถึง การออกนอกประเทศ การเข้าประเทศ การพำนักอาศัย หรือการทำงานในประเทศหนึ่งอย่างผิด กฎหมายด้วย ซึ่งแตกต่างจาก “การโยกย้ายถิ่นฐานอย่างถูกกฎหมาย” ที่ดำเนินการผ่านช่องทางที่ ถูกต้องตามกฎหมายและเป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ ILO (2004 : 11) ยังย้ำด้วยว่าการฝ่าฝืนกฎหมาย อาจเกิดขึ้นได้ระหว่างขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการย้ายถิ่น และอาจไม่มีความผิดพลาดของ แรงงานเสมอไป (Rosalia Sciortino and Sureporn Punpuing. 2552 : 4)

มังกาแลน และ สวาสเวลเลอร์ (Mangalan and Schwarzweiler) ให้ความหมายของการย้าย ถิ่นว่า เป็นกระบวนการตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การ เปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคม กล่าวคือ มองการย้ายถิ่นว่าเป็นการเปลี่ยนจากสถานะทางสังคมที่ บุคคลอาศัยอยู่เดิมไปสู่สถานะทางสังคมใหม่ (เนาวรัตน์ ชีโนภาส. 2542 : 4)

เดิมทีการศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่น มักใช้ทฤษฎีการย้ายถิ่นเชิงเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ “ทฤษฎี ทุนมนุษย์” และทฤษฎีรายได้ที่คาดหวัง เป็นแนวทางในการศึกษาปัจจัยกำหนดการย้ายถิ่นระดับ บุคคล ในทฤษฎีทุนมนุษย์นี้ การย้ายถิ่นถูกมองให้เป็นรูปแบบของการลงทุนในมนุษย์ โดยคำนึงถึง ต้นทุนผลประโยชน์ของบุคคล เพื่อให้ได้ผลตอบแทนจากการย้ายถิ่นมากที่สุด โดยมีข้อสมมุติฐาน ว่า การย้ายถิ่นเป็นการตอบสนองโอกาสทางด้านเศรษฐกิจอย่างมีเหตุผล ดังนั้น ผู้ย้ายถิ่นจึงอยู่ในวัย หนุ่มสาวเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีระยะเวลาและ โอกาสมากกว่าบุคคลกลุ่มอื่นที่จะสามารถบรรลุ

รายได้สูงสุดตามที่คาดหวังได้ ถึงแม้ว่า การประเมินมูลค่าต้นทุนและผลประโยชน์จากการย้ายถิ่น จะมีความแตกต่างกันระหว่างหญิงชายก็ตาม แคคเคอลี (Cackley, 1993) อ้างถึงใน คุษฎี อายุวัฒน์ และคณะ. 2549 : 84)

สรุปว่าการย้ายถิ่น หมายถึงความประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงที่อาศัยจากถิ่นต้นทางไปสู่ถิ่นปลายทาง โดยเป็นการย้ายถิ่นที่ต้องข้ามเขตการปกครอง เพื่อตอบสนองโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ที่ดี รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมใหม่ ด้วยเหตุผลและความจำเป็นที่แตกต่างกัน ของปัจเจกบุคคลซึ่งทำให้ผู้ย้ายถิ่น ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

2.1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการได้แก่ ปัจจัยในถิ่นต้นทางหรือ ปัจจัยผลัก (Push Factors) สิ่งที่เป็นปัจจัยผลัก ได้แก่ ศาสนา หรือรัฐประหารทางการเมือง การแบ่งแยก การขาดแคลนทรัพยากร การขาดโอกาสการถูกจ้างงานและภัยจากธรรมชาติ ภาวะแห้งแล้ง น้ำท่วม แผ่นดินไหว และอื่น ๆ ส่วนปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ปัจจัยในถิ่นปลายทาง ได้แก่ โอกาสจ้างงาน สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม และความอดทน ปัจจัยเรื่องอุปสรรคที่อยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง และปัจจัยด้านบุคคล ซึ่งมีการเปรียบเทียบปัจจัยในถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง และพบข้อดีมากกว่าข้อเสียในถิ่นปลายทาง ผู้ย้ายถิ่นสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางได้ต่างกัน ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะส่วนตัวของบุคคล แนวคิด ทฤษฎีนี้ให้แนวคิดว่าคุณลักษณะของบุคคลเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความน่าจะเป็นในการย้ายถิ่นของ บุคคลออกจากพื้นที่ ลี (Lee, 1966 อ้างถึงใน คุษฎี อายุวัฒน์. 2549 : 85)

2.1.2 ประเภทการย้ายถิ่นข้ามชาติ

ประเภทของการย้ายถิ่นมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์หรือหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้คือ

1. ผู้ย้ายถิ่นเพื่อตั้งถิ่นฐานในประเทศอื่น (Permanent Settlers) รวมถึงผู้ย้ายถิ่นที่ติดตามครอบครัวญาติพี่น้องที่ย้ายไปก่อนแล้ว
2. แรงงานข้ามชาติที่มีสัญญาจ้างชั่วคราว (Temporary Contract Workers) ซึ่งต้องเดินทางกลับประเทศตนเองเมื่อหมดสัญญาจ้าง
3. แรงงานข้ามชาติชำนาญงานที่ทำงานชั่วคราว (Temporary Professional Transients) ซึ่งอาจจะเป็นการย้ายตามบริษัทแม่ หรือบริษัทข้ามชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศ กลุ่มนี้รวมนักเรียนต่างชาติ แต่จะไม่ถูกนับรวมอยู่ในตลาดแรงงานของประเทศปลายทาง
4. แรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมาย (Clandestine or Illegal Workers) ซึ่งอาจผิดเพราะลักลอบเข้าเมือง หรืออยู่เกินเวลาที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ได้ ซึ่งเป็นการผิดกฎหมายเข้าเมืองหรือถือ

วิชาที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงาน แต่แอบลักลอบทำงาน เช่น วิชานักเรียน แต่กลับทำงานเต็มเวลา วิชาผู้ติดตามครอบครัวแต่แอบออกไปทำงาน หรือทำงานที่สงวนเอาไว้เฉพาะคนในประเทศ ปลายทาง

5. ผู้ลี้ภัยทางการเมือง (Asylum Seekers) ซึ่งในแต่ละประเทศจะถือปฏิบัติแตกต่างกัน ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมประเทศไทยจะรับผู้ลี้ภัยอยู่เพียงระยะสั้นก่อนส่งต่อไปยังประเทศที่สาม ในภูมิภาคอัฟริกาและที่อื่นๆ จะรับให้อยู่เป็นระยะเวลาสั้นพอสมควร แต่ไม่ให้อยู่ถาวร ในขณะที่ส่วนมากของประเทศในซีกโลกเหนือจะอนุญาตให้ผู้ลี้ภัยทางการเมืองตั้งถิ่นฐานในประเทศตนเองเป็นการถาวรได้

6. ผู้อพยพที่เข้ามายังตามอนุสัญญาพลัดถิ่นขององค์การสหประชาชาติ ปี ค.ศ. 1952 (Refugees) ในสถานการณ์โลกปัจจุบันหาประเทศที่สามมารับช่วงผู้อพยพได้ยาก ทำให้ผู้อพยพต้องอยู่ในประเทศปลายทางเป็นระยะเวลายาวนาน บางครั้งเป็นสิบ ๆ ปี

2.1.3 รูปแบบการย้ายถิ่น

วิลเลียม ปีเตอร์สัน (Willam Perterson. อ้างถึงใน สถิต นิยมญาติ. 2528 : 14-16) แบ่งการย้ายถิ่นออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. การย้ายถิ่นแบบบรรพกาล (Primitive Migration) การย้ายถิ่นประเภทนี้เป็นการย้ายถิ่นที่มีสาเหตุจากการบีบคั้นทางธรรมชาติ บุคคลย้ายถิ่นก็เพื่อความอยู่รอด หรือหนีความตายนั่นเอง ตัวอย่างของการย้ายถิ่นแบบบรรพกาล ก็ได้แก่การที่ชาวชนบทย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในเมืองภายหลังจากประสบกับความแห้งแล้งทำไร่นาไม่ไฉผลเป็นเวลายาวนาน การร่อนเร่พเนจรเพื่อหาที่ทำกินของคนบางชาติในบางประเทศในสมัยโบราณ การท่องเที่ยวเลขของชาวยุโรปจากเกาะหนึ่งไปสู่อีกเกาะหนึ่งเป็นระยะทางเป็นพันๆ ไมล์ เหล่านี้ เป็นต้น

2. การย้ายถิ่นแบบถูกบังคับหรือแบบจำใจ (Forced or Impelled Migration) การย้ายถิ่นแบบบรรพกาล เป็นการย้ายถิ่นที่บุคคลถูกบังคับโดยสภาวะทางธรรมชาติ แต่การย้ายถิ่นแบบถูกบังคับหรือแบบจำใจ ผู้ย้ายถิ่นถูกบังคับโดยสถาบันทางสังคม หรือสภาวะทางสังคม ตัวอย่างของการย้ายถิ่นประเภทนี้ ได้แก่ การย้ายถิ่นที่เกิดจากการบังคับของรัฐ หรืออำนาจทางการเมือง การย้ายถิ่นของทาสในสมัยที่มีการค้าทาส (Slave Trade) การย้ายถิ่นไปตามแหล่งงาน ฯลฯ การย้ายถิ่นแบบบังคับต่างกับการย้ายถิ่นแบบจำใจตรงที่ว่า การย้ายถิ่นแบบบังคับนั้นผู้ย้ายถิ่นไม่มีทางเลือกเลยแต่การย้ายถิ่นแบบจำใจ ผู้ย้ายถิ่นยังมีอำนาจหรือสิทธิที่จะเลือกอยู่บ้างว่าจะไปหรือไม่ไป

3. การย้ายถิ่นแบบเสรี (Free Migration) การย้ายถิ่นประเภทนี้เป็นการย้ายถิ่นที่ผู้ย้ายไม่ได้ถูกบังคับให้ย้ายเพราะแรงบีบบังคับของสภาวะทางธรรมชาติหรือของสถาบันทางสังคมหรือสิ่งอื่นใดแต่ประการใด แต่การโยกย้ายเกิดจากความรู้สึกนึกคิดของผู้ย้ายเอง หรือเป็นเรื่องส่วนบุคคล ลักษณะสำคัญของการย้ายถิ่นแบบเสรี คือ จำนวนผู้ย้ายถิ่นมีไม่มากนัก และการย้ายถิ่นไม่ได้เกิดจากสภาวะทางธรรมชาติหรือการบีบบังคับของสถาบันทางสังคมแต่ประการใด

4. การย้ายถิ่นแบบเป็นกลุ่มก้อน (Mass Migration) มีลักษณะเหมือนกับการย้ายถิ่นแบบเสรีต่างกันตรงที่ว่า การย้ายถิ่นแบบเป็นกลุ่มก้อนคนที่ย้ายถิ่นมีจำนวนมาก ในขณะที่การย้ายถิ่นแบบเสรีผู้ย้ายถิ่นมีจำนวนค่อนข้างน้อย ผู้ย้ายถิ่นเสรีเป็นเสมือนผู้บุกเบิกหรือแผ้วถางทางให้ผู้ย้ายถิ่นแบบกลุ่มก้อนได้ย้ายตามไปในโอกาสต่อมา ในท้ายที่สุดการย้ายถิ่นแบบเป็นกลุ่มก้อนก็จะกลายเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งและเป็นแผนการปฏิบัติที่มั่นคงถาวรตลอดจนมีลักษณะเป็นพฤติกรรมร่วมหมู่ (Collective Behavior) การย้ายถิ่นแบบเป็นกลุ่มก้อนจึงถือได้ว่ามีแรงผลักดันมาจากสังคม ตัวอย่างของการย้ายถิ่นประเภทนี้ ได้แก่ การที่ชาวชนบทผู้รักความก้าวหน้าในชีวิตจำนวนหนึ่งย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร แล้วก็ประสบความสำเร็จพอสมควร (การย้ายถิ่นแบบเสรี) ทำให้ชาวชนบทอื่น ๆ เป็นจำนวนมากเลียนแบบและย้ายถิ่นเข้ามาอย่างมากมายในเวลาต่อมาจนกลายเป็นวิถีชีวิตไป

การย้ายถิ่นทั้ง 4 ประเภทนี้ แต่ละประเภทมีแรงผลักดันต่างๆ กัน กล่าวคือ แรงผลักดันด้านธรรมชาติ หรือทางด้านนิเวศน์วิทยา เป็นตัวก่อให้เกิดการย้ายถิ่นแบบบรรพกาลขึ้นแรงผลักดันทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและกายภาพ ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นแบบถูกบังคับหรือแบบจำใจ แรงผลักดันทางด้านสังคมให้เกิดการย้ายถิ่นแบบเป็นกลุ่มก้อน ส่วนแรงผลักดันทางด้านจิตวิทยา ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นแบบเสรี

2.1.4 กระบวนการการย้ายถิ่น

คาสเตอร์ และ มิลเลอร์ (Castles and Miller. 1993 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช. 2544 : 17) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าปรากฏการณ์ย้ายถิ่นข้ามชาติในปัจจุบันจะเป็นเรื่องของการย้ายถิ่นเชิงเศรษฐกิจของคนเป็นแรงงานก็ตาม นักสังคมวิทยาที่พิจารณาว่าตัวแปรทางเศรษฐกิจเป็นตัวแปรเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นของระบบการย้ายถิ่น (Migration System) นักสังคมวิทยาเห็นว่าการย้ายถิ่นเป็นระบบที่ครอบคลุมปัจจัยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย และการเมืองระหว่างประเทศ นอกจากนี้ระบบการย้ายถิ่นยังรวมถึงกระบวนการนับตั้งแต่การตัดสินใจเดินทางออกจากประเทศต้นทางไปยังประเทศผู้รับ โดยผ่านเครือข่ายของผู้ย้ายถิ่นและผู้ว่าจ้างผู้ย้ายถิ่นในประเทศผู้รับ

กระบวนการย้ายถิ่นแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ ขั้นตอนเริ่มย้ายถิ่น ได้แก่ การตัดสินใจย้ายถิ่น ตัวแปรในขั้นนี้จะเป็นตัวแปรเกี่ยวกับสาเหตุของการย้ายถิ่น ขั้นตอนที่สองคือ ระหว่างการย้ายถิ่น ได้แก่ กระบวนการเดินทางและการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ขั้นตอนที่สามคือขั้นที่เดินทางถึงประเทศปลายทางแล้วและได้พำนักอยู่ในประเทศนั้น ตัวแปรในขั้นนี้จะเป็นตัวแปรเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นเข้าไป ในด้านของระบบย่อย เราอาจแบ่งระบบย่อยของระบบการย้ายถิ่นออกได้เป็นระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบสังคม ระบบวัฒนธรรม และระบบกฎหมาย โดยที่ระบบเศรษฐกิจ การเมือง และกฎหมายครอบคลุมทั้งในระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ

2.2 แนวคิดและทฤษฎีการตัดสินใจ

การตัดสินใจในการย้ายถิ่นนั้น จะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่าง รายได้ในเมืองและชนบท และโอกาสที่จะได้ทำงานในเมืองว่า ตลาดแรงงานในเมือง ประกอบด้วย 2 ภาค ภาคแรกคือ ตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมักมีขนาดค่อนข้างใหญ่ที่ประกอบด้วย การจ้างงานด้วยตัวเอง และการทำงานในสถานประกอบการขนาดเล็ก มีการว่างงานอย่างเปิดเผย ค่าแรงต่ำ เพราะถูกกำหนดโดยการแข่งขันของแรงงานในตลาด ภาคที่สองเป็นอุตสาหกรรมสมัยใหม่ จะมีขนาดเล็กกว่าภาคที่ไม่เป็นทางการ คนงานได้รับค่าแรงสูงกว่า เพราะถูกกำหนดโดยสภาพแรงงาน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความเข้มแข็ง ต่อมา โทดาโร (Todaro.1969) ได้พัฒนาแนวคิดนี้เพิ่มเติม โดยนำปัจจัยด้านความหลากหลายในคุณภาพแรงงานจากชนบท เข้ามาพิจารณา โอกาสที่แรงงานจากชนบท จะถูกเลือกเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม จะไม่เท่ากัน เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยทุนมนุษย์หลายประการ เช่น อายุ การศึกษา และประสบการณ์ เป็นต้น

2.2.1 ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับจุลภาค (Micro- Level Decision-Making Framework)

ค็อง ฟาเชต และมุกเซอร์จี (Dejong & Fawcett.1981, Mukherji. 1975 อ้างถึงใน ศุภวัฒน์ พลายน้อย และเนาวรัตน์ พลายน้อย. 2529 : 1) กล่าวว่า การย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับความคาดหวังที่จะได้รับผลจากการมีพฤติกรรมย้ายถิ่นที่เกิดขึ้น อธิบายการย้ายถิ่นโดยใช้ปัจจัยทางสังคม และจิตวิทยา ประชากรอธิบาย กล่าวคือ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสองประการ คือคุณค่ากับเป้าหมาย ซึ่งมีอยู่ในตัวของบุคคล เช่น ความมั่งคั่งทางสังคม ความสะดวกสบาย ความเป็นตัวของตัวเอง หากปัจจัยทั้ง 2 ประการนี้มีระดับสูง โอกาสที่บุคคลจะย้ายถิ่นก็จะมามาก การย้ายถิ่นในลักษณะนี้ จะเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า “Instrumental Behavior” ที่จะนำบุคคล ไปสู่สิ่งที่ตนประสงค์

ดาเวนโซ และมอริสสัน (Davanzo & Morrision. 1981) กล่าวถึงแนวคิด “Location Specific Capital” ว่าเป็นปัจจัยผูกพัน ที่ส่งผลให้บุคคล มีพฤติกรรมย้ายถิ่นที่แตกต่างกัน เห็นว่าตามปกติการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้น โดยการเปรียบเทียบ “Location Specific Capital” ระหว่างต้นทางและปลายทาง เช่น ผู้ที่มีชื่อเสียง มีทรัพย์สินมาก ก็มักจะไม่ย้ายไปจากที่อยู่เดิม ถ้าหากจำเป็นต้องย้ายไป ก็มักจะย้ายกลับมา เพราะหากย้ายไปอยู่ที่อื่นนาน ๆ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม ก็จะเสื่อมค่าลง ส่วนผู้ที่มีสิ่งผูกพัน อาจจะเป็นทรัพย์สินสมบัติ หรือความมีชื่อเสียง ในถิ่นที่อยู่เดิมน้อย จะมีโอกาสย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีสิ่งผูกพันดังกล่าวมากกว่า

บราว และมอร์ (Brown & Moore. 1970) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “Place utility” ซึ่งให้ความสำคัญกับระดับความพอใจ หรือไม่พอใจของบุคคล หรือครอบครัว ต่ออรรถประโยชน์

สถานที่หนึ่งๆ หากไม่พอใจก็จะมีการย้ายถิ่นเกิดขึ้น การย้ายถิ่น จึงเป็นการปรับตัว เพื่อหาความพอใจในอรรถประโยชน์จากพื้นที่นั่นเอง

2.2.2 แนวคิดว่าด้วยการตัดสินใจย้ายถิ่น : ผู้ย้ายถิ่นในฐานะผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง (Decision Maker)

เมื่อพิจารณาว่าผู้ย้ายถิ่นคือผู้ที่ตัดสินใจ มีความตั้งใจมุ่งหมายในการย้ายถิ่น การที่จะศึกษาทำความเข้าใจถึงสาเหตุปัจจัย แรงจูงใจหรือแรงผลักดันอันทำให้เกิดการย้ายถิ่น อาจจะสามารถศึกษาได้โดยพิจารณากระบวนการตัดสินใจในการย้ายถิ่น ในทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการนำเอาแนวความคิดด้านจิตวิทยาสังคมเข้ามาศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องการย้ายถิ่น โดยใช้รูปแบบแนวคิดและการวิเคราะห์ที่แบบต่างๆ ซึ่งเป็นความพยายามที่จะโยงตัวแปรระดับมหภาคกับจุลภาคเข้าด้วยกัน (Boyd, 1989 : 664 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช และคณะ, 2542 : 18) โดยพิจารณาถึงอิทธิพลปัจจัยระดับมหภาคที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นของปัจเจกบุคคล (DeJong and Fawcett, 1981 : Gardner, 1985 : 86 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช และคณะ, 2542 : 18- 19) แนวคิดที่ว่าด้วยการตัดสินใจย้ายถิ่นหรือแนวคิดคุณค่าและการคาดหวัง หรือ Value - Expectancy Model (V - E) ซึ่งมองว่าปัจจัยทางโครงสร้างสังคมและสถานะแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการตัดสินใจย้ายถิ่น ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการที่ทำให้แรงกระตุ้นจากภายนอกดังกล่าวในระดับมหภาคแปรเปลี่ยนหรือปรับเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล ประสบการณ์ภูมิหลังและความรู้สึกนึกคิดส่วนบุคคลจะถูกนำมาวิเคราะห์ประกอบเชื่อมโยงกับความตั้งใจและพฤติกรรมการย้ายถิ่น โดยจะพิจารณาถึงผลกระทบในด้านความคาดหวังของปัจเจกบุคคลหรือครอบครัว ซึ่งมักจะปรากฏเป็นผลออกมาว่า การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นเมื่อการย้ายถิ่นนั้นจะส่งผลดีที่มีคุณค่าหรือที่ปัจเจกหรือครอบครัวประเมินให้ค่าความสำคัญไว้

Value Expectancy Model (V - E) เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจาก Cognitive Theories และ Decision Making Approaches ในทางจิตวิทยา (DeJong and Fawcett, 1981 : 47 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช และคณะ, 2542 : 20 - 21) ที่กล่าวว่าความตั้งใจที่จะกระทำการใดๆ มักจะขึ้นอยู่กับความคาดหวังถึงผลอันจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ และคุณค่าของผลนั้นในความรู้สึกของผู้กระทำ

ในบริบทของการย้ายถิ่นตาม V-E ความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นฐานนี้มีพื้นฐานมาจากความต้องการที่จะปรับสถานภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนเองหรือของครอบครัวให้ดีขึ้น หรืออย่างน้อยก็ให้ดำรงอยู่ในสถานะที่เป็นอยู่คือระดับประคองไม่ให้ทรุดลง ในการตัดสินใจเพื่อย้ายถิ่นจะมีเรื่องของคุณค่าและเป้าหมายเฉพาะบางอย่าง รวมทั้งความคาดหวังจากผลที่ได้รับในการย้ายถิ่นว่าจะเป็นไปได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้เพียงใดเข้ามาเกี่ยวข้อง แรงจูงใจให้ย้ายถิ่นจึงเป็นผลสรุปของการพิจารณาเปรียบเทียบคุณค่าและความคาดหวังในเชิงจิตวิสัย (Subjective) ของปัจจัยต่าง ๆ พิสูจน์

คุณค่าไว้ซึ่งเป้าหมายนี้อาจจะบรรลุถึงได้โดยการย้ายถิ่นหรือโดยการไม่ย้ายถิ่น จากการประเมินปัจจัยต่างๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวพัน ซึ่งก็คือการคาดหวังหรือคาดหมายว่าระหว่างการย้ายถิ่นและทางเลือกอื่นอย่างไหนดจะทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุถึงได้ในปริมาณเท่าไร (DeJong และ Fawcett, 1981 : 47) กล่าวว่ารูปแบบนี้เป็น Cognitive Model ซึ่งย่อมมีเรื่องราวทางจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้อง และการประเมินค่าต่างๆ ก็เป็นในกรอบการพิจารณาในด้าน Cost - Benefit ด้วย การตัดสินใจจึงมีพื้นฐานมาจาก "Cognitive Calculus" คือเป็นการคำนวณตามความรู้ความเข้าใจ อันขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิด การคาดเดาในการให้นำหนักคุณค่าของปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำให้บรรลุถึงเป้าหมาย (DeJong and Fawcett (1981 : 49 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2542 : 19 - 21) ได้ประมวลคุณค่าและความคาดหวังต่างๆ ที่สำคัญ และจัดแบ่งไว้เป็น 7 กลุ่มด้วยกันได้แก่

ความมั่งมี (Wealth) อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งอาจจะหมายถึงค่าจ้างแรงงาน รายได้ที่ดี ค่าครองชีพที่ดี โอกาสในการทำงาน การมีกรรมสิทธิ์ครอบครองทรัพย์สิน

สถานภาพ (Status) ซึ่งก็คือสถานภาพทางสังคม เกียรติยศ ความมีชื่อเสียง สิ่งเหล่านี้ค่อนข้างที่จะเกี่ยวข้องกับกลุ่มแรกเป็นอย่างมาก เพราะสถานภาพทางสังคมก็อาจได้มาโดยการมีงานที่ดี มีความสามารถในการเลี้ยงดูครอบครัว หรือการศึกษาสูง

ความสะดวกสบาย (Comfort) หมายถึง การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรืออาจได้งานที่ดีขึ้นหมายถึง มีเวลาทำงานน้อยลง เบาแรง ความสะดวกสบายในที่นี้หมายรวมถึงทั้งทางกายและจิตใจ

แรงจูงใจ เครื่องจรรโลงใจ (Stimulation) ในที่นี้หมายถึงกิจกรรมอันนำมาซึ่งความรื่นรมย์ยินดี การได้รับการปลดปล่อยจากความไม่เอื้ออำนวยต่าง ๆ อันอาจจะรวมถึงการผจญภัย โอกาสที่ได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ

ภาวะอิสระ (Autonomy) ซึ่งมีความหมายได้ในหลายมิติ แต่โดยทั่วไปจะหมายถึง ภาวะอิสระส่วนบุคคล อันหมายถึงการได้ใช้ชีวิตในแบบอย่างที่ตนต้องการ หลุดพ้นจากการควบคุมทางครอบครัวและสังคม รวมทั้งอาจหมายถึงอิสระทางการเมืองด้วย

สัมพันธภาพ (Affiliation) หมายถึงคุณค่าในการได้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นที่มีความหมาย ในแง่ของการย้ายถิ่นอาจจะหมายถึงการได้อยู่ร่วมกับเพื่อน หรือญาติพี่น้องที่ได้ย้ายถิ่นไปก่อน ในบางกรณีปัจจัยนี้เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น ซึ่งมักจะเป็นเพราะต้องแต่งงานหรือย้ายถิ่นเพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกับคู่ครอง

หลักศีลธรรม (Morality) อันหมายถึงระบบความเชื่อ กฎระเบียบทางสังคม ที่กำหนดวิธีการดำรงชีวิตว่าดีหรือเลว สิ่งเหล่านี้อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลได้

กระบวนการตัดสินใจคือการพิจารณาถึงความสำคัญของคุณค่าและเป้าหมายที่ตั้งไว้รวมทั้งความคาดหวังที่จะได้บรรลุถึง คือการคาดหมายว่าการกระทำหรือพฤติกรรมไหนจะส่งผลที่ได้ให้

กระบวนการตัดสินใจคือการพิจารณาถึงความสำคัญของคุณค่าและเป้าหมายที่ตั้งไว้รวมทั้งความคาดหวังที่จะได้บรรลุถึง คือการคาดหมายว่าการกระทำหรือพฤติกรรมไหนจะส่งผลที่ได้ให้คุณค่าไว้ ออกมาอย่างไร ในการพิจารณาอาจจะกระทำในหลายมิติก็ได้ เช่นในส่วนของ การให้คุณค่าอาจจะมองว่าสิ่งนั้นเป็นศูนย์รวมของระบบคุณค่าในบุคคลนั้นหรือไม่ แล้วคุณค่านั้นได้เข้าไปมีบทบาทในพฤติกรรมด้านอื่นหรือเปล่า ในด้านการคาดหวังก็เช่นกันอาจมองว่า ผลที่จะเกิดกับตนเองหรือกับคนอื่นหรือจะเป็นผลในระยะสั้นหรือยาว ปัจจัยที่เป็นเหตุจูงใจไม่ว่าจะเป็นในด้านบวกหรือลบไม่ควรที่จะพิจารณาเป็นเพียงแค่ว่าในรูปของปัจจัยที่ผลักดันหรือดึงดูดเท่านั้น การให้นำหนักในการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นหรือไม่มากกว่า และการพิจารณาก็ควรที่จะเป็นการประเมินเหตุจูงใจ มองว่าเหตุจูงใจในการย้ายถิ่นนั้น ไม่ได้มีเพียงด้านเดียวและในการตัดสินใจเพื่อการย้ายถิ่นเป้าหมายและคุณค่าที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็มีหลากหลาย

วันเพ็ญ อัจฉา (2546 : 40) กล่าวว่า การตัดสินใจ เป็นกระบวนการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้การตัดสินใจนั้นเกิดจากปัจจัยอันประกอบด้วยปัจจัยภายนอก อาทิ สภาพเศรษฐกิจ และปัจจัยภายใน อาทิ ความเชื่อหรือความไม่เชื่อของบุคคล ดังนั้น การที่บุคคลจะตัดสินใจกระทำอะไรก็ตามอาจเกิดจากเหตุปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างก็ได้

โดยทั่วไปแล้วรูปแบบทางด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์นั้น นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่มองในแง่ของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์ แต่บุคคลจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านั้นสู่ตัวคนๆนั้น ซึ่งการแปลงปัจจัยภายนอกมาสู่ตัวบุคคลนี้จะอยู่ในรูปแบบของความเชื่อ (Beliefs) และความไม่เชื่อ (Disbeliefs) ความเชื่อและความไม่เชื่อนี้จะเป็นเหตุผลที่จะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรม ดังนั้นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกโดยตรง ในการตัดสินใจและกระทำสิ่งใดของบุคคลจะประกอบด้วย ความเชื่อและความไม่เชื่อหลายๆ อย่างรวมกัน การกระทำทางสังคมประกอบด้วยกลุ่มของปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง และบุคคลอาจจะตัดสินใจกระทำพฤติกรรมอย่างเดียวกัน แต่เหตุผลหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการตัดสินใจอาจจะแตกต่างกัน หรือเหมือนกันได้ เหตุผลดังกล่าวประกอบด้วย

ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ประกอบด้วย

1. เป้าประสงค์ (Goals) คือ กิจกรรม วัตถุประสงค์ คุณลักษณะ ความเชื่อ ความรู้ กิจธุระหรือสภาพความเป็นอยู่ที่บุคคลปรารถนาและต้องการ หรือไม่ต้องการและผู้กระทำพยายามหลีกเลี่ยง ผู้กระทำอาจต้องการ เพื่อตนเองหรือใช้เป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่จะนำไปสู่การประพฤติดีปฏิบัติ หรือเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงเป้าหมายอื่น

2. ความเชื่อ (Belief Orientation) คือ การรับรู้หรือความเข้าใจ (ความคิด ความรู้) ของแต่ละบุคคลหรือของกลุ่มต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและลักษณะของสิ่งต่างๆ ทั้งในอดีตปัจจุบันและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ความรู้ที่ผู้กระทำเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการเลือกกระทำทางสังคม ในการกระทำทางสังคมใดๆ ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่เสมอ

3. ค่านิยม (Value) คือ ความเชื่อในสิ่งที่จะเป็นสิ่งที่คุณกระทำรับรู้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิถีทางในการดำรงชีวิตของบุคคล ความเชื่อในสิ่งต่างๆ เช่น ระบบความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม กิจกรรมงาน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ผู้กระทำเชื่อว่าวิถีปฏิบัติอย่างอื่น ค่านิยมของผู้กระทำทางสังคม เห็นดีเห็นชอบ สมควรที่จะยึดถือปฏิบัติมากกว่าวิธีปฏิบัติอย่างอื่น ค่านิยมของผู้กระทำทางสังคมจะแสดงออกทางทศนคติ และพฤติกรรมของผู้กระทำทุกรูปแบบ ดังนั้น ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมในการชักนำให้ผู้กระทำนั้นกระทำไปตามค่านิยม

4. นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habit and Customs) คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบต่อกันมาด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบด้วย ไม่มีทางอนุมัติหรือลงโทษอย่างเด็ดขาดจากรัฐบาลหรือตัวบทกฎหมาย ในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้กระทำทางสังคม ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้ว

ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ประกอบด้วย

1. ความคาดหวัง (Expectation) คือ การรับรู้ของผู้กระทำทางสังคมว่าผู้อื่น กลุ่ม หรือสังคม โดยทั่วไปประสงค์ให้บุคคลเชื่อ รู้สึก หรือประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์นั้น ความคาดหวังประกอบด้วยสิ่งที่ผู้กระทำคาดว่าบุคคลสมควรเชื่อ รู้สึกและประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ดังนั้น ในการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมของบุคคลส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลอื่นด้วย

2. ข้อผูกพัน (Commitment) คือ สิ่งที่คุณกระทำเชื่อว่าตนเองผูกพันที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ ไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน บุคคลจะต้องเคร่งครัดต่อประเด็นปัญหาที่ตนเองเกี่ยวข้อง โดยตรงหรือโดยทางอ้อม ผู้กระทำจะต้องทำตามข้อสัญญาที่ได้ให้ไว้กับผู้อื่น ถึงแม้ว่าผู้กระทำอาจจะชอบกระทำอย่างอื่น ซึ่งตนเองก็มีอิสระพอที่จะเลือกกระทำได้ แต่จะไม่ทำข้อผูกพัน ให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำสังคม เพราะผู้กระทำตั้งใจจะกระทำสิ่งนั้น ๆ เนื่องจากรู้สึกว่าคุณภาพตนเองมีข้อผูกพันที่จะต้องทำ

3. การบังคับ (Forces) คือ ความเชื่อที่อยู่ในใจของผู้กระทำว่าได้ถูกกำหนดให้ตัดสินใจหรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่ตนเองรู้สึกว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่นอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม ปัจจัยการบังคับจะเป็นตัวที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจได้เร็วขึ้น เพราะในขณะที่ผู้กระทำตั้งใจที่จะกระทำสิ่งต่างๆ นั้น อาจจะยังไม่แน่ใจว่าจะกระทำพฤติกรรมนั้นดีหรือไม่ แต่เมื่อ

มีการบังคับผู้กระทำก็รู้ว่าไม่มีทางเลือกอื่นๆ เหลืออยู่นอกจากตัดสินใจกระทำพฤติกรรมนั้น ดังนั้น การบังคับจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ และการกระทำทางสังคม ผู้กระทำมักมีความโน้มเอียงที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อถูกบังคับให้ทำ

ปัจจัยสนับสนุน (Able Factors) ประกอบด้วย

1. โอกาส (Opportunity) คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์หรือข้อกำหนดและทางเลือกที่มีอยู่ โอกาสจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของบุคคล ผู้กระทำมักจะตัดสินใจเข้าร่วมในการกระทำทางสังคม เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้น โอกาสเปิดให้เลือกกระทำได้ ดังนั้น การที่ผู้กระทำตัดสินใจและเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

2. ความสามารถ (Ability) คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังขีดความสามารถของตน ในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนกระทั่งสามารถบรรลุความสำเร็จภายใต้สถานการณ์นั้น การที่ผู้กระทำตระหนักถึงความสามารถของตนเองจะนำไปสู่การตัดสินใจ และการกระทำทางสังคม เพราะรู้ว่าถ้าตัดสินใจกระทำไปแล้วตนเองจะมีความสามารถที่จะกระทำได้นั่นเอง โดยทั่วไปการกระทำพฤติกรรมใดๆ นั้นบุคคลจะพิจารณาความสามารถของตนเองเสียก่อน

3. การสนับสนุน (Support) คือ การช่วยเหลือหรือการคัดค้านซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าตนเองกำลังได้รับหรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งตัวผู้กระทำเองจะเป็นผู้เลือก ดังนั้นผู้กระทำมีความโน้มเอียงที่จะตัดสินใจและกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อผู้กระทำรู้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น การสนับสนุนจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม

ปัจจัยดังกล่าว เชื่อว่าเป็นกลุ่มของเหตุผล (Relevant Cluster of Factors) ของการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์ กล่าวคือ การที่บุคคลจะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นย่อมมีเหตุผลในการกระทำแฝงอยู่ทั้งสิ้นและเหตุผลดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่จะประกอบด้วยกลุ่มของเหตุผลหลายประการ ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันไป

นอกจากนี้ Reeder ยังได้กล่าวเกี่ยวกับปัจจัยหรือสาเหตุที่จะมีผลต่อการกระทำทางสังคม

1. ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลหลายคน ซึ่งแต่ละคนก็จะมีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำหรือไม่กระทำ

2. บุคคลหรือองค์กร จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำพื้นฐานของกลุ่มเหตุผล ซึ่งผู้ตัดสินใจเองได้คิดว่าสอดคล้องหรือตรงกับความต้องการของเขาในสถานการณ์นั้นๆ

3. ปัจจัยหรือเหตุผล ผู้ตัดสินใจเองจะตระหนักหรือให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่จะมาอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

4. เหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนั้นอาจจะจะเป็นเหตุผล 5 หรือ 6 ประการหรือมากกว่า จากจำนวนเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำดังที่กล่าวมาแล้ว

5. เหตุผลที่มีต่อการตัดสินใจนั้นไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นพร้อมกันในการตัดสินใจเรื่องหนึ่ง ๆ

6. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลมีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคม ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้

7. ในบางสถานการณ์จะมีบ่อยครั้งที่จะมีทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะสนองตอบต่อสถานการณ์นั้น

8. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจ อาจจะไม่เลือกทางเลือกทางเลือก โดยเฉพาะซึ่งแตกต่างกันออกไปในบุคคลแต่ละคน

9. เหตุผลที่จะตัดสินใจ สามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกเลือกแล้ว วิลเลียม วี. รีคเคอร์ William W. Reeder (อ้างถึงใน วันเพ็ญ อ้อฉาว. 2546 : 41 - 43)

นอกจากระบบความเชื่อแล้ว ในด้านของการรับรู้เรียนรู้ก็มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลได้ เช่นเดียวกัน การรับรู้ของบุคคลแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน มีผลให้การตัดสินใจของบุคคลในแต่ละเรื่องแตกต่างกัน ซึ่งในกระบวนการตัดสินใจของบุคคลเกี่ยวกับการยอมรับนวัตกรรมนั้น ซึ่ง เอเวอเรต เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Rogers, 1981 : 164-165 อ้างถึงใน จันทนา เอมมณีรัตน์. 2536 : 37) ได้เสนอไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นองค์ความรู้ (Knowledge) เป็นขั้นที่บุคคลได้รับรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม และการใช้แต่ยังขาดในรายละเอียดของการรับรู้

2. ขั้นการจูงใจ (Persuasion) เป็นขั้นที่บุคคลมีทัศนคติต่อนวัตกรรมทั้งด้านบวกและด้านลบ และพยายามหาข้อเท็จจริง

3. ขั้นการตัดสินใจ (Decision) บุคคลจะประเมินจากขั้นตอนของความรู้และขั้นการจูงใจว่า นวัตกรรมนั้นจะมีลักษณะดีพอที่จะตัดสินใจได้หรือไม่ โดยจะต้องขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของบุคคลในการพิจารณา เช่น ในเรื่องความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ระดับการศึกษา ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตร รวมทั้งข้อดีข้อเสียของนวัตกรรมที่จะตัดสินใจเลือกใช้ ซึ่งข่าวสารข้อมูลทั้งจากสื่อและบุคคลจะมีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจ

4. ขั้นการทดลองปฏิบัติ (Implementation) ในขั้นนี้จะมีเพียงบุคคลที่ตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมเท่านั้นและจะทดลองปฏิบัติในพื้นที่จำนวนน้อย ๆ ก่อนเพื่อดูผลการทดลอง

5. ขั้นการยืนยัน (Confirmation) หมายถึงว่า การทดลองทำจริงได้ผลดีก็จะเป็นการสร้าง ความมั่นใจที่จะทำจริงต่อไป แต่ถ้าหากทำต่อไปแล้วมีปัญหาอุปสรรคหรือ ได้ผลไม่คุ้มค่าก็อาจจะหยุดใช้นวัตกรรมนี้ได้เช่นกัน อาจจะพบบางรายที่ไม่เคยทดลองทำเลยแต่ดูจากคนอื่นแล้วตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมนั้น

2.2.3 ลักษณะของการตัดสินใจ

ได้แบ่งลักษณะของการตัดสินใจตามสถานการณ์ ดังนี้

1. การตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่แน่นอน (Decision Making under Certainty Situation) หมายถึง ลักษณะของการตัดสินใจที่ผู้ตัดสินใจสามารถบอกผลได้แน่นอนว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะแบบใด เราสามารถกำหนดหรือทำนายผลลัพธ์ได้ ในหลายแนวทาง แต่ในความเป็นจริงมีโอกาสน้อยมากที่จะเกิดสถานการณ์ในลักษณะนี้ ปัญหาอยู่ที่ว่าสถานการณ์จริงนั้นไม่แน่นอน แต่ผู้ทำการตัดสินใจเข้าใจว่าแน่นอน เกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ ก็อาจจะไม่เหมาะสมกับความเป็นจริง ดังนั้น การตัดสินใจในลักษณะนี้มักจะเป็นลักษณะของอุดมคติมากกว่าความเป็นจริง

2. การตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ของการเสี่ยง (Decision Making under Risk Situation) หมายถึง การตัดสินใจที่ตั้งบนพื้นฐานของผลลัพธ์ที่แน่นอน น้อยกว่าการตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่แน่นอนแต่พอจะทราบ ความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละเหตุการณ์ว่าเป็นอย่างไร โดยอาศัยทฤษฎีความน่าจะเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ หรือคาดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านมา ดังนั้น ผู้ตัดสินใจจึงจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีหาข้อมูล หรือรับข่าวสารของเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดี เพื่อที่จะทำการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่มีความเป็นไปได้หรือได้ผลดีต่อการปฏิบัติมากที่สุด

3. การตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (Decision Making under Uncertainty Situation) คือ การตัดสินใจที่ผู้ตัดสินใจไม่สามารถบอกความเป็นไปได้ของทางเลือกข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ไม่มีโอกาสทราบความน่าจะเป็นของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและจะมีสภาวะภายนอกบังคับ คือ ตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้ซึ่งผู้ตัดสินใจไม่อาจคาดการณ์ได้ ผู้ตัดสินใจไม่มีโอกาสทราบผลลัพธ์ของแต่ละทางเลือก ดังนั้น ผู้ตัดสินใจจะไม่ทราบว่าทางเลือกใดให้ผลตอบแทนสูงที่สุด

กล่าวโดยสรุป หากผู้ทำการตัดสินใจไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสถานการณ์ที่ตนประสบอยู่เป็นสถานการณ์ชนิดใดแล้ว ข้อมูลสำหรับทำการวิเคราะห์สถานการณ์นั้น ๆ เพื่อหาตัวกำหนดทางเลือกและเลือกแนวในการปฏิบัติสำหรับการตัดสินใจที่ตามมาอาจจะผิดพลาดได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นในการศึกษารั้วนี้จึงเน้นความรู้ความเข้าใจถึงสถานการณ์ในประเทศต้นทาง ประเทศไทย สังคมในชุมชนในที่ทำงาน เป็นต้น

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

2.3.1 ความหมายการสนับสนุนทางสังคม

การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลซึ่งอยู่ร่วมกันในสังคมมีความสัมพันธ์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งผลให้บุคคลนั้น ๆ ได้รับการตอบสนองตามความต้องการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม จากบุคคลอื่น ซึ่งอาจจะเป็นสมาชิกในครอบครัว หรือในสังคมที่อยู่อาศัย (พลอยวไล ไกรนรา. 2548 : 25)

คอบบ์ (Cobb. 1976 อ้างถึงใน พลอยวไล ไกรนรา. 2548 : 11) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การให้ข้อมูลที่ชี้แนะแนวทางที่ทำให้บุคคลเชื่อว่า การดูแลเอาใจใส่ ความรัก การเห็นคุณค่าและยกย่อง รวมถึงการมองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคมนั้น

เพนเดอร์ (Pender. 1987 อ้างถึงใน สุภาพ ปิ่นทอง. 2549 : 26) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกว่าได้ได้รับความเห็นอกเห็นใจ ได้รับการยอมรับ ได้รับการรัก ได้รับการยกย่องนับถือ รู้สึกมีคุณค่าในตัวเองเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น โดยได้จากกลุ่มคนในระบบของสังคมนั้นเองเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านการประเมิน การรับรองการกระทำ อันจะทำให้บุคคลนั้นดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

ทอยส์ (Thoits. 1982 อ้างถึงใน สุภาพ ปิ่นทอง. 2549 : 24) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่า เป็นการที่บุคคลในกลุ่มของสังคม ได้รับความช่วยเหลือทางด้านอารมณ์ สังคม สิ่งของ หรือข้อมูล ซึ่งการสนับสนุนนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญความเครียดได้ดีขึ้น

คาห์น และแอนโตนูชี (Kahn & Antonucci. 1980 อ้างถึงใน สุภาพ ปิ่นทอง. 2549 : 25) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งประกอบด้วย สิ่งต่อไปนี้คือ การแสดงออกของความรู้สึกชื่นชม การยอมรับนับถือ การให้ความรัก การรับรอง และการให้ความช่วยเหลือ

กอตทิลด์ (Gottlieb. 1985 อ้างถึงใน มณฑิรา ตุลาคุปต์. 2544 : 18) ได้นิยามความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นผลที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลซึ่งอยู่ในเครือข่ายทางสังคมที่มีโครงสร้างแน่ชัด ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลซึ่งอยู่ในเครือข่ายทางสังคมที่มีโครงสร้างแน่ชัด ปฏิสัมพันธ์นี้เป็นการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้องและเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกับบุคคลที่รู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

ซูร์พร วิเศษศักดิ์ (2549 : 13) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมหมายถึง การที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูล ได้รับการสนับสนุน ได้รับความช่วยเหลือ จากบุคคลที่มีการติดต่อกันในสังคมในด้านอารมณ์และสังคม ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านวัตถุสิ่งของ ซึ่งการสนับสนุนนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญและตอบสนองต่อความเจ็บป่วยและความเครียดได้

มนทิตรา ตูลาคูปต์ (อ้างถึงใน วิชญา หลวงจอก, 2550 : 14) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับการตอบสนองหรือการได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์กรในด้าน ข้อมูลข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ บริการ เช่น การให้คำแนะนำ ปรีกษา และข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ต้องการ แต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของการได้รับ โดยเฉพาะในเวลาที่ต้องการและ บุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า มีความมั่นคง และ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

วิชญา หลวงจอก (2550 : 17) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นการช่วยเหลือ กลุ่มคน บุคคล ให้รับการตอบสนองความต้องการของตนเอง องค์กรประกอบที่สำคัญในการสนับสนุนทาง สังคมจะต้องเกี่ยวข้องกับระหว่าง “ผู้ให้และผู้รับ” และที่สำคัญคือ จะต้องให้ผู้รับได้บรรลุความ ต้องการ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ แหล่งสนับสนุนทางสังคมไม่ว่าจะเป็นจาก ครอบครัวหรือบุคคลที่ใกล้ชิดและจากกลุ่มสหวิชาชีพ

จอห์นสัน (Johnson, 1998 อ้างถึงใน น้ำเพชร หล่อตระกูล, 2543 : 22) กล่าวว่า การ สนับสนุนทางสังคมเป็นตัวแปรทางด้านจิตสังคม ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างที่มีความซับซ้อนและ ความเกี่ยวพันกันที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม เพื่อแลกเปลี่ยน ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทำให้บุคคลให้ความช่วยเหลือในด้านการจัดการปัญหาต่างๆ และช่วย บรรเทาผลกระทบจากความเครียด จากเครือข่ายทางสังคม เช่น คู่สมรส บุตรหลาน เพื่อนสนิทและ เพื่อนบ้าน

2.3.2 ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม

ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับประเภทของการสนับสนุนทางสังคมและแบ่งชนิดของการสนับสนุน ทางสังคมไว้หลายประการคือ

เฮาส์ (House, 1981 อ้างถึงใน สุภาพ ปิ่นทอง, 2549 : 26) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคม ตามแนวคิดของเฮาส์นั้นมี 4 ด้านคือ

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) หมายถึง การแสดงออกถึงความเชื่อและ ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความรัก ความผูกพัน ความรู้สึกไว้วางใจ การดูแลเอาใจใส่และ ความห่วงใยซึ่งกันและกัน

2. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึง การได้รับความ ช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางเลือกในการปฏิบัติ ทำให้บุคคลสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาคือที่ต้องเผชิญอยู่

3. การสนับสนุนด้านการประเมินค่า (Appraisal Support) หมายถึง การได้รับข้อมูล ข้อถกเถียงเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ในการประเมินตนเองโดยเปรียบเทียบตนเอง

กับผู้อื่นได้แก่ การเห็นพ้อง การยอมรับและการยกย่องชมเชย ทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม

4. การสนับสนุนด้านทรัพยากร (Instrumental Support) หมายถึง การได้รับความช่วยเหลือโดยตรงในด้านสิ่งของ แรงงานและการบริการต่างๆ ในยามที่เจ็บป่วยรวมทั้งการสนับสนุนทางการเงิน

คอบบ์ (Cobb. 1976 อ้างถึงใน สุภาพ ปิ่นทอง, 2549 : 24) ได้แบ่งการสนับสนุนทางด้านสังคมออกเป็น 3 ด้าน

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) เป็นการให้ข้อมูลที่ชี้แนะแนวทางทำให้บุคคลเชื่อว่าบุคคลนั้นได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความผูกพัน ความห่วงใย ก่อให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่าและความรู้สึกเป็นเจ้าของ

2. การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem) เป็นการแสดงที่บอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นได้รับการยอมรับนับถือและมีคุณค่ามีความหมายต่อบุคคลอื่น

3. การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socially Support or Network) เป็นการบอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นมีส่วนร่วมในสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคมที่ให้ความช่วยเหลือและมีความผูกพันต่อกันและกัน

ทอยส์ (Thoits. 1982 อ้างถึงใน สุภาพ ปิ่นทอง, 2549 : 25) แบ่งการสนับสนุนทางด้านสังคมออกเป็น 2 ชนิดคือ

1. การสนับสนุนทางสังคมอารมณ์ (Socio-Emotional Aid) คือการให้ความรัก ความห่วงใย ความเข้าใจ การได้รับการยอมรับและการได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าจากบุคคลที่สำคัญต่อตนเอง

2. การสนับสนุนด้านสิ่งของและแรงงาน (Instrumental Aid) เป็นการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน สิ่งของแรงงาน การให้คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสารจากครอบครัวหรือเพื่อนร่วมงาน

จาคอบสัน (Jacobson. 1986 อ้างถึงใน เสาวนิจ รัตนวิจิตร, 2540 : 30) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) คือพฤติกรรมที่ทำให้รู้สึกสบายใจ และเชื่อว่ามิบุคคลยกย่องเคารพนับถือ รัก หรือ พฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งแสดงถึงการดูแลเอาใจใส่ ก่อให้เกิดความมั่นใจ นำไปสู่ความรู้สึกปลอดภัย

2. การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา (Cognitive Support) คือ ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และช่วยให้สามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ได้

3. การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Materials Support) คือสิ่งของและบริการต่าง ๆ ที่ช่วยแก้ปัญหาบางอย่างได้

2.3.3 ระดับของการสนับสนุนทางสังคม

กาดทิลิป (Gottlieb, 1985 อ้างถึงใน มนทิตรา ตูลาคุปต์, 2544 : 18) ได้แบ่งระดับของแรงสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับกว้าง (Macro Level) เป็นการพิจารณาถึงการร่วม หรือการมีส่วนร่วมในสังคมอาจวัดได้จากความสัมพันธ์กับสถาบันในสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ และการดำเนินวิถีชีวิตอย่างไม่เป็นทางการในสังคม

2. ระดับกลุ่มเครือข่าย (Messo Level) เป็นการมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของเครือข่ายสังคมด้วยการวัดเฉพาะเจาะจงถึงกลุ่มบุคคลที่มีสัมพันธ์ภาพกันอย่างสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มเพื่อน ชนิดของการสนับสนุนในระดับนี้ ได้แก่ การให้คำแนะนำ การช่วยเหลือด้านวัตถุ ความเป็นมิตร การสนับสนุนทางอารมณ์ และการยกย่อง

3. ระดับลึก หรือระดับแคบ (Micro Level) เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากที่สุด ทั้งนี้มีความเชื่อว่า คุณภาพของความสัมพันธ์มีความสำคัญมากกว่าปริมาณ ได้แก่ สามี ภรรยา และสมาชิกในครอบครัว หรือคนรัก ซึ่งมีความใกล้ชิดทางอารมณ์ ให้การสนับสนุนทางจิตใจ แสดงความรักใคร่และห่วงใย (Affective Support)

โดยสรุปแล้ว การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายทางสังคมในด้านอารมณ์ ด้านการประเมิน ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านสิ่งของและบริการต่างๆ ช่วยให้บุคคลรับรู้ว่าคุณค่า ได้รับการเอาใจใส่ และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญและตอบสนองต่อความเครียดได้ในระยะเวลาที่รวดเร็วขึ้น และสามารถอยู่ร่วมกับบุคคลในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข

งานวิจัยนี้เลือกใช้ทฤษฎีการสนับสนุนทางสังคมของ เฮาส์ (House) เนื่องจากผู้วิจัยมีความเห็นว่าทฤษฎีนี้มีความครอบคลุมและเหมาะสมกับเรื่องเพศสภาพในครอบครัวกับการปรับตัว และการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของสตรีพม่าในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระนอง โดยแบ่งชนิดของการสนับสนุนออกเป็น 4 ชนิดคือ

1. การสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ (Emotion Support) หมายถึงแรงสนับสนุนด้านการยกย่อง การให้ความรัก ความผูกพัน ความจริงใจ ความเอาใจใส่ ความเห็นอกเห็นใจ

2. การสนับสนุนทางสังคมด้านการประเมิน (Appraisal Support) หมายถึง การให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปประเมินตนเองและเปรียบเทียบพฤติกรรม การให้การรับรองซึ่งจะทำให้ผู้รับเกิดความมั่นใจ นำไปเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นที่อยู่ร่วมในสังคม

3. การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึงการให้คำแนะนำข้อเสนอแนะทิศทางและการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้

4. การสนับสนุนทางสังคมด้าน เครื่องมือ สิ่งของ เงินทอง แรงงาน (Instrument Support) หมายถึงการช่วยเหลือ โดยตรงต่อความจำเป็นของบุคคลในเรื่องเงิน แรงงาน เวลา และการปรับสภาพแวดล้อม

2.4 แนวคิดเครือข่ายทางสังคม

2.4.1 ความหมายของเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม หมายถึงกลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน ลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นได้ หรืออีกความหมายหนึ่งคือ ชุดของการเชื่อมโยงซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล ที่ก่อให้เกิดสายใยผูกพันของครอบครัว เพื่อน และคนรู้จักในช่วงชีวิตของคน เครือข่ายสังคมอาจเปรียบได้กับภาพของจุดต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมโยงกันด้วยเส้นตรงหลายๆเส้น จุดคือบุคคล และเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคนจึงเป็นเสมือนจุดศูนย์กลางที่มีสายสัมพันธ์กับจุดหรือบุคคลอื่นที่มีสายสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ต่อไปอีกที่บุคคลตรงจุดศูนย์กลางไม่รู้จักแนวทางการวิเคราะห์เครือข่ายสามารถนำมาใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่างๆ ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับ โลก สรรพสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ ในเครือข่ายความสัมพันธ์เราเรียกว่า จุด (Node) ถ้ามีการเชื่อมโยงระหว่างจุดต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของจุดเหล่านี้ก็คือ เครือข่าย (Network)

เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่ม โดยที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้ มีโครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เครือข่ายอาจจะมองเห็นและมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมก็ได้ สาระของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี 3 ลักษณะคือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน/กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้น รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย จึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม/องค์กรมากนัก ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ ในเครือข่ายสังคมนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายสังคมมีต่อกัน ทั้งระบบเศรษฐกิจ การแต่งงาน เครือญาติ การเมือง และอื่น ๆ ส่วนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นได้แก่การไปมาหาสู่ การเยี่ยมเยียน การปรึกษาหารือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เครือข่ายสังคมของบุคคลหนึ่ง ๆ จึงเปรียบเสมือน

สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ขณะเดียวกันบุคคลนั้น ๆ ก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่น ๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นด้วยเช่นกัน

ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลมีต่อกันและกันภายในเครือข่าย เมื่อเริ่มจากบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลาง ก็จะขยายวงกว้างออกไปได้หลายปริมณฑลตามขั้นตอนของวงจรชีวิต สถานภาพและบทบาทของบุคคลผู้นั้น เกิดเป็นเครือข่ายรวมและเครือข่ายย่อย เครือข่ายย่อยก็คือความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งในหลาย ๆ ส่วนของเครือข่ายรวม ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เครือข่ายรวมเปรียบเสมือนระบบสังคมใหญ่ และเครือข่ายย่อยเปรียบเสมือนระบบสังคมย่อย ในการค้นหาหรือแม้แต่ส่งเสริมพัฒนาเครือข่ายเราอาจเริ่มจากเครือข่ายย่อยได้

โครงสร้างของเครือข่ายที่ซับซ้อนขึ้นไปอีก เราเรียกว่า โครงข่าย (NET) โครงข่ายประกอบด้วย เครือข่ายหลายเครือข่าย (Networks) การทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ ในโครงข่ายหนึ่งหรือหลายโครงข่าย เป็นการทำงานแบบจัดการตนเอง จัดระเบียบกันเอง เครือข่ายในโครงข่ายจะสลับซับซ้อนเพียงใด มีกี่ประเภท และสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความเป็นมาของสังคมแต่ละแห่ง ซึ่งโครงข่ายมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่รัฐยอมรับ มีสถานภาพตามกฎหมายและที่อยู่นอกกฎหมาย (ปณิธิ สุขสมบูรณ์, 2545 : 7-9)

อาร์ เอส เบิร์ต (R.S Burt, 1978 อ้างถึงใน ปณิธิ สุขสมบูรณ์, 2545 : 8) กล่าวว่า การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยง (Linkage) ต่างๆ ของผู้กระทำทางสังคมทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่มหรือองค์กร ศึกษากระบวนการ (Process) ที่ก่อให้เกิด (Create) และเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม และโครงสร้างทางสังคม เน้นถึงกระบวนการปรับตัวและความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์มากกว่าเน้นที่คุณลักษณะต่าง ๆ (Attributes) เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมจึงไม่ได้ถูกกำหนดให้มีลักษณะตายตัวตามแบบแผนทางวัฒนธรรมหรือตามลักษณะองค์กรทางสังคม แต่แปรเปลี่ยนไปตามสถานภาพ บทบาทของบุคคลและสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลา

ไกรวุฒิ วัฒนเสน (อ้างถึงใน ปณิธิ สุขสมบูรณ์, 2545 : 15) ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายเด็กเร่ร่อน เขตกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ปัญหาที่เด็กเร่ร่อนได้ประสบ อีกทั้งเครือข่ายทางสังคมและการสนับสนุนทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เด็กเร่ร่อนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง

จอห์น เอ เบมส์ (John A. Bames, 1968 อ้างถึงใน ปณิธิ สุขสมบูรณ์, 2545 : 12) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมว่า โดยธรรมชาติของสังคมนั้นประกอบด้วยบุคคลจำนวนมากมายซึ่งแต่ละคนย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ในลักษณะใดก็ลักษณะหนึ่ง หากมองภาพ

ของเครือข่ายทางสังคมที่ประกอบด้วยจุดและเส้นใยต่าง ๆ เครือข่ายทางสังคมจะเสมือนร่างแห (Mesh) ที่แผ่กระจายครอบคลุมบุคคลจำนวนมากมายาว Bames เรียกเครือข่ายสังคมในมิตินี้ว่า เครือข่ายรวม (Total Network) แต่ในขณะที่เดียวกันเครือข่ายทางสังคมยังมีอีกมิติหนึ่งซึ่ง Bames เรียกว่า เครือข่ายย่อย (Partial Network) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายรวมหากแต่ประกอบด้วย บุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน โดยมีพื้นฐานอยู่บนหลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นความสัมพันธ์ ทางสังคมจึงก่อให้เกิดเครือข่ายรวม (Total Network) และเครือข่ายย่อย (Partial Network) เครือข่าย ย่อยเป็นความสัมพันธ์ส่วนหนึ่งในหลายๆ ส่วนของเครือข่ายรวม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักเกณฑ์ เดียวกับเครือข่ายรวม เช่นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เครือญาติ การเมือง หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของ สังคมนั้นเอง นอกจากนี้ Bames ยังเสนอเกี่ยวกับเครือข่ายตรง (Direct Network) คือการติดต่อ โดยตรงของปัจเจกบุคคลที่มีกับผู้อื่น อัน ได้แก่ ครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เป็นต้น มักมีการ ติดต่อกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ส่วนเครือข่ายทางอ้อม (Indirect Network) ซึ่งเป็นการที่ปัจเจก บุคคลที่เป็นศูนย์กลางเกี่ยวข้องกับคนอื่นทั้งที่อาจไม่รู้จักโดยตรงผ่านสมาชิกที่อยู่ในเครือข่าย ตรงของตน โดยทั่วไปแล้วภายในเครือข่ายตรงนั้นจะมีตัวเชื่อมของเครือข่ายหลายๆเครือข่ายเข้า ด้วยกัน

วูล์ฟ, เบรมส์ เมเยอร์ และ เยเรมี บอยเซแวง (Wolf, Bames Mayer and Jeremy Boissevain. 1974 อ้างถึงใน ปณิธิ สุขสมบุรณ์. 2545 : 12) เสนอแนวคิดว่าในการศึกษาเครือข่ายทางสังคม จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการศึกษาปัจเจกบุคคลเป็นศูนย์กลางก่อน และต้องกำหนดลงไปว่าเครือข่ายที่จะทำการศึกษานั้นมีขอบเขตมากน้อยเพียงใด รวมทั้งสังเกตประเภทของบุคคลซึ่งบุคคลที่เป็นจุด ศูนย์กลางมีความสัมพันธ์ด้วย

2.4.2 รูปแบบเครือข่ายมีหลายรูปแบบ

1. แบบดาว (Star) เป็นแบบการต่อสายเชื่อมโยงโดยการนำสถานีต่างๆ มาต่อรวมกันกับ หน่วยสลับสายกลาง การติดต่อสื่อสารระหว่างสถานีจะกระทำได้ด้วยวิธีการติดต่อผ่านทางวงจรของ หน่วยสลับสายกลาง การทำงานของหน่วยสลับสายกลาง จึงคล้ายกับศูนย์กลางของการติดต่อวงจร เชื่อมโยงระหว่างสถานีต่างๆ ที่ต้องการติดต่อกัน

2. แบบวงแหวน (Ring) เป็นแบบที่สถานีของเครือข่ายทุกสถานีจะต้องเชื่อมต่อกับเครื่อง ขยายสัญญาณของตัวเอง โดยจะมีการเชื่อมโยงเครื่องขยายสัญญาณของทุกสถานีเข้าด้วยกันเป็นวง แหวน เครื่องขยายสัญญาณเหล่านี้จะมีหน้าที่ในการรับข้อมูลจากเครื่องคอมพิวเตอร์ของตัวเองหรือ จากเครื่องขยายสัญญาณตัวก่อนหน้าและส่งข้อมูลต่อไปยังเครื่องขยายสัญญาณตัวถัดไปเรื่อย ๆ เป็นวง หากข้อมูลที่ส่งเป็นของสถานีใด เครื่องขยายสัญญาณของสถานีนั้นก็รับและส่งให้กับสถานี

นั้น เครื่องขยายสัญญาณจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับว่าเป็นของตนเองหรือไม่ด้วย ถ้าใช้ก็รับไว้ ถ้าไม่ใช่ก็ส่งต่อไป

3. แบบบัสและต้นไม้ (Bus and Tree) เป็นรูปแบบที่มีผู้นิยมใช้มากแบบหนึ่ง เพราะมีโครงสร้างไม่ยุ่งยากและไม่ต้องใช้เครื่องขยายสัญญาณหรืออุปกรณ์สลับสาย เหมือนแบบวงแหวนหรือแบบดาว สถานีต่างๆ จะเชื่อมต่อเข้าหาบัสโดยผ่านทางอุปกรณ์เชื่อมต่อที่เป็นฮาร์ดแวร์ การจัดส่งข้อมูลบนบัสจึงสามารถทำให้การส่งข้อมูลไปถึงทุกสถานีได้ การจัดส่งวิธีนี้จึงต้องกำหนดวิธีการที่จะไม่ให้ทุกสถานีส่งข้อมูลพร้อมกันเพราะจะทำให้ข้อมูลชนกัน โดยวิธีการที่ใช้ อาจเป็นการแบ่งช่วงเวลา หรือให้แต่ละสถานีใช้ความถี่สัญญาณที่แตกต่างกัน

ริทชี (Richey. 1976 อ้างถึงใน สุมาลี แซ่ว่อง. 2549 : 18-20) กล่าวว่าเครือข่ายทางสังคมและการตัดสินใจย้ายถิ่น เป็นการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นของบุคคล เกิดจากปัจจัยด้านต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ใกล้ชิด (The Affinity Hypothesis) ซึ่งให้เห็นว่ายิ่งมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นในหมู่เพื่อนพ้อง ญาติพี่น้องมากขึ้นเท่าไร โอกาสในการย้ายถิ่นฐานก็เกิดขึ้นได้น้อยลงมากเท่านั้น

2. ปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสาร (The Information Hypothesis) โดยมุ่งเน้นไปที่ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากการติดต่อกับคนที่อยู่ประเทศปลายทาง หรือข้อมูลที่ได้รับจากคนที่เคยย้ายถิ่นไปแล้ว และเดินทางกลับมา ซึ่งจะมีผลส่งเสริมให้เกิดการย้ายถิ่นฐานต่อไป

3. ปัจจัยด้านสิ่งเอื้ออำนวย (The Facilitating Hypothesis) กล่าวคือ เครือข่ายต่างๆ จะมีส่วนเอื้อให้เกิดการย้ายถิ่น ตัวอย่างเช่น การลดค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นไม่ว่าจะเป็นทางตรงโดยการสนับสนุนด้านการเงิน หรือทางอ้อมโดยกาลลดค่าใช้จ่าย ในการเดินทางเข้าสู่ประเทศปลายทาง

บิวเคอ และ บิวเคอ (Buechler and Buechler. 1987 อ้างถึงใน สุมาลี แซ่ว่อง. 2549 : 21) กล่าวถึงเครือข่ายสังคม และจุดหมายปลายทางการย้ายถิ่นว่า เครือข่ายสังคมมีบทบาทในการกำหนดจุดหมายปลายทางหลักของแรงงานย้ายถิ่น ในระยะเริ่มแรกที่มีการศึกษาเรื่องนี้ ลักษณะสำคัญของโครงสร้าง (Structural Features) ได้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้มีการย้ายถิ่นฐาน ต่อมาพบว่ากลไกด้านการลดค่าใช้จ่ายผนวกกับเครือข่ายสังคมได้เข้ามามีบทบาทในภายหลัง เพื่อเสริมสร้างให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ในการกำหนดพื้นที่จุดหมายปลายทางที่แน่นอน

เคซีส (Caces. 1987 อ้างถึงใน สุมาลี แซ่ว่อง. 2549 : 21) กล่าวถึงปฏิกริยาโต้ตอบของเครือข่ายสังคมต่าง ๆ กับกระบวนการย้ายถิ่นฐาน จะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องบทบาทของการปรับตัว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของเครือข่ายในการจัดให้ความช่วยเหลือระยะสั้นในการปรับตัวสำหรับผู้เพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ตลอดจนให้คำแนะนำต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่ฝึก และการจ้างงาน เครือข่ายสังคมของผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะเป็นบรรดาญาติ ๆ ซึ่งช่วยเหลือในการปรับตัว

ระยะสั้นแก่ผู้ย้ายถิ่น สำหรับการให้ความช่วยเหลือส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความช่วยเหลือด้าน ข้อมูล และการดูแลด้านจิตใจ ความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่

แวน วิลลิเจน (Van Willigen. 1991 อ้างถึงใน สุมาลี แซ่ว่อง. 2549 : 22) กล่าวว่า เครือข่าย สังคม สามารถช่วยป้องกันผู้ย้ายถิ่นจากความเศร้าหมองได้

โดเรส & เวเกอร์รี่ (Dorais.1991 & Veglery. 1998 อ้างถึงใน สุมาลี แซ่ว่อง. 2549 : 22) จาก การศึกษาค้นคว้าหลายกรณี ยืนยันได้ว่า เครือข่ายสังคมเป็นแนวทางที่ทำให้ผู้อพยพสามารถปรับตัว ให้เข้ากับสังคมประเทศปลายทางได้อย่างรวดเร็ว และเร็วกว่าการให้ความรู้ด้วยวิธีอื่น

โดยสรุปพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีเครือข่ายสังคมที่ใกล้ชิดพอที่จะให้ความช่วยเหลือ และ สนับสนุนในเรื่องทั่ว ๆ ไป มีโอกาสที่ต้องเผชิญกับความเศร้า และความกดดันในเรื่องต่างๆมากกว่า ผู้ที่มีเครือข่ายสังคม สิ่งหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้จากผู้อพยพย้ายถิ่นที่ไม่มีญาติ หรือเพื่อนใน ประเทศปลายทาง มักจะแสดงความรู้สึกไม่มั่นใจในอนาคตของตน การปรับตัวให้เข้ากับสภาพ สังคมของประเทศปลายทางนั้น เครือข่ายสังคมมีบทบาทที่ทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวได้รวดเร็ว และได้ผลดีกว่าวิธีอื่น

2.5 แนวคิด และทฤษฎีเรื่องการปรับตัวทางสังคม

2.5.1 ความหมายของการปรับตัวทางสังคม

มนุษย์ทุกคนเมื่อเผชิญกับปัญหา ไม่ว่าจะปัญหานั้นจะเกิดจากตัวเองหรือจากสภาพแวดล้อม โดยทั่วไปแล้วบุคคลนั้นจะพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพที่เป็นปัญหาที่กำลังเผชิญ เพื่อให้สภาวะ ของความกดดัน ความเครียด ความวุ่นใจ หรือความกังวลใจค่อยๆคลี่คลายลง จนกระทั่งหมดไป หากไม่สามารถขจัดปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นให้หมดไปได้ ความกังวลใจก็ยังคงมีอยู่ต่อไป และอาจ ส่งผลกระทบทำให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียความสมดุลในตนเอง เกิดความเคร่งเครียด วิตกกังวล สับสน วุ่นใจ และความคับข้องใจทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตได้

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวในสาขาสังคมวิทยามีความเกี่ยวข้องซ้อนอยู่กับมโนทัศน์ของ การปรับตัว เช่น การบูรณาการ การกลืนกลายโดยการทำให้ชนกลุ่มน้อยสิ้นสุดลง เช่นการทำให้ เอกลักษณะที่มีความแตกต่างให้หมดไป บางแห่งใช้วิธีการแต่งงาน ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่าน อธิบายถึงการปรับตัวของบุคคล ชุมชน สังคม ไว้หลากหลาย อาทิเช่น

อาร์คอฟ เอ (Arkoff A. 1968 : 4 อ้างถึงใน เสาวนิจ รัตนวิจิตร. 2540 : 8) ให้ความหมาย ของการปรับตัว หมายถึง การพบปะสังสรรค์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมของเขา แต่ละบุคคลพยายาม ที่จะบรรลุลูกความต้องการและไปถึงเป้าหมายของตน ในขณะที่เดียวกันบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดัน จากสภาพแวดล้อม พยายามปรับตัวไปสู่ความปรองดองระหว่างความต้องการของบุคคล และ

สิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง การปรับตัวนำไปสู่ความปรองดองระหว่างสิ่งแวดล้อมกับบุคคลนั้น

ทินคอลล (Tindall. 1959 อ้างถึงใน เจริญ ศิริวงศ์. 2543 : 11) ได้กล่าวถึงลักษณะของการปรับตัวที่ดี โดยทั่วไป 6 ประการคือ

1. รักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของบุคลิกภาพ โดยสามารถผสมผสานความต้องการของตนเองกับพฤติกรรมที่แสดงออก เพื่อสนองความต้องการนั้น โดยที่พฤติกรรมดังกล่าวต้องเข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อม

2. ประพฤติปฏิบัติตนตามปทัฏฐานของสังคม

3. ปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง

4. มีความมั่นคง

5. มีวุฒิภาวะ

6. มีอารมณ์ในลักษณะปกติเสมอ คือสามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้พุ่งชนไปกับสิ่งแวดล้อมภายนอก

ลาซารัส (Lazarus.1969 : 18 อ้างถึงใน เสาวนิจ รัตนวิจิตร. 2540 : 8) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการปรับตัวว่ามีจุดเริ่มต้นมาจากการปรับตัวทางชีววิทยา เรียกว่า Adaptation ซึ่งเป็นความคิดพื้นฐานทางทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วินที่เชื่อเผ่าพันธุ์ที่แข็งแรงเท่านั้นจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และสามารถดำรงเผ่าพันธุ์อยู่ได้ นักจิตวิทยา ได้ยืมเอาความคิดนี้มาแล้วใช้คำว่า Adjustment แทนคำว่า Adaptation

โดยสรุปแล้ว การปรับตัว หมายถึงกระบวนการทางจิตวิทยาของบุคคลในการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

2.5.2 สาเหตุของการปรับตัว

การปรับตัวมีเหตุผลสำคัญดังนี้

1. แรงขับและความต้องการ (Drive and Needs) ในชีวิตของบุคคลมีความต้องการเป็นพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกาย (Physical Needs) และความต้องการทางจิต (Psychological Needs) ความต้องการทั้งสองนี้ทำให้เกิดแรงขับ เช่น ความหิวเป็นแรงขับให้มนุษย์ดิ้นรนเพื่อสนองตอบความอยากของตน ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถสนองความต้องการ ไม่สามารถบำบัดความอยากได้ ร่างกายก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้คลายจากความกระวนกระวายอันเนื่องมาจากความอยาก พฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อผ่อนคลาย ความทรมานทรมานนี้เรียกว่า “การปรับตัว”

2. แรงกระตุ้นจากสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการที่สิ่งแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ราคาสิ่งของแพงขึ้น แฟชั่นการแต่งกาย การเป็นอยู่ การคมนาคม ความเจริญทางวัตถุต่างก็กระตุ้นให้มนุษย์วิ่งตามตลอดเวลา ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม มีปัญหาเดินแถวกันมาให้แก่ตลอดเวลา ถ้าแก้ไขก็มีความสุข ถ้าแก้ไม่ได้ ก็เกิดความคับข้องใจ กระวนกระวายใจ จึงหาทางปรับตัวโดยวิธีการต่าง ๆ

3. เจตคติ ความสนใจ จุดหมายของชีวิตเปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรม และทัศนคติใหม่ (กันยา สุวรรณแสง, 2530 อ้างถึงใน จันทนา ห่านรุ่งชโรทร, 2542 : 48)

2.5.3 ลักษณะการปรับตัว และการปรับตัวทางสังคม

การปรับตัวที่ประสบผลสำเร็จมาจากบทบาทที่เข้มแข็งของบุคคลอันสืบเนื่องมาจากคตินักจิตวิทยาเน้นการปรับตัว 2 ทางคือ การปรับตัวเราเองและการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมของเราโดยมีรายละเอียดดังนี้

การปรับตัวในส่วนบุคคล หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ความต้องการภายในของแต่ละคน แรงขับส่วนหนึ่งจะเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคล เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิตซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ประสบการณ์ เช่น ความต้องการความอบอุ่น

การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม หมายถึง ข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคม มนุษย์จะต้องมีปฏิกริยาโต้ตอบและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้อง อีสวูด เอลเวเทอร์ (Eastwood Alwater, 1994 : 5 อ้างถึงใน เสาวนิจ รัตนวิจิตร, 2540 : 11)

2.5.4 กระบวนการในการปรับตัว (Adjustment Process)

กระบวนการของการปรับตัวเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการที่ความต้องการจำเป็น (Needs) ความตึงเครียด หรือแรงขับที่ถูกเร่งเร้าจนกระทั่งความต้องการจำเป็นนั้น จะได้รับการตอบสนอง ความตึงเครียดลดลงหรือแรงขับนั้น ได้หมดไป

นักจิตวิทยาบางคนได้แยกแยะกระบวนการในการปรับตัวออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. มีปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงขับขึ้น
2. พฤติกรรมในการค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ
3. บรรลุเป้าหมาย
4. ความตึงเครียดลดลง

สำหรับกระบวนการในการปรับตัวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้น อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

1. การปรับตัวที่เรารู้ตัว (Conscious Attempt of Adjustment) ซึ่งสามารถกระทำได้ 2 ทางคือ

1.1 เพิ่มความพยายามให้มากขึ้น เพื่อเอาชนะอุปสรรคความยุ่งยากต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

1.2 เปลี่ยนเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในกรณีที่เป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นสูงเกินไปและบุคคลไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้

2. การปรับตัวที่กระทำไปโดยไม่รู้ตัว (Unconscious Attempt of Adjustment) เมื่อบุคคลเกิดปัญหาแล้วแก้ปัญหานั้นไม่ได้ ก็จะเกิดความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจ ทางออกอย่างหนึ่งที่บุคคลนำมาใช้คือ กลวิธีการปรับตัวที่เรียกว่า กลไกทางจิต (Mental Mechanism) หรือ กลไกป้องกันตนเอง (Self-Defense Mechanism) ทั้งนี้เพื่อลดความวิตกกังวลหรือเพื่อให้เกิดความสบายใจ

2.5.5 กลไกการปรับตัว

เมื่อเกิดความขัดแย้ง ความคับข้องใจและอุปสรรคต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่คนจะต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวหลาย ๆ แบบ เพื่อต่อสู้กับปัญหาอย่างมีสติ และมีวิธีการที่จะจัดการกับความเครียดทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง นอกจากนี้จะรู้วิธีการสร้างความพอใจให้กับตนเองแล้วจะต้องรู้วิธีการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นด้วยตนเองสามารถผสมผสานความต้องการของตนกับความต้องการที่สังคมเรียกร้อง การยอมรับกฎเกณฑ์ ค่านิยมของกลุ่ม เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ที่จะต้องแสดงออกอย่างถูกต้องจึงต้องพยายามสอนให้รู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผลในบรรทัดฐานและค่านิยมที่สังคมเรียกร้อง (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และทัศนาก็คดี. 2543 : 30-33)

การปรับตัวของมนุษย์มีแรงผลักดันสองอย่าง

1. แรงผลักดันจากภายนอก (External Demands) หมายถึง ข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคมจากการที่มนุษย์ต้องการท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็กจนวัยผู้ใหญ่ การแต่งงาน การประกอบอาชีพ ตลอดจนการดำเนินชีวิตทุกอย่าง ข้อเรียกร้องจากสังคมเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันและมีอิทธิพลต่อวิธีปรับตัว เพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องเหล่านั้น

2. แรงผลักดันจากภายใน (Internal Demands) แรงกระตุ้นอันเกิดจากสภาพทางสรีระร่างกายและจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้เรียนรู้ในอดีตเป็นความต้องการภายในของแต่ละบุคคลเอง การปรับตัวอาจพิจารณาในสาระสำคัญได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การปรับตัว (Adjustment) ในลักษณะที่เป็นพฤติกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มนุษย์และสัตว์พยายามแสวงหาความสุขความสมดุลระหว่างความต้องการกับสิ่งเร้าหรือการกระทำที่ทำ

ให้ความต้องการได้รับการตอบสนองและต้องปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้

2.2 การปรับตัว (Adjustment) ในลักษณะที่เป็นการตอบสนองความต้องการ ซึ่งตามปกติบุคคลย่อมมีความต้องการทั้งร่างกาย อารมณ์ และสังคม เมื่อบุคคลไม่ได้สิ่งที่ต้องการจะเกิดความคับข้องใจ (Frustration) ความกระวนกระวายใจ (Anxiety) หรือบางครั้งก็เกิดความขัดแย้ง (Conflict) ดังนั้นบุคคลจึงต้องมีการปรับตัว โดยแต่ละคนจะมีแบบแผนการปรับตัวที่แตกต่างกันออกไป เซฟเฟอร์ และ โชเบน (Shaffer & Shoben, 1965 อ้างถึงใน เสาวนิจ รัตนวิจิตร, 2540 : 12)

การปรับตัวของบุคคลเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขหรือเกิดความสมดุลขึ้น การปรับตัวเป็นกระบวนการที่มนุษย์และสัตว์แสวงหาความสมดุลระหว่างความต้องการสิ่งเร้าและปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้

ลักษณะของบุคคลที่จะปรับตัวได้ดีนั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้

การปรับตัวที่ดีควรประกอบไปด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

1. ด้านการรับรู้และสติปัญญา การปรับตัวที่ดีนั้นสัมพันธ์โดยตรงกับการรับรู้ตามความเป็นจริง โดยเปิดรับประสบการณ์ และการรับรู้โดยปราศจากการบิดเบือน
2. ด้านส่วนบุคคล จะต้องเชื่อมั่นในความสามารถและมีการยอมรับตนเอง
3. ด้านสังคม บุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะต้องมีความไวในการรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่นมีพฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม โดยที่พฤติกรรมนั้นตั้งบนรากฐานของเหตุผลและความถูกต้อง ด้านอารมณ์ ผู้ปรับตัวที่ดีจะมีความสุข ชื่นชมกับชีวิต และมีความคิดสร้างสรรค์ มัวลี (Mouly, อ้างถึงใน วิชญา หลวงจอก, 2550 : 23)

นอกจากนี้ยังมีการปรับตัวโดยยึดกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) ในสังคมที่เป็นท้องถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นฐานตามทฤษฎีบูรณาการ (Integration Theory) โดยแบ่งกระบวนการปรับตัวเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้ย้ายถิ่นปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของงานที่ทำ (Working Environment) เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับงาน การยินยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นปลายทาง ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นจะใช้เวลามากในการปรับตัว

ขั้นที่ 2 การปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมท้องถิ่นปลายทาง เช่น การใช้เวลาทำกิจกรรมในเวลาว่าง ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นยังไม่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสังคมโดยส่วนร่วม สำหรับผู้ย้ายถิ่นที่มีครอบครัวในท้องถิ่นต้นทางและมีความตั้งใจที่จะย้ายกลับไปยังท้องถิ่นต้นทาง มักจะเป็นผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวได้มากกว่าในขั้นที่ 2 นี้

ขั้นที่ 3 ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวเองให้เป็นกลมกลืนกับสังคมท้องถิ่นปลายทางในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. สามารถใช้ภาษาพื้นเมืองของคนในท้องถิ่นปลายทางได้คล่องแคล่ว
2. มีวิถีชีวิตเหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยไม่ปรากฏให้เห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมเดิมของผู้ย้ายถิ่น
3. มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองในท้องถิ่นปลายทางมีความเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

ขั้นที่ 2 และ 3 ต่างกันในเรื่องระดับเท่านั้น เพราะกระบวนการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมในสังคมใหม่นั้นจะมีอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่สามารถดำเนินชีวิตอยู่กับสภาพแวดล้อมใหม่เป็นเวลานานๆ หรือผู้ที่ไม่ต่อต้านสภาพแวดล้อมใหม่จะมีแนวโน้มในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว แต่การที่ไม่สามารถปรับตัวได้มีส่วนทำให้เกิดปัญหา เช่น การไม่สามารถปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นในท้องถิ่นปลายทางทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในท้องถิ่นปลายทาง คอลดิง (Caltling, อ้างถึงใน กัญญาณัฐ อ้วนหวาน, 2542 : 23) ในขณะเดียวกัน เอินส์ เกมาเคอร์ (Ernst Gelmacher อ้างถึงใน จารุ โรจนธรรม, 2537 : 14)

โดยสรุปแล้ว การปรับตัวทางสังคมเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล กลุ่มคน เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในการอยู่ร่วมกับสังคมส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการแสดงออกมาโดยผ่านกระบวนการผสมผสาน เช่น กรณีของผู้ย้ายถิ่นซึ่งจะปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นปลายทาง การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มคนสังคมใหญ่ เพื่อให้ตนเองมีความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย อีกด้านหนึ่งของการปรับตัวก็มาจากแรงจูงใจจากภายนอกและแรงจูงใจภายใน ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และเป็นการแสวงหาความสมดุลระหว่างความต้องการกับสิ่งเร้ารวมไปถึงการประเมินความสามารถของตนว่าตนเองมีคุณค่ากว่าที่แสดงออกและมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

สรุปงานวิจัยฉบับนี้เลือกใช้ทฤษฎีการปรับตัวของ คอลดิงและ เกมาเคอร์ (Caltling and Ernst Gelmacher) เนื่องจากผู้วิจัยมีความเห็นว่าทฤษฎีการปรับตัวดังกล่าวนี้ครอบคลุมและเหมาะสมกับเพศสภาพในครอบครัวกับการปรับตัวและการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของสตรีพม่าในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระนอง ทำการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวโดยยึดกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Integration) ในสังคมที่เป็นท้องถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นฐานตามทฤษฎีบูรณาการ (Integration Theory) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาการปรับตัวเพียง 3 ด้าน ได้แก่ การปรับตัวทางสังคม ด้านความปลอดภัย ความมั่นคง เสรีภาพ การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า การปรับตัวทางสังคมด้านความดีใจและความรู้สึกเกินขีด

2.6 แนวคิดเพศสภาพ

2.6.1 ความสำคัญทางเพศสภาพ

เพศสภาพ (Gender) เป็นเรื่องที่มีวิวัฒนาการมานาน แต่ในสังคมไทยโดยทั่วไปยังค่อนข้างใหม่ นอกจากนักวิชาการและผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาแล้ว ยังมีประชาชนจำนวนมากที่จะเข้าใจถึงปัญหาในรายละเอียดหรือสนใจในเรื่องนี้ ซึ่งต่างจากสถานการณ์ในต่างประเทศซึ่งมีองค์กรและประชาชนทั้งภาครัฐและเอกชนในแทบทุกวงการได้ให้ความสนใจถึงปัญหาเรื่องนี้และการศึกษาค้นคว้าพัฒนาองค์ความรู้ประเด็นเพศสภาพไปอย่างกว้างขวาง และได้นำประเด็นเพศสภาพเข้ามาเป็นฐานคิดในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการเผยแพร่ให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการใช้แนวคิดเพศสภาพเป็นฐานคิดในการพัฒนาสังคมให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเพศสภาพพอสมควร โดยในการปรับโครงสร้างของระบบราชการไทยได้จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในประเด็นเพศสภาพโดยเฉพาะคือสำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย ภายใต้สำนักงาน กิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ส่วนหน่วยงานภาคเอกชนที่มีผลงานต่อเนื่องในประเด็นเพศสภาพรวมทั้งงานพัฒนาสตรีนี้ก็มีหลายหน่วยงานเป็นต้น สถาบันวิจัยเพศสภาพเพื่อการพัฒนา มูลนิธิผู้หญิง มูลนิธิเพื่อนหญิง สภาสตรีแห่งชาติ และศูนย์สตรีศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆเป็นต้นมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้และการผลักดันประเด็นหญิงชายให้เกิดความตระหนักและการทำงานเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในเพศสภาพของประเทศไทยมากขึ้น

คำว่า Gender ได้ถูกนำมาใช้เมื่อประมาณสามสิบกว่าปีที่ผ่านมา โดยคำนี้ถูกนำมาใช้อย่างจริงจังระหว่างช่วงปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1960 ถึงต้นคริสต์ทศวรรษที่ 1970 โดยนักสตรีนิยมในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประเทศอื่น ๆ ที่ใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ได้ผลิตงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับเพศภาวะศึกษาขึ้น โดยมีคำว่า Gender เป็นคีย์เวิร์ดส่งทางสู่เป้าหมายทางการเมืองของผู้หญิง มีการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิที่เท่าเทียมกันในเรื่องต่างๆ และเมื่อการพลิกผันเงื่อนไขต่างๆ ในชีวิตไม่ให้เกิดอยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าผู้ชาย และส่งผลให้ Gender กลายเป็นคำที่มีศักยภาพที่ทำให้มีการปรับเปลี่ยน สร้างระบบสังคมใหม่ และก่อให้เกิดแนวคิดสตรีนิยม และแนวคิดสตรีในการพัฒนาหลายรูปแบบและหลายระดับ (เสาวนิจ รัตนวิจิตร นิจอมนันต์ชัย, 2540 : 10 - 11)

เพศสภาพปัจจุบันได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เช่นคำว่า “บทบาททางเพศ ความสัมพันธ์หญิงชาย เพศภาวะ หรือเพศสภาพ” ซึ่งมีความหมายสื่อไปในกระแสเดียวกัน คือหญิงและชายมี

บทบาทที่ตายตัวโดยสังคมกำหนดให้ แต่ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้คำว่า “เพศสภาพ” ซึ่งจะให้คำอธิบายโดยละเอียดต่อไป

ความสำคัญของปัญหาในด้านเพศสภาพกับการพัฒนาสังคมก็คือ ประชากรหญิงเป็นประชากรจำนวนกึ่งหนึ่งของประชากรโลก แต่หลายประเทศมิได้นำศักยภาพที่สูงของหญิงมาใช้ในการพัฒนาสังคมเท่าที่ควร และสังคมส่วนใหญ่จะกำหนดบทบาทหญิงให้จำกัด อยู่เฉพาะงานในครัวเรือนหรืองานที่ไม่มีรายได้นั้น หญิงเข้าถึงทรัพยากรเป็นเจ้าของควบคุมหรือใช้ทรัพยากรได้น้อยกว่าชาย ทำให้สังคมของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งสังคมโลกขาดการพัฒนาโดยใช้ความสามารถทั้งจากความคิดและกำลังแรงงานจากทรัพยากรมนุษย์เพศหญิงไปมาก ประเทศใดสังคมใดตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหญิงและพัฒนาทางเลือกให้หญิงเข้ามามีส่วนในการพัฒนาสังคมได้มากเท่าไร ประเทศชาติหรือสังคมเหล่านั้นก็จะมีความก้าวหน้าทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ได้มากกว่าสังคมที่ไม่ได้ให้ความสนใจพัฒนาเพศสภาพให้มีโอกาสเท่าเทียมกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งประเทศที่ไม่ได้พัฒนาเพศสภาพให้มีโอกาสเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน กำลังละเลยการใช้ทรัพยากรมนุษย์ครึ่งหนึ่งซึ่งเป็นกำลังสำคัญและก่อให้เกิดความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

2.6.2 เพศสภาพกับกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

พรศร่า แซ่ก้วย (2545 : 23-24) ให้ความหมายของคำว่า เพศภาวะจะไม่ใหม่เป็นแค่เพียงบทบาทหญิงชาย แต่เพศภาวะคือสถานะแห่งเพศที่มีผลวัดกับระบบอำนาจในชนชั้น ชาติพันธุ์ และความแตกต่างอื่นๆ ที่มีนัยสำคัญภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ/หรือประวัติศาสตร์ ในระยะเวลาหนึ่ง ที่มีผลต่อการจัดสรรและการเข้าถึงอำนาจและทรัพยากรในสังคมในแต่ละช่วงเวลา

นอกจากนี้ ความหมายของ Gender ยังรวมถึง การแบ่งแยกบทบาท หน้าที่ของหญิงและชาย โดยที่ทั้งสองเพศมีการยอมรับบทบาทหน้าที่ซึ่งกำหนดผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม ตัวอย่างที่เห็นได้อย่างเด่นชัดในเกือบทุกประเทศ คือ เพศหญิงมีหน้าที่ในครัวเรือน หน้าที่ความเป็นแม่ เป็นภรรยา ส่วนเพศชายมีหน้าที่ในการดูแลด้านเศรษฐกิจ และอาชีพ ซึ่งเป็นหน้าที่นอกครัวเรือน โดยเพศชายจะมีสถานภาพเชิงสังคมสูงกว่าเพศหญิง และนอกจากนี้ยังมีหน้าที่เป็นผู้นำของครอบครัวในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคม เพศหญิงมีความจำเป็นต้องมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นบทบาทที่กำหนดให้เป็นเฉพาะทางเพศ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยน ไปเป็นในลักษณะของความร่วมมือระหว่างเพศ หญิงและชาย

โรเบิร์ต กอดดาร์ด (Robert Goddard. 1984) กล่าวว่าเพศสภาพ (Gender) เป็นสิ่งที่ถูกผูกสร้างขึ้นด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจะสามารถอธิบายถึงกลไกในพัฒนาการของบทบาททางเพศด้วยวิธีเดียวกันกับการอธิบายกลไกในการเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ถึงแม้ว่าจะสามารถบอกได้ว่าเด็กแรกเกิดนั้นเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชาย แต่เด็กแรกเกิดเหล่านั้นก็จะยังคงไม่มีสิ่งที่เรียกว่าบทบาทหญิงชาย (Gender) ในทันที จนกระทั่งพวกเขาได้เจริญเติบโต สังคมจะค่อย ๆ หล่อหลอมแบบอย่างพฤติกรรม (Models of Behavior) ให้เหมาะสมกับเพศของพวกเขา ผ่านสถาบันต่าง ๆ ของสังคม เริ่มตั้งแต่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา รวมไปถึงสถาบันสื่อมวลชนด้วย โดยที่แบบอย่างของพฤติกรรมนี้จะเหมือนกลไกในการกำหนดบทบาทที่แตกต่างระหว่างผู้หญิง และผู้ชาย เช่น ผู้ชายต้องเป็นผู้นำ ทั้งเป็นผู้นำครอบครัว ผู้นำสังคม ในขณะที่ผู้หญิงต้องเป็นผู้ตาม เป็นต้น

บทบาทหญิงชาย ที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมนั้น จะก่อให้เกิด “ความสำนึกทางเพศ” (Gender Awareness) ซึ่งช่วยต่อยอดจากอุดมการณ์ทางเพศ (Gender Ideology) ที่เป็นเสมือนสามัญสำนึกให้คนในสังคมปฏิบัติตนตามแบบอย่าง หรือบทบาทที่ถูกต้องตามเพศของตน (Gender Role) ซึ่งถูกค่านิยมกำหนดไว้ บทบาททางเพศจะนำมาซึ่งพฤติกรรม กิจกรรม รวมไปถึงลักษณะนิสัยต่าง ๆ ที่จะถูกกำหนดไว้โดยเฉพาะว่าผู้ชายต้องเป็นอย่างไร และผู้หญิงต้องเป็นอย่างไร

คุณลักษณะที่แตกต่างกันนี้ ทำให้สามารถจำแนกคุณลักษณะที่เฉพาะเจาะจงของผู้ชาย และผู้หญิงออกจากกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ สามารถเรียกได้อีกอย่างว่า “ความเป็นชาย” (Masculinity) และ “ความเป็นหญิง” (Femininity) นั่นเอง

จิน แฟรนซิส (Jeanne Frances I. Illo, 1988 : 10-14 อ้างถึงใน จันทนา เอมมณีรัตน์, 2536 : 19) ได้กล่าวถึงประเด็นของบทบาทหญิงชาย ว่ามี 4 ประเด็นในการศึกษาคือ

1. การแบ่งงาน เป็นการแบ่งงานในกิจกรรมว่างานประเภทใดเป็นของผู้หญิงและงานประเภทใดเป็นของผู้ชาย
2. การแลกเปลี่ยนแรงงาน เป็นการช่วยเหลือกันระหว่างผู้หญิง ผู้ชายและเด็กภายในครอบครัว โดยจะมีแบบแผนการใช้แรงงาน และการถ่ายทอดที่เกี่ยวข้องกับเพศและอายุ
3. การจัดสรรเวลาการทำงานระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย
4. เครื่องมือและเทคโนโลยี โดยการศึกษารูปแบบการใช้เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่แตกต่างกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาบทบาทระหว่างเพศนั้น ได้รับการพัฒนามาจากการศึกษาเรื่องสตรี และได้มองที่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคม วัฒนธรรม จากโครงสร้างสังคมทั้งหมด และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายทั้งที่มีอยู่เดิมและสร้างขึ้นใหม่ในลักษณะที่ไม่หยุดนิ่ง มีการ

เปลี่ยนผ่านในบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน ทั้งในระบบครอบครัวและระบบสังคม โดยการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งงาน การใช้เวลา การใช้เครื่องมือ เทคโนโลยี ตลอดจนการตัดสินใจต่าง ๆ ของผู้หญิงและผู้ชาย

จันทร์เพ็ญ ศรีอินทร์เจียว (อ้างถึงใน วิชภา หลวงจอก. 2550 : 26) ได้กล่าวถึงบทบาทสตรีที่สามารถแบ่งได้ตามกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. บทบาทในเชิงครัวเรือน หมายถึง กิจกรรมที่สตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับครัวเรือนตามหน้าที่โดยทั่วไปของสตรีได้แก่

- 1.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลบ้าน
- 1.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการรับ-จ่ายเงิน
- 1.3 กิจกรรมเกี่ยวกับอาหาร เช่น เตรียมอาหาร ประกอบอาหาร
- 1.4 กิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลสมาชิกในครอบครัว
- 1.5 กิจกรรมเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน
- 1.6 กิจกรรมการจัดสวัสดิการอื่น ๆ เพื่อสมาชิกในครัวเรือน

2. บทบาทเชิงเศรษฐกิจ หมายถึง บทบาทในการประกอบกิจการที่ให้ผลผลิตทางเศรษฐกิจภายในครอบครัวและสังคมอาจทำให้ผลตอบแทนในรูปตัวเงินหรือไม่ก็ได้ โดยพิจารณาในขอบเขตดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมด้านแรงงานและเวลาที่ใช้ในการทำงาน เช่น ในงานอาชีพของครอบครัว เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ทำสวนครัว ซึ่งอาจไม่ได้เงินเป็นค่าตอบแทนและอาจจะรับจ้างโรงงาน ก่อสร้าง จัดสวน เย็บปักถักร้อย

2.2 บทบาทในด้านการเพิ่มรายได้ของครอบครัว ได้แก่ การประกอบอาชีพอื่น เพื่อให้ได้เงินค่าตอบแทนเข้ามาในครอบครัว อาจเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมของแรงงานสตรีที่ทำในเวลาว่าง

2.3 บทบาทด้านการเรียนรู้เทคโนโลยีการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งสตรีเกษตรกรมีส่วนในการตัดสินใจและกระทำการเปลี่ยนแปลงวิธีการประกอบอาชีพหรือวิธีการผลิต มีการปรึกษาหารือร่วมกับสามีหรือครอบครัว

3. บทบาทในด้านการมีส่วนร่วมในสังคม การเมือง และการปกครอง โดยรัฐธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2547 จะให้สิทธิและเสรีภาพแก่ชายและหญิงเท่าเทียมกัน กฎหมายเลือกตั้งฉบับแรก พ.ศ. 2476 จะให้หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน

ดังนั้น หากกล่าวถึงบทบาทก็จะต้องกล่าวถึงสถานภาพด้วย ซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิดโดยธรรมชาติและถือได้ว่าเป็นข้อกำหนดทางเงื่อนไขของสรีระและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

กนิษฐา จันทรงาม. (2548 : 1) กล่าวถึงความหมายของเพศสภาพ (Gender) ว่าเพศสภาพเป็นลักษณะที่สังคมกำหนดว่า เพศหญิงควรมีพฤติกรรมอย่างไร เพศชายควรแสดงพฤติกรรมอย่างไรจึงเป็นที่เหมาะสม โดยผ่านขบวนการจัดเกลาทางสังคม (Socialization) จากการอบรมสั่งสอนจากบ้าน จากครู และเพื่อนในโรงเรียน จากสื่อในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ และประสบการณ์แบบอย่างต่าง ๆ ทำให้หญิงและชายต่างแสดงพฤติกรรมรวมทั้งแสดงออกทางสติปัญญา อารมณ์ที่แตกต่างกัน และถูกคาดหวังจากสังคม แตกต่างกัน ความแตกต่างทางเพศสภาพเป็นผลให้สังคมกำหนดความคาดหวังให้สตรีแสดงบทบาทสตรีที่ดี ตามบริบทแต่ละสังคม ซึ่งในสังคมไทย ผู้หญิงคือ ผู้หญิงที่เป็นลูกสาวที่อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน รักษาพรหมจรรย์ ไม่ห้อยก่อนแต่ง เชื้อฟุ้งพ่อแม่ ผู้หญิงที่ดี คือ การแสดงบทบาทเมียที่ดี แม่ที่ดีได้อย่างครบถ้วน

อีริก เอช อีริกสัน (Erik H Erickson. 1959 อ้างถึงใน กนิษฐา จันทรงาม. 2548 : 1) เพศสภาพของสตรีถูกแบ่งขั้นตอนพัฒนาการของมนุษย์เป็น 8 ขั้นตอน ตั้งแต่เกิดจนตาย อีริกสันอธิบายภาวะจิตของชายอยู่ที่ความสำเร็จของหน้าที่การงาน ส่วนภาวะจิตของสตรีอยู่ที่หน้าที่การมีบุตร (Reproduction Role) และการเลี้ยงดูบุตร นั่นคือการกำหนดบทบาทเมียและแม่ให้ครบถ้วนชีวิตสตรีจึงจะสมบูรณ์ตามลักษณะของพัฒนาการขั้นที่ 6 คือ การรู้จักรักเพศตรงข้ามและแต่งงาน (Intimacy Versus Isolation) ตามความเชื่อ ชีวิตผู้หญิงจึงผูกพันอยู่กับการแต่งงาน มีครอบครัว มีลูกเลี้ยงลูก

2.6.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเพศสภาพ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทหญิงชาย (เพศสภาพ) นั้นมีข้อพิจารณาหลายประการ เพราะหญิงและชายจะเข้าใจบทบาทของตนเองได้ก็ต้องเรียนรู้และเลียนแบบจากสมาชิกสังคมตั้งแต่สมาชิกในครอบครัว เพื่อน ชุมชน และสังคมวงกว้าง โดยองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคม เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี จะมีความสำคัญต่อการแบ่งบทบาทหน้าที่ของชายและหญิงเป็นอย่างมาก ในที่นี้จะกล่าวถึงปัจจัยหลักบางประการ คือ ประเพณีวัฒนธรรม สังคม การแบ่งงาน เศรษฐกิจ ศาสนา ค่านิยมและทัศนคติ การศึกษา ครอบครัว การเมืองและการบริหาร ดังนี้

1. ประเพณีวัฒนธรรม การที่บุคคลและชุมชนปฏิบัติต่อกันตามสภาพหรือตามฐานะความเป็นหญิงชาย และทำต่อกันซ้ำ ๆ ต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน ๆ จนกลายเป็นประเพณีมีผลต่อการกำหนดและการแบ่งแยกเพศสภาพทั้งในด้านความเป็นอยู่ในครอบครัว สภาพสังคม และฐานะทางเศรษฐกิจของชายและหญิง ประเพณีวัฒนธรรมของสังคมใด ที่ยกย่องบทบาทใดของเพศใด เช่นยกย่องสตรีเฉพาะบทบาทของความเป็นมารดาหรือเป็นภรรยาที่ดี ไม่ยกย่องบทบาทสตรีในด้านกฎหมายหรือศาสนา ก็ทำให้บทบาทหญิงก็จะถูกปิดกั้นและทำให้บทบาทและพลังของหญิงใน

บทบาทด้านนั้นๆ จะไม่สามารถพัฒนา จนมีผลต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของหญิงทั้งหมด

เมื่อเปรียบเทียบผู้หญิงไทยกับผู้หญิงอินเดียและเนปาล ในกลุ่มเดียวกัน ผู้หญิงไทยมีความเท่าเทียมกับชายค่อนข้างมากกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผู้ชายต้องไปอยู่กับครอบครัวฝ่ายหญิง ช่วยให้ผู้ชายมีสถานภาพที่เข้มแข็งขึ้นในครอบครัว (เป็นใหญ่ในครอบครัว) เป็นผู้สืบสานมรดกทรัพย์สิน ที่ดินของครอบครัว ซึ่งผู้หญิงส่วนใหญ่ในสังคมเอเชียจะไม่ได้รับ และนอกจากนี้ผู้ชายไทยในอดีต ต้องออกไปใช้แรงงานให้กับเจ้าของที่ดิน หรือผู้ปกครองท้องถิ่นเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีความจำเป็นที่ผู้หญิงต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวและตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของครอบครัว บางส่วนก็เป็นผลมาจากการอพยพจากชนบทสู่เมือง ซึ่งยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาในหลายภาคของประเทศไทย

2. สังคม หมายถึงรวมถึงสังคมทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมในระดับประเทศ การปฏิบัติของบุคคลในทุกระดับมีผลกระทบต่อกันและกัน ในประเด็นเพศสภาพ หากสังคมในครอบครัวมีความตระหนักเรื่องความเท่าเทียมกันของบทบาทหญิงและชาย มีการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกันทั้งเพศชายและเพศหญิง และอบรมบุตรหลานให้มีการแบ่งงาน การเปิดโอกาสให้ชายหญิงในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน จะมีผลต่อการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมรอบข้าง เมื่อมีการแบ่งบทบาทให้เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย หรือ อีกนัยหนึ่ง การมีส่วนร่วมที่เท่ากันในทุกกิจกรรมในสังคมทุกระดับจะเกิดผลดีคือทั้งหญิงและชายจะมีโอกาสร่วมกันสร้างสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ทำให้คุณภาพชีวิตของทั้งชายและหญิงดีขึ้น

3. การแบ่งงาน ส่วนใหญ่จะมีผลต่อผลกระทบต่อสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของหญิงและชายในทุกสังคม การแบ่งงานเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการกำหนดเพศสภาพเพราะการที่บุคคลจะได้รับการมอบหมายให้ทำงานอะไร แสดงว่าบุคคลนั้นได้ถูกประเมินความเหมาะสมในด้านความสามารถของเขา และได้รับความเชื่อถือจากผู้มอบหมายงานหรือสังคมให้ บุคคลจะได้รับสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจจากผลสำเร็จของงานที่ตนทำได้หรือมีส่วนร่วมทำงานนั้น ๆ งานสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ คืองานที่ให้รายได้คืองานอาชีพ และงานที่จำเป็นต้องทำแต่ไม่มีรายได้ ได้แก่ งานในครัวเรือนหรืองานบ้าน ส่วนใหญ่แล้วปัญหาด้านบทบาทหญิงชายที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบันคือ การแบ่งงานที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยส่วนใหญ่หญิงจะได้รับบทบาทให้ทำงานในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ เพื่อสนับสนุนสามีผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนให้ทำงานที่มีรายได้ และหากหญิงได้โอกาสทำงานมีรายได้ได้นอกบ้าน เธออาจจะมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจดีขึ้นบ้างจากการทำงานที่มีรายได้ แต่หญิงก็ยังคงต้องรับผิดชอบงานในบ้านด้วย จึงทำให้ภาระงานของหญิงที่ทำงานนอกบ้านมีมากกว่า หญิงที่ทำงานบ้านอย่างเดียวซึ่งเป็นบทบาท

ดั้งเดิมของหญิงเกือบทุกสังคม การทำงานนอกบ้านพร้อมกับภาระงานบ้าน โดยฝ่ายชายมีส่วนร่วม น้อยหรือไม่มีเลยมีผลต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของหญิง ประเด็นการแบ่งงานให้เท่าเทียมกัน ระหว่างหญิงชายเป็นประเด็นที่มีการพิจารณากันมากขึ้น ในสังคมทุกประเทศที่สตรีมีการศึกษา มีงานที่มีรายได้มากขึ้น แต่สตรีจำนวนมากยังคงรับภาระงานบ้านหนักทำให้เกิดภาระงานที่มากเกินไป และประเด็นที่สตรีถูกเลือกปฏิบัติในเรื่องอัตราจ้าง ตำแหน่งงาน และสภาพการทำงาน

4. เศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีผลต่อเพศสภาพในทุกสังคม หากสังคมใดกำหนดให้หญิงและชายมีบทบาทที่เท่าเทียมกันในการลงทุนทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ในการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุน การเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจในฐานะผู้กำหนดนโยบาย ผู้ผลิตหรือผู้บริหารจะทำให้สังคมนั้นมีความหลากหลายในการพัฒนาความคิดริเริ่ม การผลิตและการตลาด เมื่อมีหญิงและชายเข้ามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจ เพศสภาพในทางเศรษฐกิจ ก็ทำให้เกิดการพัฒนาไปตามความต้องการของชายและหญิง ในฐานะผู้ซื้อหรือผู้รับบริการอย่างทั่วถึงด้วย

5. ศาสนา ความเชื่อทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความเชื่อด้านบทบาทหญิงชาย พื้นฐานทางศาสนาส่วนใหญ่มีข้อกำหนดให้ชายเป็นใหญ่และชายอยู่ในฐานะผู้นำ หรืออยู่ในฐานะนักรที่ศักดิ์สิทธิ์กว่าหญิง เช่น ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม มีข้อจำกัดหรือข้อห้าม มิให้หญิงบวชเป็นพระหรือเป็นผู้นำศาสนาได้ในฐานะที่เท่าเทียมกับชาย นอกจากนี้การที่พระสงฆ์หรือผู้นำศาสนาห้ามสัมผัสจับต้องหญิงหรือมีข้อห้ามหญิงเข้าในสถานที่เฉพาะในสักการะสถาน เป็นต้น กฎทางศาสนาทำให้เกิดการจำกัดบทบาทชายหญิงในสังคมด้านศาสนา แม้ว่าสตรีจะมีบทบาทมากในกิจกรรมทางศาสนา และวิวัฒนาการของโลกปัจจุบันทำให้สตรีมีความสามารถและบทบาทมากขึ้นในหลายๆ ด้าน แต่สตรียังถูกกำหนดบทบาทให้ด้อยกว่าอย่างชัดเจนในการปฏิบัติตามพิธีกรรมหรือข้อกำหนดของศาสนา

6. ค่านิยมและทัศนคติ เป็นสิ่งที่ส่งสมถายทอดกันมา ค่านิยมและทัศนคติในทางลบหรือทางบวกต่อเพศหญิงหรือเพศชายมีผลสืบเนื่องมาจากมิติต่างๆ ในตัวบุคคลและสังคม เป็นต้น ความเชื่ออันเกิดจาก ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ค่านิยมและทัศนคติที่เป็นปัญหาก็คือค่านิยมเชิงซ้อน (Double Standard) กล่าวคือเหตุการณ์หนึ่งปฏิบัติต่อเพศชายแบบหนึ่ง แต่ปฏิบัติต่อเพศหญิงอีกแบบหนึ่ง หรือมาตรฐานบางอย่างควรมีสองระดับเพื่อให้โอกาสเพศหญิงที่มีกำลังน้อยกว่าโดยธรรมชาติได้แสดงบทบาทในบางอย่างที่สามารถทำได้ ในงานด้านต่าง ๆ ค่านิยมเชิงซ้อนและการกำหนดเกณฑ์เดียว โดยมีเจตนาปิดกั้น โอกาส ทำให้เกิดข้อจำกัดในด้านความหลากหลายของความคิดและพลังสร้างสรรค์ที่ดีจากทั้งหญิงและชายร่วมกัน

7. การศึกษา การศึกษาทั้งในและนอกระบบมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความเชื่อในเรื่องเพศ และเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนมีศักยภาพทำให้คุณภาพชีวิตของตนเองดีขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนาสถานภาพและสภาพของบุคคลให้ดีขึ้น โดยมีส่วนช่วยส่งเสริม

ให้บทบาทผู้หญิงไทย ถูกคาดหวังให้เป็นไปตามที่เรียน จึงดูเหมือนว่าจะเท่าเทียมกันแต่ก็ยังมี ความแตกต่างกันในสิ่งที่เรียน ในสังคมไทยมีพัฒนาการด้านความเท่าเทียมกันของโอกาสในการศึกษา ระหว่างเพศหญิงและเพศชายดีขึ้นมากในภาวะปกติ หากแต่ในกรณีวิกฤตเศรษฐกิจหรือใน สถานการณ์จำเป็นของครอบครัว ยังมีการเลือกปฏิบัติในการให้โอกาสกับเด็กชายก่อนเด็กหญิงอยู่ บ้างในกลุ่มซึ่งยังคงยึดค่านิยมให้เพศชายเป็นผู้นำครอบครัว และเป็นผู้หารายได้ด้วยการทำงานนอก บ้านแต่ฝ่ายเดียว

8. ครอบครัว เป็นพื้นฐานของทุกคนที่จะปลูกฝังค่านิยมเพศสภาพที่เท่าเทียมกัน บทบาท ของพ่อแม่ที่เสมอภาคกัน ให้เกียรติกันและกันในทุกกรณี มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในบ้าน การ หารายได้และการเลี้ยงดูบุตร จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ในตัวคนรุ่นต่อไป เกิดการเรียนรู้แบบของ ชุมชนและสังคม และจะทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรมนุษย์ทั้งสองเพศอย่างถูกต้องเหมาะสมและมี ประสิทธิภาพสูงสุด

9. การเมือง และการบริหาร มิติทางการเมืองในสังคมไทยเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ว่ายังอยู่ในสภาพที่กำลังพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ขณะเดียวกันยังมีข้ออ่อนด้อยในรูปแบบ และกระบวนการพัฒนาการเมืองและการบริหารงานภาครัฐอยู่มาก นักการเมืองส่วนใหญ่ยังเป็น ชายและมีวิธีการเมืองแบบสร้างชื่อเสียง หาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้องอยู่มาก การอุทิศ ตนและการแสดงความรับผิดชอบต่อผลเสียหายในการบริหารยังมีอยู่น้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศ ที่พัฒนาแล้วหลาย ๆ ประเทศ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบัน ได้มีสตรีเข้ามีส่วนร่วมด้านการเมืองและการ บริหารในระดับสูงมากขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในระดับน้อย

จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญและมีอิทธิพลต่อการ พิจารณาในเรื่องของเพศสภาพ ซึ่งการพิจารณาเพศสภาพดังกล่าวต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม ตามเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดศักยภาพในการพิจารณาและปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในแต่ละ ช่วงเวลา สถานที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนา เพื่อให้ได้การพัฒนา ที่เหมาะสมต่อไป

2.6.4 บทบาทหญิงชายด้านภาวะเจริญพันธุ์

ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1980 ได้เสนอวาทกรรมใหม่ พูดถึงกรอบการต่อสู้ที่มากไปกว่าเรื่อง สิทธิการทำแท้ง แลดูจะสร้างความชอบธรรมในวิถีคิดของคนทั่วไปได้ดีกว่าคือ วาระว่าด้วย สุขภาพผู้หญิงที่เกี่ยวกับการให้กำเนิดมนุษย์ (Reproductive Agenda) นักสตรีนิยมฝ่ายซ้ายยืนยันว่า ผู้หญิงมีสิทธิเกี่ยวกับการให้กำเนิดกว้างกว่าสิทธิการทำแท้ง เพราะแท้จริงแล้วผู้หญิงควรมี “สิทธิ อนามัยเจริญพันธุ์” (Reproductive Rights) ในทุกด้าน ได้แก่ สิทธิการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ในเรื่องต่อไปนี้ คือ การทำแท้ง การคุมกำเนิด การฝากครรภ์ การดูแลสุขภาพเด็กในระยะแรก

และผู้หญิงทุกคนรวมถึงผู้หญิงที่ยากจนมีสิทธิที่จะมีลูกจำนวนเท่าไรก็ได้ตามที่ต้องการ และได้รับหลักประกันการดูแลสุขภาพทั้งของตนเองและของลูกทุกคน

ผลจากการประชุม ICPD 1994 ณ กรุงโคโร ประเทศอียิปต์ ปี พ.ศ. 2537 มีการระบุรับรองสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ว่าคือ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ผู้หญิงทุกคนต้องได้รับ สรุปรวมแล้วคือสิทธิต่าง ๆ ต่อไปนี้

การที่ผู้หญิงสามารถมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย มีอิสระ และมีความรับผิดชอบว่าจะมีเพศสัมพันธ์เมื่อใด กับใคร จะมีบุตรหรือไม่ มีเมื่อไร จำนวนกี่คน จะเว้นระยะห่างของการมีบุตรนานเท่าไร การที่ผู้หญิงสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการคุมกำเนิด วิธีคุมกำเนิดที่ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับ ตลอดจนสามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพอันจะทำให้ผู้หญิงมีความปลอดภัยจากการท้อง การทำแท้ง การคลอดและการมีลูกที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ผู้หญิงต้องมีสิทธิที่จะตัดสินใจในเรื่องนี้ทั้งหมดโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติจากสังคม ปราศจากการบังคับขู่เข็ญ และปราศจากความรุนแรง

ในระดับภูมิภาค ซึ่งการประชุมเอเชียแปซิฟิก ครั้งที่ 4 ที่เมืองบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อปี พ.ศ. 2535 มีข้อตกลงได้ระบุความจำเป็นที่สถานภาพและบทบาทของสตรีในทุกสังคมควรได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม และขณะเดียวกันควรมีบทบาทส่งเสริมให้ชายมีบทบาทและความรับผิดชอบในครอบครัวให้มากขึ้น และมีส่วนรับผิดชอบในเรื่องการอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงซึ่งเป็นคู่ของตนเอง

ด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ โดยทั่วไปไม่ได้มีการมุ่งแต่ผู้หญิงเท่านั้น แต่มุ่งทั้งหญิง และชาย ถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน เพราะชายก็ต้องมีอนามัยเจริญพันธุ์ที่ดีเช่นเดียวกับผู้หญิง ชายสามารถส่งเสริมบทบาทความรับผิดชอบต่ออนามัยการเจริญพันธุ์ของตนได้ และนอกเหนือไปจากอนามัยการเจริญพันธุ์ของตนแล้ว บทบาทความรับผิดชอบของชายยังมีผลต่อสุขภาพสตรี และความผาสุกของครอบครัวในที่สุด (เสาวนิจ นิจอรัตน์ชัย. 2552 : 51-53)

2.6.5 ความสำคัญของเพศภาวะต่ออนามัยการเจริญพันธุ์

เพศภาพของมนุษย์เกี่ยวข้องกับภาวะจิตใจเท่า ๆ กับการถูกกำหนดทางกายภาพ เพศสภาพทางกาย การพัฒนาการทางด้านความคิด การเรียนรู้ทางสังคม การมีกลุ่มเพื่อนและการมีครอบครัว เพศภาพเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เป็นการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล และเป็นกระบวนการที่สะสมอย่างต่อเนื่อง แต่จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการสมรส มีบุตร โดยแท้ที่จริงแล้วองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของภาวะเจริญพันธุ์ คือ สุขภาพทางเพศ (Sexual Health) ซึ่งจะประกอบด้วย เพศภาพ (Gender) เพศมิติ (Sexuality) และเพศลักษณะ (Sexual Identity) และสุขภาพทางเพศ ครอบคลุมไปถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ศักยภาพในการสนองต่อความพึงพอใจทางเพศ และในขณะเดียวกันก็สามารถควบคุมพฤติกรรมทางเพศและอนามัยการเจริญพันธุ์ของตน โดยคำนึงถึงจริยธรรมแห่งตนและสังคม

- การปราศจากความกลัว ความอับอาย ความรู้สึกผิด ความเชื่อที่ผิด และปัจจัยทางจิตใจที่กีดกันปฏิกิริยาตอบสนองทางเพศที่จะนำไปสู่สัมพันธภาพทางเพศที่ไม่พึงประสงค์

- การเป็นอิสระจากพยาธิสภาพ ความผิดปกติต่าง ๆ โรค และความพร่องอันก่อให้เกิดผลทางลบต่อการทำหน้าที่ทางเพศและการเจริญพันธุ์

- ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายในการทำงานยังเกี่ยวข้องกับความแตกต่างของหญิงและชายในเรื่องสิทธิทางสุขภาพอันเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่สำคัญ ซึ่งสิทธิทางสุขภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญของแรงงานหญิง ได้แก่ สิทธิด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ การบรรลุสิทธิดังกล่าวมีผลสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานและประสิทธิภาพของการจ้างงานของนายจ้างอีกด้วย ขณะเดียวกันลักษณะเงื่อนไขสถานการณ์ในการทำงาน ผนวกกับการคาดหวังของสังคมกับบทบาทความสัมพันธ์หญิงชาย ส่งผลกระทบต่อสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์ของแรงงานหญิง เช่น สิทธิในการแต่งงานและมีครอบครัว สิทธิในการวางแผนครอบครัว ซึ่งหลายกรณีทำให้แรงงานหญิงต้องเสียสิทธิและโอกาสด้านอนามัยการเจริญพันธุ์

2.6.6 อนามัยการเจริญพันธุ์

อนามัยการเจริญพันธุ์ คือ ภาวะความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางร่างกายจิตใจที่เป็นผลสัมฤทธิ์อันเกิดจากกระบวนการและหน้าที่ของการเจริญพันธุ์ที่สมบูรณ์ของทั้งชายและหญิงในทุกช่วงอายุของชีวิต ทำให้สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข อนามัยการเจริญพันธุ์เป็นสุขภาพอนามัยของทั้งเพศหญิงและชาย และตลอดทั้งช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

1. ความหมายสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์

- สุขภาพด้านการเจริญพันธุ์เป็นสิทธิของทั้งหญิงและชาย
- ความสามารถในการทำหน้าที่ของการเจริญพันธุ์ที่ชายหญิงจะตัดสินใจเกี่ยวกับอนามัยการเจริญพันธุ์ของตนเองโดยไม่ถูกกีดกัน บังคับ หรือใช้กำลัง
- สิทธิของทั้งผู้ชายและผู้หญิงในการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการคุมกำเนิดและอนามัยการเจริญพันธุ์อื่น ๆ ตามความต้องการที่ปลอดภัย มีประสิทธิภาพ สามารถจ่ายได้และยอมรับได้
- คนเราสามารถมีเพศสัมพันธ์ที่น่าพึงพอใจและปลอดภัยจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมและปลอดภัยจากโรคติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์
- สิทธิดังกล่าวข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนอันเป็นสากล ซึ่งมีแนวคิดความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงเป็นรากฐาน

2. สิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์

เป็นสิทธิทางสุขภาพของผู้หญิงและผู้ชายขั้นพื้นฐานที่ทุกคนจะเข้าถึงและได้รับการบริการด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ที่มีมาตรฐานอย่างเท่าเทียมกัน มีสิทธิที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับการอนามัยการเจริญพันธุ์ของตน โดยไม่ถูกกีดกัน ขู่บังคับ หรือใช้กำลัง มีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารเพื่อประกอบการตัดสินใจ รวมทั้งมีสิทธิที่จะมีเพศสัมพันธ์ที่น่าพึงพอใจ ปราศจากการบังคับและความรุนแรงและปลอดภัยจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมและโรคติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์

สิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์มีอยู่ 11 ประการดังนี้

1. สิทธิที่จะมีชีวิตรอด/สิทธิในชีวิต หมายถึง สิทธิของบุคคลที่จะมีและควบคุมชีวิตทางเพศและชีวิตในการเจริญพันธุ์ รวมทั้งสิทธิของคนไข้ที่จะไม่ถูกบังคับทำหมัน หรือให้ใช้วิธีคุมกำเนิดใด ๆ โดยไม่เต็มใจ ผู้เป็นแม่ต้องได้รับสิทธิในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่เหมาะสมที่จะป้องกันภาวะแทรกซ้อนในแม่และเด็ก มีการคลอดลูกที่สมบูรณ์และปลอดภัยตลอดจนสามารถเข้าถึงบริการการทำแท้งที่ปลอดภัย

2. สิทธิที่จะมีเสรีภาพและความปลอดภัย หมายถึง สิทธิที่จะอยู่ในที่ต่าง ๆ ได้โดยไม่ถูกทำร้ายหรือกระทำรุนแรง

3. สิทธิที่จะได้รับบริการด้านการดูแลด้านสุขภาพและป้องกันปัญหาสุขภาพ หมายถึง สิทธิของคนทุกคนไม่ว่าจะมีสถานภาพสมรสอย่างไร บุคคลนั้นจะต้องได้รับการรักษาพยาบาลเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและสุขภาพในการเจริญพันธุ์ที่มีคุณภาพมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากวิธีปฏิบัติที่เป็นอันตรายและสิทธิในการขอคำปรึกษาและข้อมูลที่ไม่มียอดอันจะนำไปสู่การตัดสินใจหลังจากได้รับรู้ข้อมูล

4. สิทธิในการวางแผนครอบครัว หมายถึง คู่สมรสและปัจเจกบุคคลทุกคนไม่ว่าจะมีสถานภาพสมรสอย่างไร ต่างมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะตัดสินใจโดยอิสระและด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับจำนวนลูกที่จะมีและระยะห่างในการมีลูก รวมทั้งสิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสาร การศึกษาและวิธีการที่เอื้อให้สามารถตัดสินใจและกระทำการดังกล่าวได้

5. สิทธิในการตัดสินใจที่จะแต่งงานและสร้างครอบครัว

6. สิทธิที่จะมีชีวิตส่วนตัว

7. สิทธิที่จะได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งคุณภาพของวิธีการคุมกำเนิดต่าง ๆ โดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐและชุมชน

8. สิทธิในการได้รับและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและเสรีภาพทางความคิด มีนัยเกี่ยวกับการรับรองว่าทุกคน (รวมทั้งวัยรุ่นและผู้ไม่มีคู่สมรส) ล้วนมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลและคำปรึกษาเกี่ยวกับวิธีและบริการต่าง ๆ ในการวางแผนครอบครัว

9. สิทธิในการได้รับการศึกษา เป็นวิธีการที่สำคัญที่สุดวิธีหนึ่งที่จะเสริมสร้างอำนาจแก่ผู้หญิงให้มีความรู้ ทักษะ และความมั่นใจในตนเอง

10. สิทธิในความเท่าเทียมกันและการเป็นอิสระจากการถูกเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ หมายถึง สิทธิที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะความเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย หรือด้วยเหตุผลเกี่ยวกับอายุ เช่น ไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งเพียงเพราะเป็นผู้หญิงที่ต้องตั้งครรถลอดลูกหรือ ไม่ได้ศึกษาต่อชั้นสูงเพราะเป็นผู้หญิง

11. สิทธิที่จะมีอิสระในการร่วมขุมขุมและมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. ลักษณะการละเมิดสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์

ปัญหาสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์และสุขภาพทางเพศอันเนื่องมาจากงานที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

- สิทธิคุ้มครองความเป็นแม่ ภาวะการตั้งครรถกระทบต่อการทำงานของแรงงานหญิง ในประเด็นต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน ค่าจ้าง ความก้าวหน้า การอบรม เพราะนายจ้างไม่ต้องการรับภาระสวัสดิการของแรงงานหญิง

- สิทธิของแรงงานที่รับผิดชอบต่อครอบครัว การที่ผู้หญิงต้องเลี้ยงดูลูกและทำงานบ้าน ทำให้ต้องหยุดงานบ่อยกว่าชาย จึงทำให้มีโอกาสดำรงงานที่ได้รับค่าจ้าง สวัสดิการและโอกาสความก้าวหน้าที่ดีกว่าชาย เพราะนายจ้างมีความคิดว่าผู้ชายจะมีคุณสมบัติที่เรียกว่า ความคงที่และทุ่มเทกำลังกายและใจในการทำงาน (Stability) มากกว่าผู้หญิง ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงจะได้รับการพิจารณาในการเป็นหัวหน้างานน้อยกว่าผู้ชายมาก

- สิทธิด้านการดูแลสุขภาพ เวลาแรงงานหญิงมีประจำเดือน จะมีความต้องการใช้ผ้าอนามัยและเปลี่ยนผ้าอนามัย รวมทั้งอาจมีอาการปวดประจำเดือนมาก ๆ จนต้องพัก แต่วัฒนธรรมสอนให้แรงงานหญิงรู้สึกว่าการมีประจำเดือนเป็นสิ่งที่น่าอับอายและต้องปกปิด จึงไม่กล้าขอหัวหน้างานไปเปลี่ยนผ้าอนามัย หรือซื้อผ้าอนามัย หรือไม่กล้าขอมานอนพัก หรือขอยาแก้ปวดที่ห้องพยาบาลเมื่อปวดประจำเดือนมากๆ ทำให้สุขภาพอนามัยไม่ดี อีกทั้งต้องทนทุกข์ทรมานมาก

แรงงานหญิงมักรู้สึกอับอายเมื่อต้องขออนุญาตหัวหน้างานชายไปเข้าห้องน้ำเพื่อปัสสาวะทำให้อึดอัด วิตกกังวล และนำไปสู่ปัญหาภาวะเครียดจากการทำงานที่หนักหน่วงเป็นประจำ นอกจากความอับอายดังกล่าว การนั่งทำงานติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยพยายามอั้นปัสสาวะไว้เนื่องจากติดพันงานด้วยก็นำไปสู่ปัญหาภาวะเครียดจากการทำงานที่หนักหน่วงเป็นประจำของผู้หญิงสั้นกว่าชายมาก จึงต้องปัสสาวะบ่อยกว่าชาย และการอั้นไว้หรือกินน้ำน้อย เนื่องจากระยะเวลาทำงานยาวนานอาจทำให้เกิดการติดเชื้อในระบบทางเดินปัสสาวะอันนำไปสู่ปัญหาดังกล่าวได้

- สิทธิในการวางแผนครอบครัวและสิทธิในชีวิต สภาพการทำงานใน โรงงานในเมืองใหญ่มักเป็นหนุ่มสาว ซึ่งเป็นแรงงานอพยพมาทั้งภายในและภายนอกประเทศ และมาหาที่พักอาศัยอยู่ตามลำพัง การมีชีวิตที่เป็นอิสระจึงมักมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส ซึ่งแรงงานหญิงโสเภณีนี้อาจเข้าไม่ถึงข้อมูลและบริการด้านการคุมกำเนิดและการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย หรือฝ่ายชายโยนภาระเรื่องการคุมกำเนิดมาให้กับฝ่ายหญิง หรืออาจเป็นกรณีที่ฝ่ายหญิงไม่สามารถต่อรองในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยโดยให้ฝ่ายชายใช้ถุงยางอนามัยได้ จึงเกิดการตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อมขึ้น หรือการติดเชื้อจากโรคติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์และ โรคเอดส์ ซึ่งแรงงานหญิงที่ตั้งครรภ์ก็มักไม่ทราบถึงบริการการทำแท้งที่ปลอดภัยของเอกชนหรือไม่มีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะไปใช้บริการได้ แม้เมื่อไปขอรับบริการการทำแท้งจาก โรงพยาบาลของรัฐก็อาจถูกปฏิเสธ เนื่องจากการทำแท้งในประเทศไทยยังเป็นเรื่องผิดกฎหมาย ยกเว้นเพียงแค่ 2 กรณีเท่านั้นคือ การที่มารดามีปัญหาสุขภาพ หรือถูกข่มขืน

ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 305 ระบุไว้ชัดเจนว่าให้ผู้หญิงทำแท้งโดยแพทย์ได้เพียง 2 กรณีเท่านั้นคือ กรณีที่การตั้งครรภ์นั้นอาจมีผลต่อสุขภาพของผู้หญิง หรือผู้หญิง ตั้งครรภ์อันเนื่องจากการถูกข่มขืน การล่อลวงให้มีการข่มขืนกระทำชำเรา จะเห็นได้ว่ากฎหมายเองมีข้อจำกัดที่ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงบริการการทำแท้งที่ถูกกฎหมายและปลอดภัยได้ในกรณีตั้งครรภ์เมื่อไม่พร้อม เพราะกฎหมายมาตรา 301 และ 302 กำหนดโทษผิดกับทั้งผู้ทำแท้งและผู้รับทำแท้งไว้ว่า ผู้หญิงที่ทำให้ตนเองแท้งหรือยอมให้คนอื่นทำแท้งให้ มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ และผู้ทำแท้งให้ผู้หญิงโดยผู้หญิงยินยอมมีโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับ ไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และจะได้รับโทษหนักกว่านั้น หากผู้หญิงได้รับอันตรายหรือตาย

- สิทธิที่จะมีเสรีภาพและความปลอดภัย แรงงานหญิงที่ทำงานควบกะ ทำงานล่วงเวลาเมื่อเดินทางกลับบ้านในช่วงดึกยามเปลี่ยวอาจเสี่ยงต่อการถูกข่มขืนได้ นอกจากนี้ในเวลาทำงานยังอาจประสบปัญหาการล่วงเกินทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ลวนลามหรือข่มขืนจากหัวหน้างานที่เป็นชายได้ การล่วงเกินทางเพศในที่ทำงาน หรือการถูกระทำรุนแรงทางเพศจากคนแปลกหน้า

สิทธิขั้นพื้นฐานที่สุดของสตรี คือสิทธิที่จะดูแล ควบคุมร่างกายและการเจริญพันธุ์ของสตรีเอง สิทธินี้ควรจะได้รับเคารพและการยอมรับร่วมกันระหว่างคู่สมรส ในด้านบริการวางแผนครอบครัว ควรจะได้รับการสร้างความเท่าเทียมกันในการใช้วิธีการคุมกำเนิดทั้งสำหรับเพศชาย และเพศหญิง เพราะปัจจุบันวิธีการคุมกำเนิดที่ผลิตขึ้นใหม่มุ่งเน้นให้สตรีใช้เป็นหลัก วิธีที่ผลิตขึ้นสำหรับเพศชายมีน้อยวิธีและยังมีการนำมาใช้น้อย ภาวะและความรับผิดชอบในเรื่องนี้จึงตกอยู่กับฝ่ายหญิง แม้ว่า มิวเลอร์ (Mueller, 1993) ได้ชี้ให้เห็นว่าการวางแผนครอบครัวมีประโยชน์ต่อ

สิทธิด้านอื่น ๆ ของสตรี ทุกวิธีควรจะเน้นในด้านความเท่าเทียมกันของฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย Mueller (1993) กล่าวว่า การวางแผนครอบครัวทำให้สิทธิอื่น ๆ ของสตรีดีขึ้นเช่น

ประการแรก ในสังคมที่ความสัมพันธ์ทางเพศก่อนสมรสเป็นเรื่องธรรมดา การใช้วิธีคุมกำเนิดจะทำให้สตรีสามารถหลีกเลี่ยงการตั้งครรภ์และการตั้งครรภ์นอกสมรส หรือชะลอการสมรสออกไปเพื่อเลือกคู่ที่เหมาะสม หรือเลือกที่จะไม่สมรสเลยก็ได้

ประการที่สอง การวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพสามารถทำให้คู่สมรสใหม่มีสิทธิที่จะใช้ชีวิตสมรสได้โดยไม่ต้องเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายเรื่องบุตรในทันทีหลังการสมรส

ประการที่สาม การจำกัดการเจริญพันธุ์ในช่วงที่สมรสสามารถทำให้สตรีพัฒนาความสามารถที่จะยุติความสัมพันธ์ที่ไม่พึงปรารถนา กับฝ่ายชายโดยเสียหายน้อยกว่า ในกรณีที่ฝ่ายหญิงมีทางเลือกทางเศรษฐกิจ สังคม และทางกฎหมาย

ประการที่สี่ การคุมกำเนิดควรจะสนับสนุนสิทธิด้านการศึกษา ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในเรื่องนี้คือการชะลอการมีบุตรคนแรก ไม่ว่าจะเป็นการเลื่อนเวลาการสมรส การเลื่อนเวลามีบุตรคนแรกเมื่อสมรสแล้ว หรือการเลี่ยงการท้องนอกสมรสหรือการมีบุตรนอกสมรส ทำให้สตรีสามารถศึกษาต่อได้

ประการที่ห้า ในกรณีที่โครงสร้างสังคมเปิด โอกาสในการจ้างงานสตรีและสังคมซึ่งบทบาทการเป็นลูกจ้างและบทบาทการเป็นแม่ไม่สามารถไปด้วยกันได้ การใช้วิธีการคุมกำเนิดที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สตรีสามารถก้าวหน้าในเชิงเศรษฐกิจมากกว่าสตรีที่มีบุตรมาก โดยไม่มีทางเลือก

ประการที่หก การคุมกำเนิดควรจะให้สตรีสามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสิทธิทางการเมืองของสตรีจะมีเพิ่มขึ้นได้ต้องอาศัยการสนับสนุนของชุมชนและการจ้างแรงงานสตรีให้มากขึ้น

โดยสรุปแล้วการคุมกำเนิดให้ผลดีกับสตรีในด้านต่าง ๆ ถึง 6 ด้าน การส่งเสริมสิทธิด้านการเจริญพันธุ์จึงเป็นการส่งเสริมด้านอื่น ๆ แก่สตรีด้วย ฝ่ายชายจึงควรแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบมากขึ้น เพื่อพัฒนาสถานภาพสตรีที่เป็นคู่สมรส จึงสามารถส่งเสริมสถานภาพสตรีในด้านเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนและชุมชนต่อไปอีกระดับหนึ่ง (เสาวนิจ นิจอรรถชัย, 2552 : 54-55)

2.6.7 แนวคิดเพศสภาพของประเทศพม่า

ผู้หญิงในประเทศพม่า จะถูกจำกัดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น หรือการกำหนดนโยบาย ต่างๆ ถึงแม้ว่าจะมีผู้หญิงอยู่ในกำลังแรงงานสูงถึงร้อยละ 40 ก็ตาม และการเรียนต่อในมหาวิทยาลัยนั้นพบว่าจำนวนของผู้หญิงจะมากกว่าผู้ชาย แต่มีผู้หญิงจำนวนน้อยมากที่มีโอกาสเข้า

ผู้ตำแหน่งสูงๆ ของทางราชการ ในทำนองเดียวกันไม่มีองค์กรใดเลยในประเทศพม่าที่จะสนใจในการที่จะปกป้องสิทธิหรือสนับสนุนการเพิ่มศักยภาพของผู้หญิง (Smith. 1996 อ้างถึงใน กฤตยา อาชวนิจกุล. 2543 : 29)

ในขณะที่มีการจำกัดบทบาทของผู้หญิงในด้านต่าง ๆ ผลกระทบที่ตามมาคือผู้หญิงต้องเผชิญกับความรุนแรงในหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อปัญหาสุขภาพของเด็กและผู้หญิง โดยเฉพาะปัญหาการถูกข่มขืน มีรายงานว่าในแต่ละปีจะมีเด็กและผู้หญิงจากประเทศพม่าประมาณ 10,000 คนถูกบังคับให้มาขายบริการทางเพศในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศไทยและประเทศจีน ผลกระทบของความรุนแรงต่อผู้หญิงจึงยังคงเป็นเรื่องที่ไม่มีข้อมูลมากที่สุด รัฐบาลทหารพม่า เพิ่งสนใจเรื่องนี้เมื่อไม่นานมานี้เอง (กฤตยา อาชวนิจกุล ทริส โคอเททท์ และ นิน นิน ไพน์. 2543 : 29)

ข้อมูลเกี่ยวกับอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้อพยพย้ายถิ่นจากประเทศพม่า จากการเก็บข้อมูลเชิงลึกและการสนทนากลุ่ม สามารถสร้างความเข้าใจถึงความเชื่อมโยงของอนามัยเจริญพันธุ์ในประเด็นต่างๆกับเรื่องเพศ การเป็นผู้ย้ายถิ่นผิดกฎหมาย การรับรู้ทางเลือก ตลอดจนกระบวนการตัดสินใจเมื่อต้องเผชิญปัญหา หรือสถานการณ์ที่ยากลำบากต่าง ๆ

- การมีประจำเดือน พบว่าผู้หญิงพม่าส่วนใหญ่เล่าว่า ไม่มีความรู้เรื่องประจำเดือน มาเรียนรู้ต่อเมื่อมีประจำเดือนครั้งแรก ถึงอย่างนั้นก็ไม่มีใครมีคนพูดถึงกันมากนัก และการจะเข้าถึงข้อมูลก็มีจำกัด ดังนั้นผู้หญิงจึงตอบคำถามเรื่องนี้บนความเชื่อตามประเพณีและวัฒนธรรมในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับร่างกายตนเอง เช่น ห้ามสระผมเวลามีประจำเดือน เพราะเมื่ออายุมากแล้วอาจเกิดโรคหลายอย่าง เลือดอาจจะหยุดไหล หรืออาจห้ามกินอาหารบางอย่าง ถวายคอกไม้พระพุทธรูปไม่ได้ ต้องอยู่ใกล้บ้าน ห้ามเล่นกับเด็กผู้ชาย เป็นต้น

- การตั้งครรภ์ การคลอด และการดูแลหลังการคลอด ในกลุ่มผู้อพยพที่เคยมีประสบการณ์การท่องเที่ยว การคลอดและการดูแลหลังคลอด ร้อยละ 90 คิดว่าเรื่องนี้เป็นปัญหาที่สำคัญในชุมชน พบว่าผู้อพยพหญิงในประเทศไทยที่เคยคลอดบุตรในประเทศไทยมีความแตกต่างในการไปใช้บริการจากโรงพยาบาลรัฐ ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นที่ในการทำงานด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ถ้าอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ความยากลำบากในการเดินทางมีไม่มากนัก และสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ดังนั้นการตัดสินใจทำคลอดที่โรงพยาบาลจึงมีสูง กว่าผู้อพยพที่ทำงานอยู่ในจังหวัดระนอง เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการทำคลอดที่สูง และความสามารถในการติดต่อสื่อสารมีน้อย ผู้หญิงชาวพม่าตัดสินใจกลับไปคลอดยังประเทศของตน ที่เกาะสองเพราะระยะทางใกล้ และค่าใช้จ่ายจากการทำคลอดจากหมอดำแท้ก็ประมาณ 1,000 บาท ซึ่งสามารถผ่อนจ่ายได้ อีกนัยหนึ่งในพื้นที่นี้ก็คือ การตัดสินใจที่จะทำคลอดที่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับนายจ้างด้วย ถ้าหากผู้อพยพทำงานอยู่นอกเมืองหรือพื้นที่ห่างไกล การ

เดินทางจึงต้องขอความช่วยเหลือจากนายจ้างนำส่งให้ นายจ้างจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ นำส่งหรือใช้บริการที่ใดเหมาะสมมากกว่า

- ความรู้เรื่องการคุมกำเนิดและการใช้ ผู้หญิงพม่ากล่าวว่า เมื่ออยู่ที่พม่าไม่มีความรู้เรื่อง คุมกำเนิดสมัยใหม่เท่าไรนัก เมื่อมาอยู่เมืองไทย ผู้อพยพได้เรียนรู้และสามารถเข้าถึงวิธีคุมกำเนิดได้ ง่ายขึ้น จำนวนผู้ที่เคยใช้วิธีคุมกำเนิดต่างๆมีมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเมื่อยังอยู่ในประเทศพม่า วิธี คุมกำเนิดที่เป็นที่นิยมในกลุ่มพม่ามากที่สุดคือ กินยาและการฉีดยาซึ่งมีอยู่ประมาณหนึ่งในสามของ ผู้อพยพทั้งหมด ซึ่งผู้อพยพสามารถซื้อยาเม็ดคุมกำเนิดจากตลาดเคลื่อนที่ (หมายถึง รถกระบะที่ บรรทุกอาหารและของใช้ในบ้านรวมทั้งยา เร่ขายไปตามชุมชนที่ผู้อพยพทำงานหรืออาศัยอยู่) สำหรับยาฉีดคุมกำเนิดนั้น ส่วนใหญ่ได้รับการบริการจาก โรงพยาบาลหรือคลินิก

ปัจจัยที่ทำให้ผู้อพยพไม่สนใจเรื่องการคุมกำเนิด จากการสังเกตของนักวิจัย และข้อมูล หลัก สรุปได้ว่า เป็นเพราะค่านิยมที่ไม่มี การพูดคุยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศ ผู้อพยพมัก แสดงความขังเขินที่จะตอบคำถามเหล่านี้ หรือข้อมูลที่ทำให้ความรู้ที่อยู่ในรูปเอกสารภาษาไทย แม้ว่า บางครั้งมีภาษาพม่า แต่ก็ไม่ใช่ที่แพร่หลายในชุมชนผู้อพยพ เนื่องจากผู้อพยพส่วนใหญ่ไม่รู้ หนังสือ

- การใช้ถุงยางอนามัย ความเข้าใจหลัก ๆ ของแรงงานอพยพเรื่องถุงยางอนามัยคือ ผู้ชาย ใช้เมื่อไปซื้อบริการทางเพศ จึงมีทัศนคติในการใช้ถุงยางในแง่ที่ว่า ไม่ควรใช้ถุงยางกับคู่สมรสหรือ ในรูปแบบความสัมพันธ์ที่ถาวรอื่นๆ ผู้อพยพทั้งหมดเคยได้ยินเรื่องถุงยางอนามัย ร้อยละ 91 แต่มี เพียงร้อยละ 14 เท่านั้นที่เคยใช้ จากการศึกษาพบว่า ถึงแม้แรงงานอพยพจะเคยได้ยินเรื่องถุงยาง อนามัย แต่จริงๆแล้วพวกเขายังไม่เคยเห็นถุงยางจริง ๆ หรือ ไม่รู้จักวิธีใช้เลย แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่า ในกลุ่มที่มีทัศนคติทางลบไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะปฏิเสธการใช้ถุงยางอนามัย พบว่า ร้อยละ 19 ของผู้หญิงอพยพและชายกลับยอมรับในการใช้ถุงยาง

ทัศนคติของผู้อพยพหญิงต่อถุงยางอนามัยมีปฏิกิริยาทางลบมากกว่าผู้ชาย และการใช้ ถุงยางมีความเชื่อมโยงอย่างสำคัญกับการเที่ยวหญิงบริการ ซึ่งถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมแม้ว่าทำได้ แต่ไม่เหมาะสม ความเข้าใจดังกล่าวนี้สนับสนุนค่านิยมตามแนวคิดในวัฒนธรรมพม่าที่แบ่งผู้หญิง ออกเป็น “ผู้หญิงดี” และ “ผู้หญิงไม่ดี” ซึ่งเป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงว่าแบบใด “ที่เหมาะสม” และควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของหญิงด้วย เช่น ผู้อพยพหญิงคนหนึ่งกล่าวว่า “ฉัน ไม่ต้องการให้สามีใช้ถุงยางอนามัยกับฉัน เพราะฉันไม่ใช่โสเภณี” เป็นต้น

- การทำแท้ง พบว่า มีความไม่พร้อมต่อการตั้งครรภ์ทั้งผู้อพยพหญิงและคู่สมรส ถึงร้อยละ 27 หรือ 99 คน และได้พยายามทำแท้ง ร้อยละ 45 ของจำนวน 99 คนที่สามารถทำแท้งได้สำเร็จ ในแต่ ละพื้นที่ที่จำนวนผู้อพยพชาวพม่าอาศัยอยู่นั้น มีวิธีการยุติการตั้งครรภ์ที่แตกต่างกัน แต่เป็นที่น่า

สังเกตอีกเรื่องคือ มีการทำแท้งด้วยตนเองในอัตราที่ค่อนข้างสูงในจังหวัดระนอง ถึงร้อยละ 55 และ ทำแท้งด้วยหมอดำแยร้อยละ 25

- การติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์ อุปสรรคที่สำคัญคือเรื่องคำศัพท์และภาษาที่ไม่สามารถ อธิบายได้ว่าเกิดอะไรขึ้นเกี่ยวกับอาการของการติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์ และเนื่องจากไม่สามารถ แยกโรคการติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์ตามศัพท์ของตัวเองได้ จึงพบว่าส่วนใหญ่แล้วผู้อพยพไม่เห็น ว่า ตกขาว หรือปัสสาวะขุ่นนั้นเป็นปัญหามาก ส่วนมากแล้วไม่ได้ทำการรักษาโดยวิธีใด นอกจาก ปล่อยให้หายเอง หรือถ้ารักษาจะใช้แนวทางของประเพณีของพม่าเอง เช่นกินยาสมุนไพรส่วนใหญ่ สำหรับผู้ชายจะมีปัญหาเกี่ยวกับกรรไกรที่ลำบากและมีอาการปวดร่วมด้วย และ โดยส่วนมากจะ ไม่กล้าพบแพทย์หรือพยาบาล เนื่องจากความอาย จะปล่อยให้หายเองหรือรักษาตามแบบพื้นบ้าน

- เอชไอวี / เอดส์ โดยทั่วไปแล้วกลุ่มชนอพยพเคยได้ยินเกี่ยวกับเอดส์ ร้อยละ 98 แต่มีเพียง ร้อยละ 60 เท่านั้นที่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับเอดส์ได้ถูกต้อง กลุ่มที่สามารถตอบได้ว่าเอชไอวี / เอดส์ สามารถติดต่อได้ทางถ่ายเลือด (93%) ใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน (92%) และการสัก (75%) ยังมี คำตอบที่บ่งบอกถึงความไม่เข้าใจเกี่ยวกับการแพร่เชื้อของ เอชไอวี / เอดส์ ที่สามารถติดต่อได้จาก บุ้ง และการสัมผัสกับผู้ที่ติดเชื้อ จึงทำให้กลุ่มผู้อพยพนี้คิดว่า บุคคลที่มีอาการ เป็นตุ่มแดงตามตัว ผื่น หรือปวดแสบร้อนบริเวณอวัยวะเพศเป็นผู้ที่ติดเชื้อ ทำให้กลุ่มผู้อพยพนี้มีทัศนคติเกี่ยวกับการแพร่ เชื้อว่า จะแพร่เชื้อในกลุ่มเสี่ยงเท่านั้น เช่น ในกลุ่มผู้หญิงบริการ หรือผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อเรื่อง เพศ และเชื่อว่าคนที่ติดเชื้อเอดส์จากผู้ที่เที่ยวโสเภณี ถึงร้อยละ 70

ในประเทศพม่าเอง มีการแบ่งแยกผู้ที่ติดเชื้อ เอชไอวี / เอดส์ หรือ โรคเรื้อรานั้น จะถูกแยก ให้อยู่นอกชุมชน ห่างไกลจากหมู่บ้าน (กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ. 2543 : 168-198)

โดยสรุป การสนทนาเรื่องเพศและเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์กับผู้อพยพทำได้ได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากในวัฒนธรรมของผู้อพยพไม่คุยกันเรื่องเพศ ทำให้ผู้อพยพส่วนใหญ่มีความรู้จำกัดที่จะ อธิบายหรือให้ความเห็นต่อคำถามต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศและสุขภาพทางเพศ อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการสนทนาดังกล่าวขึ้นอยู่กับเพศและระดับการศึกษาที่ได้รับ ค่อนข้างมาก ผู้อพยพชายสามารถพูดคุยได้ดีกว่าผู้อพยพหญิง ผู้อพยพที่มีการศึกษาในระดับสูง ซึ่ง ส่วนใหญ่ชาวพม่าจากภาคกลางของประเทศพม่า มีความรู้เรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์มากกว่า กลุ่มอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ผู้อพยพหญิงส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ และไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับ อนามัยเจริญพันธุ์

ผู้อพยพหญิงและชายมีความเชื่อในเรื่องบรรทัดฐานทางเพศแตกต่างกันอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ ในประเด็นเรื่องพรหมจรรย์ซึ่งถูกให้คุณค่าไว้สูงมากต่อความเป็นหญิง ดังนั้นการสูญเสีย พรหมจรรย์ของหญิงสามารถเป็นสาเหตุสำคัญที่ชักนำให้ผู้หญิงหักเหสู่ความเลวร้ายของชีวิต ใน ธุรกิจบริการทางเพศ ได้ ตรงกันข้ามกับผู้ชายที่ถูกมองว่ามีความต้องการทางเพศสูงกว่าและมีแรง

กระตุ้นที่จะเรียนรู้เรื่องเพศมากกว่า การซื้อบริการทางเพศของผู้ชายจึงเป็นเรื่องที่ยอมรับ เห็นว่าเป็นสิ่งปกติในสังคม บรรทัดฐานทางสังคมจึงสนับสนุนการที่ชายโสดเที่ยวหาหญิงบริการ และแม้ไม่สนับสนุนสำหรับผู้ชายที่แต่งงานแล้ว แต่ก็ยอมรับได้

เมื่อผู้อพยพเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยทำให้บรรทัดฐานเรื่องเพศเปลี่ยนแปลงพอสมควรเนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป การใช้ชีวิตในเมือง และการหลุดออกจากเครือข่ายสังคมที่ควบคุมพฤติกรรม โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิง จึงพบว่าผู้อพยพที่แต่งงานแล้วทั้งหญิง และชายจำนวนหนึ่งเชื่อว่า คู่ของตนมีเพศสัมพันธ์กับคนอื่นด้วย

ผู้อพยพเกือบทั้งหมดเห็นว่า ปัญหาการตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้นก่อนคลอดและหลังคลอดเป็นเรื่องสำคัญมากในชุมชนของตน โดยเฉพาะผู้อพยพในเชียงใหม่ มีผู้อพยพร้อยละ 17 ที่มีประสบการณ์ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์และพยายามทำแท้ง ในกลุ่มนี้ร้อยละ 45 สามารถทำแท้งได้สำเร็จ และวิธีการทำแท้งเป็นวิธีที่ไม่สะอาดและไม่ปลอดภัยอย่างยิ่ง โอกาสที่จะติดเชื้อและตกเลือดมากมีสูงและมักเกิดผลข้างเคียงรุนแรงต่อสุขภาพผู้อพยพหญิงที่ทำแท้ง โดยจำนวนหนึ่งต้องเสียชีวิต

ในประเด็นเรื่องการติดเชื้อทางระบบเจริญพันธุ์ได้ ผู้อพยพทุกคนไม่สามารถอธิบายหรือระบุชนิดหรืออาการของการติดเชื้อทางระบบเจริญพันธุ์ได้อย่างชัดเจน สาเหตุหนึ่งอาจเนื่องมาจากการขาดคำศัพท์ที่จะสามารถกำหนดความหมาย หรือแยกอาการติดเชื้อทางระบบเจริญพันธุ์แบบต่างๆ ให้เห็นชัดเจนได้ อีกสาเหตุหนึ่งมาจากการขาดความรู้ในเรื่องสุขภาพทางเพศในทุก ๆ ด้านดังกล่าวมาแล้ว

ในเรื่องการคุมกำเนิด ผู้อพยพมีความรู้เกี่ยวกับการคุมกำเนิดสมัยใหม่น้อยมาก และไม่สามารถเข้าถึงบริการการคุมกำเนิดได้รับความนิยมนมากที่สุด โดยผู้ใช้วิธีคุมกำเนิดส่วนใหญ่ซื้อยาจากตลาดเคลื่อนที่ หรือจากรายขายยา มีเพียง 1 ใน 3 เท่านั้น ที่ได้รับบริการคุมกำเนิดจากโรงพยาบาล หรือคลินิก ผู้อพยพส่วนใหญ่แสดงความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ให้มากขึ้นในเรื่องการคุมกำเนิดแต่ละวิธี โดยเฉพาะสนใจข้อมูลของผลข้างเคียงจากการกินยาและฉีดยา จึงเป็นเรื่องไม่น่าแปลกใจที่พบว่า แม้ผู้อพยพส่วนใหญ่รู้จักหรือไม่เคยได้ยินเรื่องถุงยางอนามัย แต่มีเพียงประมาณมากกว่า 1 ใน 10 เล็กน้อย ที่เคยใช้ถุงยางจริง ๆ ผู้อพยพชายมีประสบการณ์การใช้ถุงยางมากกว่าผู้อพยพหญิง และผู้อพยพมีพื้นฐานความเชื่อว่า ถุงยางมีไว้ใช้กับหญิงบริการเพื่อป้องกันการระบาดของเชื้อ เอชไอวี / เอดส์ ถุงยางจึงกลายเป็นตัวแทนของการไม่ไว้วางใจและการสำส่อนทางเพศ ขณะที่การไม่ใช้ถุงยางเป็นสัญลักษณ์ของการไว้ใจ และความซื่อสัตย์ต่อคู่ของตน ผู้อพยพหญิงจำนวนมากมีปฏิกิริยาทางลบต่อถุงยาง ผู้ชายก็มีปฏิกิริยาค้ำถ่วงกันแต่รุนแรงน้อยกว่า ดังนั้นแม้ว่าผู้อพยพหลายคนจะมีความรู้เรื่องถุงยางในการป้องกันโรคต่าง ๆ เช่น เอดส์ แต่ก็ไม่สนใจที่จะใช้ถุงยางอนามัยกับคู่ของตนที่ไม่ใช่หญิงบริการ เช่นเดียวกับเรื่องถุงยาง ผู้อพยพส่วนใหญ่เคยได้ยินเรื่องเอดส์ แต่ยังคงเข้าใจผิดอยู่มากเกี่ยวกับช่องทางการติดเชื้อเอดส์ และขาดความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างเอชไอวี และเอดส์ ไม่มีใครกล่าวถึงลักษณะอาการของการติดเชื้อ เอชไอวีได้

ถูกต้อง ความเชื่อ โดยทั่วไปของผู้ป่วยคือ หลีกเลี่ยงการติดต่อกับคนที่แสดงอาการที่เหมือนกับเป็นโรคเอดส์ และคนที่ดูสุขภาพดีจะไม่ติดเชื้อเอชไอวี การสนทนากันเรื่องเกี่ยวกับเอดส์ก่อให้เกิดความหวาดกลัว และการตีตราทางลบต่อคนที่สงสัยจะติดเอดส์ มีผู้ป่วยเพียงสองสามคนเท่านั้นที่คิดว่าตนเองเสี่ยงต่อการมีเลือดเอชไอวีบวก ข้อค้นพบต่าง ๆ แสดงอย่างชัดเจนว่า ผู้เข้าร่วมการศึกษาเข้าใจว่า เอดส์เป็นโรคจำกัดเฉพาะกลุ่มเสี่ยง ซึ่งก็คือผู้หญิงบริการมากกว่า พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ

ความเข้าใจนี้ทำให้เกิดความกลัวและการรังเกียจหญิงบริการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกตีตราไปไว้มากที่สุด งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาเพศสภาพของสตรีพม่าในครอบครัวกับการปรับตัวและการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของสตรีพม่าในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระนอง 3 ด้านคือ ด้านการแบ่งงานในครอบครัว ด้านการตัดสินใจ และด้านอนามัยการเจริญพันธุ์

2.6.8 เพศสภาพกับความรุนแรงต่อผู้หญิง

ความหมายของความรุนแรงที่กระทำกับผู้หญิงคือ การทำร้ายจิตใจ ร่างกาย และการล่วงเกินทางเพศ หรือทำให้เสียสิทธิ เสรีภาพ หรือโอกาสในการมีชีวิตที่เท่าเทียมผู้อื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพียงเพราะผู้ที่ถูกกระทำมีความด้อยกว่า ไม่ว่าจะทางร่างกาย สังคม และการเป็นอยู่ เพราะคนนั้นเป็นผู้หญิง ความรุนแรงต่อผู้หญิงในสังคมไทยจัดได้ 2 ประเภทใหญ่ๆคือ

1. ความรุนแรงทางตรง คือ ความรุนแรงที่มีผลในเชิงการทำร้ายร่างกาย และเห็นชัดว่าใครทำใคร รวมทั้งใช้อะไรทำร้าย ทำความรุนแรงต่อใคร

2. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง คือ ความรุนแรงที่เกิดกัน ชัดขวาง หรือเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงให้เสียโอกาส เสียสิทธิ หรือศักยภาพในการดำรงชีวิต ซึ่งเกิดจากระบบหรือโครงสร้างทางสังคม เช่น กฎหมาย ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ

จากความรุนแรงทั้งสองประเภทนี้ เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบจะพบว่า ความรุนแรงที่กระทำกับผู้หญิงพบได้ 4 รูปแบบใหญ่ๆคือ

1. ความรุนแรงในบ้าน
2. ความรุนแรงทางเพศ
3. การเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงและเด็กในตลาดแรงงาน
4. การบังคับค้าประเวณีและการค้าหญิงข้ามชาติ (พิมพัลย์ บุญมงคล นาถฤดี เคนดวง

นิกรณี สัตหจรียา. 2546 : 234)

ในทุก ๆ สังคมทั่วโลกพบว่า ปัญหาเรื่องความรุนแรงที่เกิดกับผู้หญิงนั้นมีมากกว่าที่เห็น แต่สังคมมองไม่เห็นและไม่รับรู้ว่าเป็นปัญหา อย่างเช่นประเทศไทย จากสถิติสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2543 มีคดีข่มขืนกระทำชำเรา 4,037 คดี แต่จับได้เพียง 2,625 คดี และในระหว่างสิ้นปี พ.ศ. 2544 พบคดีข่มขืนลดลงเหลือ 3,847 คดี จับได้ 2,521 คดี ในระดับทั่วโลกพบว่า ประมาณร้อยละ 20-50 ของผู้หญิงในประเทศต่างๆทั่วโลก เคยถูกสามีหรือคู่รักกระทำความรุนแรงทางกาย และใน

จำนวนผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงทางกายเหล่านี้มีผู้หญิงอีกร้อยละ 50-60 ที่ถูกกระทำรุนแรงทางเพศ ด้วย ไฮส์ และคณะ (Heise et al., 1994 อ้างถึงใน พิมพัลย์ บุญมงคล และคณะ. 2546 : 234 - 235)

ความรุนแรงที่กระทำกับผู้หญิงไม่ใช่เป็นปัญหาเรื่องการล่วงละเมิด หรือการทำร้ายร่างกาย เพียงอย่างเดียว แต่เป็นปัญหาที่ละเมิดต่อสิทธิพลเมือง อันได้แก่ การมีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย เงื่อนไขการทำงานของแรงงานหญิง อาจมีส่วนทำให้ผู้หญิงประสบความรุนแรงหลายๆอย่าง เช่น การทำงานล่วงเวลา หรือการทำงานควบกะ ทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลครอบครัว อาจทำให้เกิดความเครียด การทะเลาะเบาะแว้ง และเสี่ยงต่อการถูกทรมานจากสามี หรือเวลาที่กลับบ้านดึกเนื่องจากทำงานล่วงเวลา อาจทำให้ผู้หญิงเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศ หรือต้องประสบกับการถูกข่มขืนได้ ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงจะประสบปัญหาสุขภาพกาย ใจ สังคม ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดน้อยลง ขาดงานหรือลางานบ่อย ทำให้สถานประกอบการนั้น ได้รับผลผลิตไม่เต็มที่ นอกจากนี้แล้วการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงยังก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม เช่นการติดเหล้าหรือยาในผู้หญิง เมื่อลูกๆเห็นพ่อใช้กำลังทุบตีผู้เป็นแม่เป็นประจำ ทำให้เมื่อเติบโตขึ้นเด็กเหล่านี้จะมีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้เป็นผลกระทบต่อพัฒนาสังคมโดยรวม การกระทำรุนแรงในบ้านของผู้ชายต่อผู้หญิงยังคงเกิดขึ้นและดำรงอยู่ ด้วยเหตุผลหลายอย่างคือ

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในครอบครัว ครอบครัวเป็นที่ที่คนมีความใกล้ชิดมีความผูกพัน มีผลประโยชน์ มีความคาดหวังต่อกันสูง จึงทำให้มีการกระทบกระทั่งและโกรธกันได้ง่ายกว่าคนอื่นๆ จึงเป็นที่ทำให้เกิดความรุนแรงได้ ซึ่งในครอบครัวผู้หญิงมักเป็นผู้ถูกกระทำรุนแรง เพราะผู้หญิงมักถูกจำกัดสิทธิในการตัดสินใจใช้และควบคุมทรัพยากร

สถาบันทางสังคม การที่ผู้หญิงขาดการเข้าถึงความก้าวหน้าในอาชีพ เศรษฐกิจ การศึกษา และการฝึกอบรม หรือไม่ได้รับการยอมรับด้านอื่น ๆ จากสังคม รวมทั้งระบบสาธารณูปโภค และการบริการจากรัฐที่ขาดประสิทธิภาพ และทำให้ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงบริการ

โครงสร้างสังคม กฎหมาย ความเชื่อ ศาสนา และประเพณี ทำให้สถานภาพของผู้หญิงทางกฎหมายด้อยกว่าสามี เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการหย่าร้าง สิทธิในการปกครองบุตร การสืบทอดมรดก รวมทั้งการทะเลาะและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม การที่นักการเมืองขาดมุมมองเรื่องผู้หญิงไม่เข้าใจความคิด ปัญหา ความต้องการของผู้หญิง ทำให้ปัญหาความรุนแรงไม่ได้รับการแก้ไข

โดยสรุปแล้ว ความรุนแรงในบ้านที่เกิดกับสตรี คือการถูกทำร้ายด้านร่างกาย จิตใจ และทางเพศ ด้วยเหตุผลอันเนื่องมาจาก ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว สถาบันทางสังคม เช่นการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และการประกอบอาชีพ และโครงสร้างทางสังคม อันประกอบไปด้วยกฎหมาย ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมที่ทำให้สถานภาพของสตรีทางกฎหมายด้อยกว่าสามี

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอพยพย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ รวมทั้งความรุนแรงที่เกิดกับสตรี สรุปได้ดังนี้

กนกวรรณ สมภพคารินทร์ (2548) การย้ายถิ่นเกิดจากหลายปัจจัย ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยผลักดันหมายถึง สาเหตุต่างๆ ในเขตที่อยู่อาศัยที่ทำให้บุคคลต้องย้ายถิ่นเพราะไม่สามารถอาศัยอยู่ในเขตที่เดิม เช่น เกิดภาวะว่างงาน หรือการต้องพึ่งดินฟ้าอากาศในการประกอบอาชีพซึ่งไม่อำนวยในช่วงเวลาต่อมา และปัจจัยดึงดูดจากเขตเมือง ที่สามารถตอบสนองความต้องการและโอกาสทางเศรษฐกิจ เมื่อประเมินว่าการย้ายถิ่นเกิดประโยชน์มากกว่า บุคคลนั้นย่อมตัดสินใจย้ายถิ่น

กฤตยา อาชวนิจกุล และ กุลภา วจนสาระ (2551) การย้ายถิ่นข้ามชาติไปทำงานที่ประเทศอื่น เป็นปรากฏการณ์สากลที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุม โลก อันเป็นผลมาจากกระแสของ โลกาภิวัตน์ จาก การเคลื่อนย้ายทุน การแลกเปลี่ยนทางการค้า และผลผลิตที่ได้จากการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ซึ่งส่งผลต่อการจ้างงานแรงงานข้ามชาติด้วย ประเทศไทยมีฐานะ โดดเด่นในประชาคมอาเซียนเรื่องการย้ายถิ่นข้ามชาติ เพราะเป็นประเทศที่มีนโยบายส่งออกแรงงานไทยไปทำงานต่างประเทศ และเป็นประเทศที่มีแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านข้ามแดนมาทำงานอย่างต่ำ 2 ล้านคน อีกทั้งเป็นประเทศปลายทางผ่านของแรงงานที่ถูกค้าเพื่อส่งต่อไปยังประเทศที่สาม

วีรัชย ศาสตราศรี (2542) การอพยพย้ายถิ่น เป็นความปรารถนาของบุคคลต้นทางที่มีความต้องการย้ายถิ่นที่อยู่เนื่องจากเหตุผลด้านความขัดแย้งด้านการเมือง ศาสนา เชื้อชาติและความต้องการความก้าวหน้าทางอาชีพ และต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นปัจจัยผลักดัน นอกจากนี้เศรษฐกิจที่ดีในแหล่งปลายทางยังเป็นแรงจูงใจอีกด้วย เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในพม่าเห็นว่าแหล่งต้นทางคือประเทศพม่าที่มีความขัดแย้งทางการปกครองและเชื้อชาติที่มีอยู่หลากหลายชาติพันธุ์ ส่งผลให้เศรษฐกิจในประเทศด้าประชาชนมีความเดือดร้อน ส่วนประเทศปลายทางคือประเทศไทยซึ่งมีเศรษฐกิจที่ดีกว่า ทำให้คนในพม่าตัดสินใจย้ายถิ่น โดยการหลบหนีออกนอกประเทศ

เสาวนิจ รัตนวิจิตร (2540) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปรับตัวทางสังคมของเยาวชนแรงงานในกรุงเทพมหานครและในปริมณฑล” เป็นการศึกษาค้นคว้าปัญหาของเยาวชนแรงงาน การปรับตัวทางสังคมของเยาวชนแรงงานจากสภาพแวดล้อมและการทำงาน และปัจจัยที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวทางสังคมของเยาวชนแรงงาน ผลการวิจัยพบว่าเยาวชนแรงงานส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 19-20 ปี มีการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑลมาแล้วไม่เกิน 1 ปี มีรายได้เดือนละ 3,001 – 4,500 บาท ด้านครอบครัว เยาวชนแรงงานมีความพึงพอใจต่อครอบครัวมาก โดยเฉพาะเรื่องการออมทรัพย์ และมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่อยู่ที่บ้านเดิมมาจนถึงปัจจุบัน ด้านความพึงพอใจต่องาน เยาวชนแรงงานมีความพึงพอใจต่อเพื่อนร่วมงานมากที่สุด ด้านการรับข้อมูลข่าวสาร เยาวชนแรงงานได้รับข่าวสารข้อมูลมาก่อนมาทำงานในเมือง ด้านการสนับสนุนทางสังคม เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากญาติหรือเพื่อนมาก โดยเฉพาะในเรื่องการให้กำลังใจและคำชมเชย ด้านการปรับตัวทางสังคม เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ปรับตัวทางสังคมได้ค่อนข้างดี โดยเฉพาะในด้านที่เยาวชนแรงงานเห็นว่ากลุ่มของตนเป็นกลุ่มที่ดี ด้านการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามสังคมที่พัฒนา เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามสังคมที่พัฒนามาก โดยเฉพาะในเรื่องการรักษา กฎและระเบียบวินัย เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอันเป็นผลกระทบจากสังคมที่พัฒนาค่อนข้างน้อย

จันทนา ห่านรุ่งชโรทร (2542) ศึกษา “การปรับตัวของแรงงานต่างชาติ : ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า แรงงานต่างชาติส่วนใหญ่สามารถปรับตัวได้ในระดับปานกลาง จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า แรงงานชายกับแรงงานหญิงมีการปรับตัวแตกต่างกัน ส่วนปัจจัย อายุ รายได้ การสนับสนุนทางสังคม ระยะเวลาที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว และพบว่าแรงงานต่างชาติที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ สถานภาพสมรส และที่พักอาศัยในชุมชนแตกต่างกัน มีการปรับตัวแตกต่างกัน กลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน

ภณิการ์ เพชรเขียว (2549) ศึกษาการปรับตัวของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เชื้อสายมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานในบริบทสวนยาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลจากการศึกษาพบว่า คนมอญย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในสวนยาง เนื่องจากปัจจัยผลักดันจากประเทศพม่า เช่น รายได้น้อย การว่างงาน และการเกิดปัญหาระหว่างรัฐบาลพม่ากับชนกลุ่มน้อย เงื่อนไขจากประเทศไทย เช่น ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในเมืองไทย และความสามารถส่วนบุคคลของคนมอญที่สามารถฝ่าฝืนอุปสรรคต่าง ๆ ในระหว่างการเดินทางได้ การปรับตัวให้เข้ากับบริบทสวนยาง ซึ่งการปรับตัวที่เกิดขึ้นนั้น จะมีทั้งการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยจากการศึกษาพบว่า คนมอญสามารถปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี การปรับตัวทางสังคม

พบว่า คนมอญไม่มีความจำเป็นต้องปรับตัวทางด้านนี้มากนักทั้งนี้เนื่องจากมีญาติ พี่น้อง ที่เป็นคนมอญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้สามารถปฏิสังสรรค์ภายในกลุ่มคนมอญด้วยกันได้ ส่วนการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม พบว่า คนมอญจะมีการปรับตัวด้านวัฒนธรรมการใช้ภาษาเป็นอย่างมาก ซึ่งในการปรับตัวทางด้านภาษานั้น จะกระทำโดยการเรียนรู้ภาษาไทยจากบุคคลรอบข้างทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม

วิชา หลวงจอก (2550) ศึกษาเรื่อง “การสนับสนุนทางสังคมและการปรับตัวทางสังคมที่มีผลต่อบทบาทในครอบครัวและการมีส่วนร่วมในชุมชนของสตรีกะเหรี่ยง” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทสตรีมีดังนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทของสตรีกะเหรี่ยงด้วยบทบาทด้านการเจริญพันธุ์ บทบาทด้านการผลิต บทบาทด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน ทั้งอายุและการนับถือศาสนามีผลต่อบทบาทด้านการเจริญพันธุ์ แต่ไม่มีผลต่อบทบาทด้านการผลิต และบทบาทการมีส่วนร่วมในชุมชน ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทของสตรีกะเหรี่ยง ทั้งการสนับสนุนทางสังคมด้านเครื่องมือ สิ่งของ เงินทอง และแรงงาน การสนับสนุนทางสังคมด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า และการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูล ข่าวสาร มีผลต่อบทบาทในการมีส่วนร่วมในชุมชน แต่ไม่มีผลต่อบทบาทด้านการเจริญพันธุ์และการผลิต การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีผลต่อบทบาทด้านการผลิต ไม่มีผลต่อบทบาทด้านการเจริญพันธุ์และบทบาทด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน การปรับตัวทางสังคมด้านความปลอดภัย มั่นคง เสรีภาพ มีผลต่อบทบาทสตรีในด้านการเจริญพันธุ์ และมีผลต่อบทบาทการมีส่วนร่วมในชุมชน แต่ไม่มีอิทธิพลต่อบทบาทด้านการผลิต การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกดีใจ เครียดและรู้สึกเกินขีด มีผลต่อบทบาทด้านการเจริญพันธุ์ แต่ไม่มีผลต่อบทบาทด้านการผลิตและการมีส่วนร่วมในชุมชน

ภิรมณ์ คนหมั่น (2552) ศึกษาเรื่อง บทบาทหญิงชายในแรงงานและคุณภาพชีวิตการทำงาน ของแรงงานข้ามชาติที่มีใบอนุญาตทำงานในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า ด้านคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานข้ามชาติทั้ง 7 ด้าน ดังนี้คือ ด้านสภาพการทำงานที่ปลอดภัย และถูกสุขอนามัย ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและเป็นธรรม ด้านการยอมรับทางสังคม ด้านโอกาสในการพัฒนาตนเอง ด้านความมั่นคงในหน้าที่การงาน ด้านสวัสดิการที่ได้รับมีคุณภาพชีวิตการทำงานอยู่ในระดับค่อนข้างดี สำหรับด้านการมีส่วนร่วม ในองค์กรมีคุณภาพชีวิตการทำงานอยู่ในระดับค่อนข้างไม่ดีเพียงด้านเดียว

ธัญพร เมืองนาง (2548) ศึกษาเรื่อง “บทบาทหญิงชายในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร ในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง” พบว่า ด้านพัฒนาการของบทบาทหญิงชายในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า ในอดีตชุมชนมีค่านิยมและความเชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำ ผู้หญิงเป็นผู้ตาม ผู้ชายจึงมีหน้าที่หลักในการหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงมีบทบาทในการดูแลบ้าน ดูแลลูก

และครอบครัวและช่วงงานสามปีในการทำไร่ นา การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทำให้มีพัฒนาการบทบาทหญิงชายในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปบางส่วน กล่าวคือ ผู้หญิงได้รับการศึกษาและสามารถหารายได้เพิ่มมากขึ้นรวมทั้งการทำงานนอกบ้าน เพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว แต่ผู้หญิงยังคงมีบทบาทหลักด้านการดูแลบ้านและครอบครัวเช่นเดิม ส่วนผู้ชายมีบทบาทหลักในการหาเลี้ยงครอบครัวและมีส่วนช่วยเหลืองานบ้านบ้างเมื่อจำเป็นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ เกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในชุมชนปัจจุบันยังมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในชุมชนที่มีการปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติด้านบทบาทหญิงชายยังดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน แม้ว่าสภาพสังคมและเศรษฐกิจจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ (2543) วิจัย “เรื่องเพศ อนามัยเจริญพันธุ์และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า” ผู้อพยพจากประเทศพม่าในปัจจุบันมีจำนวนประมาณหนึ่งล้านคนในประเทศไทย ประกอบด้วยกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์ มีภาษาพูดแตกต่างกัน และเดินทางมาจากพื้นที่ทั่วประเทศพม่า ผู้อพยพเหล่านี้มีประสบการณ์ชีวิตร่วมกันอย่างหนึ่งคือ การเผชิญกับความกลัวและความรุนแรงนานารูปแบบที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในทุกๆ มิติ ความรุนแรงเกือบตลอดช่วงชีวิตของผู้อพยพแต่ละคนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญเด่นชัดที่ส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพทั้งทางกายและจิต รวมทั้งพฤติกรรมการดูแลตนเอง สภาพชีวิตก่อนเดินทางออกจากประเทศพม่า ผู้อพยพได้รับความรุนแรงต่าง ๆ จากรัฐบาลทหารพม่าที่กระทำต่อประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะกับชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในพื้นที่ ที่ยังมีการสู้รบกันอยู่ ระหว่างเดินทางต้องเผชิญกับความรุนแรงทั้งกับเพื่อนร่วมชาติ และนายหน้า เมื่อเดินทางถึงประเทศไทย ก็ต้องเผชิญกับความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากเข้าเมือง โดยผิดกฎหมาย ทั้งกับนายจ้าง ซึ่งผู้อพยพเหล่านี้อาจถูก โกงค่าแรง หรือ ไม่ได้รับการดูแลรักษาเมื่อได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน และไม่สามารถเรียกร้องสิทธิ ในกลุ่มผู้อพยพหญิงจะมีความกลัวต่อความรุนแรงมากกว่าผู้อพยพชายซึ่งเป็นผลมาจากการอยู่อย่างโดดเดี่ยว หรือถูกจำกัดอยู่เฉพาะในที่ทำงานหรือที่อยู่อาศัยเท่านั้น ปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวจำกัดสิทธิของผู้อพยพหญิงในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน และในสังคม และเป็นตัวสกัดกั้นโอกาสในการเรียนรู้เรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์

วิลาสินี พนานครทรัพย์ (2545) ศึกษาเรื่อง ความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่: เสี่ยงของผู้หญิง พบว่าผลของกระบวนการความรุนแรงนั้น เกิดขึ้นในลักษณะของการเกิดซ้ำ กล่าวคือ เมื่อผู้หญิงถูกทำร้ายร่างกายจะไม่เดินออกจากความสัมพันธ์ทันทีที่ความรุนแรงเกิดขึ้นครั้งแรก เธอจะพยายามอธิบายสาเหตุว่ามาจากเรื่อง การเงิน เหล้า ความหึงหวง และการไม่ทำตามบทบาทที่คาดหวัง ความรู้สึกของผู้หญิงที่ถูกทำร้ายครั้งแรกนั้นจะเต็มไปด้วยความสับสน และไม่เชื่อว่ามันเกิดขึ้นจริง และการถูกทำร้ายไม่ได้ยุติลง เนื่องจากสาเหตุการทุบตีเริ่มเกิดขึ้นจากความตึงเครียด

เล็กน้อย และหลังจากการทำร้ายร่างกายภรรยา สามีจะมีการสำนึกผิดและกล่าวขอโทษทำให้ภรรยาไม่เดินหนีจากความสัมพันธ์ และคาดหวังว่าจะไม่มีการทำร้ายอีก แต่ถ้าหากการทำร้ายยังคงดำเนินต่อไปและทวีความรุนแรงผู้หญิงจะมีวิธีการต่อสู้กลับ วิธีการจัดการกับปัญหาของผู้หญิงในเรื่องความรุนแรงมีความแตกต่างกัน ผู้หญิงบางคนอาจยุติความสัมพันธ์กับสามีในช่วงเวลาหนึ่ง หรืออายุยุติด้วยการหย่าร้าง แม้แต่การฆ่าสามี แม้แต่การจบชีวิตตัวเอง

กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ (2546) ศึกษาเรื่อง ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง ผลการศึกษาพบว่า ภาพโดยรวมของความรุนแรงต่อผู้หญิงในชีวิตคู่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงจำนวนมาก กล่าวคือ ร้อยละ 41 ของผู้หญิงที่มีคู่ในเมืองหลวงเคยเผชิญกับปัญหาความรุนแรงทางกายและหรือทางเพศ และร้อยละ 47 ของผู้หญิงในจังหวัด ข. ประสบปัญหาแบบเดียวกัน ผู้หญิงที่ถูกกระทำทารุณแรงในทั้งสองจังหวัดมากกว่าครึ่งหนึ่งถูกกระทำมากกว่าหนึ่งครั้งขึ้นไป ขนาดของความรุนแรงทางเพศที่ผู้หญิงประสบจากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คู่ของตนในสองจังหวัดก็นับว่ามีอยู่ไม่น้อย โดยสัดส่วนของความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงในกรุงเทพฯ สูงเกือบเป็นสองเท่าของจังหวัด ข. (ร้อยละ 14 ต่อร้อยละ 8)

นนทพัทธ์ นุริตมนต์ (2549) ศึกษา “วิถีชีวิตแรงงานประมงต่างด้าว : กรณีศึกษาลูกเรือประมงสัญชาติพม่าในชุมชนชาวประมงปากน้ำหลังสวน จังหวัดชุมพร” ผลการศึกษาที่ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัยและด้านวิธีรวบรวมข้อมูลเพื่อความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลพบว่า ลูกเรือประมงสัญชาติพม่าส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ แต่งงานมีครอบครัวอยู่ในประเทศพม่า อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาประเทศไทยช่วงอายุประมาณ 13-33 ปี ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถอ่านออกเขียนได้ ส่วนใหญ่เดินทางโดยเรือเพื่อเข้ามาประเทศไทย ทางเกาะสองจังหวัดระนอง ส่วนใหญ่อพยพมาจากทวายซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศพม่า สาเหตุหลักของการอพยพย้ายถิ่นเกิดจากปัจจัยผลักดัน ด้านเศรษฐกิจของครอบครัวซึ่งประสบกับความยากจน ปัจจัยดึงดูดที่สำคัญคือรายได้จากการประกอบอาชีพและการมีงานทำในประเทศไทย อีกทั้งสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้แรงงานสัญชาติพม่านิยมอพยพย้ายถิ่นฐานติดตามกันมา โดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมและนายหน้าที่มีประสบการณ์การเดินทางเข้ามาประเทศไทย เป็นผู้อำนวยความสะดวก ลูกเรือประมงชาวพม่าจะย้ายถิ่นฐานตามชายแดนไทย โดยการเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งงานที่รองรับในภาคเกษตร และกรรมกรทั่วไป ซึ่งแรงงานพม่าสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เช่นการทำประมง ถ้าออกเรือได้ประมาณ 1 เดือนก็จะสามารถทำงานในเรือได้ ส่วนความคาดหวังถึงความก้าวหน้าในอาชีพ ต้องการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่ง “ยี่จิว” หรือ “ได้กึ่ง” ยามว่างจากการทำงานส่วนใหญ่นิยมพักผ่อนบริเวณที่พักอาศัยกับครอบครัว หรือการพักผ่อนตามสถานที่ต่างๆ ในชุมชนชาวประมง ร้านน้ำชาและโต๊ะสนุ๊กเกอร์จึงเนืองแน่นไปด้วยลูกเรือประมงชาวพม่าแทบทุกวัน ลูกเรือประมงชาวพม่ายังคงปฏิบัติตามสังคมและวัฒนธรรมของตนเองทั้งการ

แต่งกาย ภาษา และการบริโภค มีความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวพุทธพม่าอย่างเคร่งครัด ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปแบบไม่เป็นทางการ ต่างพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ด้านความคาดหวังของชีวิตในอนาคต ส่วนใหญ่ต้องการทำงานและพักอาศัยในประเทศไทยต่อไปจนกว่าจะทำงานไม่ไหวหรือมีเงินเก็บมากพอที่จะกลับไปประกอบอาชีพ และอุทิศตนให้กับพุทธศาสนาด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ

ภควดี ศรีประเสริฐ (2549) ศึกษาความรุนแรงในครอบครัว : กรณีการถูกทำร้ายของภรรยา ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เกิดในครอบครัวทางด้านร่างกาย และจิตใจ ผลการศึกษาพบ 3 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงทางร่างกาย ได้แก่ อาชีพ รายได้ และความสัมพันธ์ของครอบครัว ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ

กนกพร บุญญาพิพรพรรณ (2549) ศึกษาความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงโดยสามี ซึ่งมีการแจ้งความที่สถานีตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงด้านร่างกาย จิตใจและทางเพศ ทำให้ภรรยาเกิดความรู้สึกวิตกกังวล เครียด นอนไม่หลับ รู้สึกไร้ค่า ต่ำหัตนเอง ซึมเศร้า มีผลกระทบทางเศรษฐกิจและครอบครัวแตกแยกในระดับที่สูงกว่าผลกระทบด้านอื่น

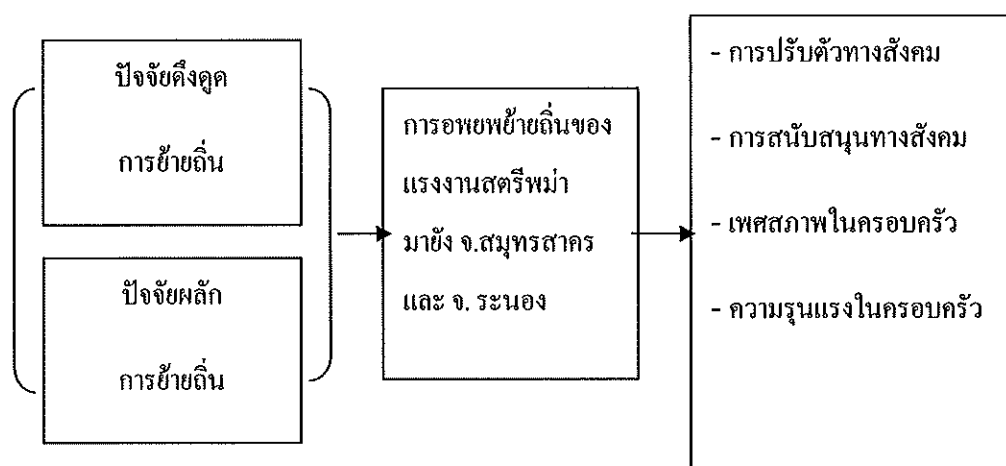
จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า แรงงานสตรีอพยพชาวพม่า ความถูกกระทำด้วยความรุนแรงตั้งแต่เริ่มเดินทางจากประเทศพม่า ระหว่างทาง จนถึงประเทศไทย ปัจจัยในการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่ามาจากปัจจัยหลักจากประเทศพม่า ที่มีสืบเนื่องยาวนาน ทั้งเรื่องการแบ่งแยกชาติพันธุ์ การเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจที่ทำให้แรงงานดังกล่าว ย้ายถิ่นเข้ามาหางานและอาศัยในประเทศไทย และปัจจัยดึงดูดจากประเทศไทย เนื่องจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้มีความต้องการแรงงาน ค่าแรงต่ำ ประกอบการสนับสนุนทางสังคมของญาติหรือเพื่อนบ้านที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่า ตัดสินใจย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาอนาคตสำหรับตนเอง ทำให้การปรับตัวของแรงงานสตรีชาวพม่าเป็นเรื่องที่ไม่ลำบากมากนัก ยกเว้นเรื่องภาษาไทยที่ต้องมีการปรับตัวเนื่องจากเป็นประโยชน์สำหรับโอกาสในการได้งานทำที่ดี รวมทั้งค่าตอบแทนที่มากกว่าเมื่อชีวิตที่ต้องทำงานรวมทั้งชีวิตครอบครัวที่ต้องดูแลรักษาซึ่งกันและกัน แรงงานสตรีอพยพยังต้องประสบกับความรุนแรงในครอบครัว ทั้งร่างกายและจิตใจ แต่เนื่องจากวัฒนธรรมชาวพม่า ทำให้ไม่กล้าจะระบายความรู้สึกอัดอั้นในเรื่องของความไม่ซื่อสัตย์ของสามีต่อตนเองให้กับคนอื่นฟังได้ นอกจากคิดฟุ้งฟิงทางศาสนา และได้แต่ปล่อยให้เป็นไป เป็นการยอมรับตามธรรมชาติ

โดยรวมแล้วแรงงานยังมีความหวังในการพำนักในบ้านเกิดของตน ถึงแม้ว่าประเทศพม่าจะเกิดปัญหามากมาย แต่ประเทศไทยก็เป็นจุดหมายของชีวิตแรงงานสตรีอพยพชาวพม่าในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตแลทรัพย์สิน และเด็กที่จะเลี้ยง ถึงแม้ว่าบางครั้งจะรู้สึกถึงอันตรายในเรื่องการเข้าเมืองผิดกฎหมาย หรือการถูกเอารัดเอาเปรียบจากเพื่อนร่วมชาติ คนไทยหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐของทั้งสองประเทศ

2.8 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยการ ศึกษาปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) และปัจจัยผลักดัน (Push Factor) การอพยพย้ายถิ่นของแรงงานสตรีพม่า และเมื่ออยู่ในประเทศไทยแล้วมีการปรับตัวอย่างไร ได้รับการสนับสนุนทางสังคมหรือไม่ อย่างไร และเกิดความรุนแรงในครอบครัวหรือไม่ อย่างไร

แผนภูมิที่ 2.1
กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และ ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอ ละอูน จังหวัดระนอง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Reserch) ที่เกี่ยวข้องกับ การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม และเพศสภาพในครอบครัวและการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก(In-depth Interview) ในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

- 3.1 ประชากรในการศึกษา
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.3 การหาค่าความเชื่อถือมั่นของเครื่องมือ
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรในการศึกษา

ประชากรของการศึกษานี้คือ สตรีพม่าที่พักอาศัยและทำงานอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง มีสถานภาพสมรสหรือมีคู่ อายุระหว่าง 15-49 ปี การสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการเลือกพื้นที่เก็บข้อมูล ตาม จำนวนประชากรที่มีบุคคลสัญชาติพม่าอาศัยอยู่ในพื้นที่ๆกำหนด มากตามลำดับ โดยแบ่งออกเป็น จังหวัดละ 12 คนเท่ากัน เนื่องจากทั้งสองจังหวัดมีจำนวนประชากรพม่ามากในระดับใกล้เคียงกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

จังหวัดสมุทรสาคร เลือกสัมภาษณ์ระดับลึกสตรีพม่าจากชุมชนที่กำหนด ในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ทั้งหมด 12 คน ดังต่อไปนี้

- โซน 1 ชุมชนเคหะท่าจีน ชุมชนวัดหงษ์ และชุมชนท่าฉลอม
- โซน 2 ชุมชนมหาชัยนิเวศ ชุมชนวัดเกษฎา และชุมชนวัดตึก
- โซน 3 ชุมชนเกาะสมุทร ชุมชนตลาดกุ่ม แลชุมชนคลองครุวิไล

จังหวัดระนอง เลือกลักษณะระดับศึกษาตรีพม่า อำเภอละอุ่นใต้ 3 โชน จาก 6 ตำบล ใน
จังหวัดระนอง ทั้งหมด 12 คน ดังต่อไปนี้

โชน 1 ตำบลละอุ่นใต้

โชน 2 ตำบลละอุ่นเหนือ

โชน 3 ตำบลบางแก้ว

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือ คือแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
เป็นลักษณะของแบบแนวสัมภาษณ์ระดับลึก จำนวน 1 ชุด โดยมีแนวคำถามดังนี้

1. การอพยพย้ายถิ่น

- สถานการณ์ในประเทศพม่าเป็นอย่างไร สถานการณ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ท่าน
อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทยใช่หรือไม่
- ทำไมท่านจึงเดินทางเข้ามาในประเทศไทย อะไรคือสิ่งดึงดูดใจ
- ท่านเดินทางมาประเทศไทยได้อย่างไร มีปัญหาและประสบการณ์ระหว่างการเดินทาง
อย่างไรบ้าง
- ท่านได้ติดต่อกับใคร เพื่อช่วยงานที่ท่านกำลังทำในขณะนี้
- ถ้าท่านมีลูก ตอนนี้อยู่กับท่านหรือเปล่า

2. การปรับตัวทางสังคม

- ตั้งแต่ท่านอพยพมาที่จังหวัดสมุทรสาคร/ จังหวัดระนอง ท่านได้ทำงานอะไรมาแล้วบ้าง
- ทำไมท่านถึงเปลี่ยนมาทำงานนี้
- มีความแตกต่างอะไรบ้าง ระหว่างงานนี้ กับงานต่างๆที่เคยทำ
- มีปัญหาอะไรบ้างที่เกี่ยวกับงานที่ท่านเคยหรือกำลังทำอยู่
- ท่านพอใจกับงานที่ทำอยู่ในปัจจุบันหรือไม่ หรือท่านคิดจะเปลี่ยนงานใหม่
- ถ้าท่านต้องเปลี่ยนงาน จำเป็นต้องเปลี่ยนที่อยู่ด้วยหรือเปล่า
- สถานการณ์เกี่ยวกับครอบครัวของท่านในเมืองไทย เป็นอย่างไรบ้าง
- ท่านต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยหรือไม่ อย่างไร
- เมื่อมาอยู่ประเทศไทย ท่านมีปัญหาสุขภาพอะไรบ้าง
- ท่านต้องเผชิญกับสารเคมีอย่างรุนแรงขณะทำงานหรือไม่ และท่านมีวิธีป้องกันหรือไม่
อย่างไร

- ท่านต้องทำงานนอกของหนัก ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำหรือไม่
- ท่านเคยประสบอุบัติเหตุระหว่างการทำงานบ้างหรือไม่
- ถ้าท่านป่วย ไม่สบาย ท่านสามารถหยุดงานได้ไหม
- ท่านรู้จักวิธีคุมกำเนิดหรือไม่
- ท่านใช้วิธีคุมกำเนิดหรือไม่ ด้วยวิธีใด
- ถ้าท่านมีลูก ท่านคลอคลุกๆ ของท่านที่ไหน
- ท่านเคยตั้งท้อง โดยที่ท่านไม่ต้องการหรือไม่
  - * ถ้าเคย ทำไมถึงไม่ต้องการตั้งท้อง
  - * ท่าน ได้จัดการกับครรภ์นั้นอย่างไร

3. การสนับสนุนทางสังคม

- ในยามที่ท่านรู้สึกเครียด ท่านได้รับการปลอบขวัญ หรือได้คำปรึกษาโดยใคร
- เมื่อท่านขาดแคลนเงิน เพื่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันท่านได้รับการช่วยเหลือจากใคร โดยวิธีการอย่างไร (เช่น ให้ยืมเงิน ให้สิ่งของ ฯลฯ)
- ท่านได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- ท่านได้รับข้อมูลข่าวสาร และการให้คำแนะนำจากใคร

4. ความรุนแรงในครอบครัว

- ท่านเคยเห็นคนอพยพในประเทศไทย ที่ถูกกระทำทารุณทั้งทางด้านจิตใจและร่างกายหรือไม่
- เคยมีใครทำทารุณกรรมทั้งทางด้านจิตใจและร่างกาย ท่านบ้างไหม
  - * ถ้าเคยเกิดขึ้น กรุณาเล่าให้ฟังว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร
  - * ถ้าไม่เคยเกิดขึ้น ท่านกลัวว่าจะเกิดกับท่านไหม
  - * ท่านได้พยายามป้องกันตัวเองอย่างไรบ้าง
- ชีวิตของท่าน เคยได้รับผลกระทบจากการติดหรือใช้ยาเสพติดบ้างหรือไม่
- ชีวิตของท่าน เคยได้รับผลกระทบจากการติดเหล้า หรือการทารุณกรรมบ้างหรือไม่
- ชีวิตของท่าน เคยได้รับผลกระทบจากการติดการพนันบ้างหรือไม่
- โดยปกติท่านและคู่รัก/สามีคนปัจจุบันหรือคนล่าสุดมีการพูดคุย แบ่งปันความทุกข์ ความสุขกันหรือไม่
  - ในความสัมพันธ์ของท่านกับคู่รัก/สามีคนปัจจุบันหรือคนล่าสุดมีการทะเลาะกันบ่อยครั้งหรือไม่

- ชีวิตของท่านเคยถูกสามีหรือคู่รัก แสดงอาการถูกเหยียดหยามหรือทำให้ท่านรู้สึกไม่ดีต่อตัวเองหรือไม่ หรือแสดงให้รู้ว่าท่านไม่มีความสำคัญ หรือทำให้อับอายต่อหน้าคนอื่นหรือไม่
- สามีหรือคู่รักของท่านเคยทำให้รู้สึกกลัวหรือตกใจ เช่นด้วยวิธีการมอง ตะโกนเสียงดัง ขว้างปาสิ่งของ หรือขู่ว่าจะทำร้ายท่านหรือคนที่ท่านรักหรือไม่
- สามีหรือคู่รักของท่านเคย ผลัก ตบหน้า ขว้างปาสิ่งของ ต่อย ตี เตะ ลาก หรือซ้อมท่าน บีบบอก รัคคอก ทำให้พู่พอง ขู่ว่าจะใช้อาวุธหรือลงมือใช้อาวุธทำร้ายท่านหรือไม่

5. อนาคต

- ตั้งแต่ท่านอพยพมาที่จังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดระนอง ท่านสามารถเก็บเงินได้หรือไม่
- มีกี่คนในครอบครัวของท่าน ที่ท่านจะต้องส่งเสียเงินทอง
- ท่านต้องการทำงานนี้ต่อไป หรือต้องการหางานใหม่ทำ
- ถ้าท่านเปลี่ยนงานใหม่งานอะไรที่ท่านอยากทำ ทำไม
- ถ้ามีองค์กรเข้ามาช่วยส่งเสริมอาชีพ ท่านต้องการเรียนรู้อาชีพใด เพราะอะไร

3.3 การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

การหาความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมเนื้อหาให้ตรงวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้แนวสัมภาษณ์เชิงลึก ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดให้กับผู้ให้ข้อมูลหลัก เริ่มลงพื้นที่ตั้งแต่วันที่ 12 เดือน พฤศจิกายน 2552 จนสัมภาษณ์ครบตามจำนวนในวันที่ 30 เดือน เมษายน 2553 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งหมด 24 คน ทั้งในจังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดระนอง ใช้เวลาสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกรวมทั้งสิ้นประมาณ คนละ 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการ Pre-test โดยใช้แบบสอบถามภาษาพม่า ที่ครอบคลุมในการสัมภาษณ์ก่อน ลงพื้นที่สัมภาษณ์จริง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ประมวลเนื้อหาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และทำการจัดระเบียบข้อมูล จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นที่กำหนดในกรอบแนวคิด แล้วจึงสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นภาพรวม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในบทนี้จะนำเสนอผลการวิจัยจากการเก็บข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตโดยประเด็นในการนำเสนอผลการศึกษาก็จะเป็นไปตามกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วย

- 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.2 ปัจจัยที่ดึงดูดแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.3 ปัจจัยผลักแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.4 กระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.5 การปรับตัวทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.6 การสนับสนุนทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.7 เพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.8 ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า
- 4.9 สรุปและตั้งกระทู้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

โดยภาพรวมแรงงานสตรีอพยพชาวพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง อยู่ในระหว่างอายุ 17-49 ปี ทุกคนแต่งงานแล้ว บางคนเคยมีบุตรมาแล้ว โดยภาพรวมเลือกแต่งงานกับผู้ชายที่เชื้อชาติเดียวกัน เนื่องจากความต้องการของญาติผู้ใหญ่ และหลีกเลี่ยงความไม่เข้าใจระหว่างเชื้อชาติซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ชีวิตคู่ล่มสลาย ชีวิตสมรสไม่มั่นคง พบปัญหาเรื่องการแยกกันอยู่ หรือความไม่ซื่อสัตย์ของสามี ส่วนใหญ่จบระดับการศึกษา ระดับประถม มีจบการศึกษาระดับปริญญาตรี เพียง 1 คนเท่านั้น จำนวนบุตรของแรงงานสตรีอพยพทั้งสองจังหวัด มีบุตรมากที่สุดจำนวน 4 คน นอกนั้นจำนวนบุตรน้อยลงตามลำดับ ครอบครัวพม่าจะจำกัดจำนวนบุตร เนื่องจากต้องย้ายถิ่นฐาน และความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจภายในครอบครัว อีกทั้งคนช่วยเหลือดูที่ประเทศไทยก็ไม่มี ถ้าเป็นครอบครัวใหม่เพิ่งแต่งงาน แล้วภรรยาต้องอยู่ดูแลลูกที่ยังเล็กทำให้ขาดรายได้ที่จะจุนเจือครอบครัว

ลักษณะงาน อาชีพหลัก ในอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง ทำงานสวนยาง ไม่ว่าจะเป็นการกรีดยาง เก็บขี้ยาง ทำยางแผ่น หรือการดูแลสวนยางพารา ซึ่งได้รับการดูแลจากเจ้าของสวนยางส่วนแบ่ง อาจจะ ได้ 60/40 หรือจ่ายเป็นค่าแรงรายวัน ตามแต่ตกลงระหว่างเจ้าของสวนยางและ

แรงงานพม่า สำหรับอาชีพหลักใน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นการทำประมง และอาชีพที่ ต่อเนื่องจากการประมง ได้รับค่าจ้างเป็นรายวันตามอัตราแรงงานขั้นต่ำ หรือตามข้อตกลงระหว่าง ผู้ประกอบการ กับลูกจ้าง

ลักษณะการอยู่อาศัย ทั้งสองจังหวัดจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ ชาติพันธุ์เดียวกัน มากกว่าที่จะแยกตัวอยู่ในชุมชนคนไทยเดี่ยว ๆ แต่การอยู่อาศัยจะเลือกจากการได้อยู่ร่วมกับกลุ่ม เนื่องจากประหยัด ปลอดภัย ใกล้เคียงที่ทำงาน สามารถเดินทางได้สะดวก และเลือกที่จะอยู่เป็นชุมชน ใกล้วัดเพื่อประกอบศาสนกิจ ในจังหวัดสมุทรสาครจะเช่าบ้านเป็นหลักอยู่รวมกัน บางบ้านอยู่กัน 20 คน ลักษณะการนอนเรียกได้ว่า ขยับตัวไม่ได้ เพราะอาจจะไปทับกัน หรือลักษณะเป็นห้องแถว ที่ตั้งอยู่รอบ ๆ กับสถานประกอบการถูกรบกวนจากมลพิษต่าง ๆ เพราะอยู่ติดกับ โรงงานแล่ปลา ซึ่ง เศษอินทรีย์เหลือทิ้งจากการแล่ปลาหรือแกะกุ้งปล่อยทิ้ง ทำให้มีกลิ่นเหม็น เนื่องจากการจัดการขยะ ระบบน้ำทิ้งของสถานประกอบการดังกล่าวไม่ได้มาตรฐาน ส่งผลต่อสุขภาพกายและจิตแก่สตรี พม่าและลูก ๆ สตรีพม่าที่ไม่สามารถเลือกสถานที่ทำงานได้ เนื่องจากต้องรับแรงกดดันเพื่อจะมี รายได้สำหรับจุนเจือครอบครัวของตน ส่วนในจังหวัดระนอง อำเภอเมืองระนอง มีลักษณะเป็น ชุมชนเมือง ในขณะที่อำเภอ ละอุ่น มีลักษณะเป็นชุมชนชนบท อำเภอเมืองระนองมีลักษณะ เศรษฐกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมประมง และการประมงต่อเนื่อง รวมทั้งการบริการอื่น ๆ เนื่องจาก จังหวัดระนองเป็นเมืองท่า ซึ่งระยะทางในการเดินทางระหว่างประเทศพม่าและประเทศไทย สามารถมองเห็นฝั่งตรงข้ามได้ ทำให้การเดินทางค่อนข้างสะดวกสบาย ห้างร้านต่าง ๆ ในอำเภอ เมืองระนอง ต้องมีตัวอักษรพม่ากำกับอยู่ หน่วยงานข้าราชการ โรงพยาบาล หรือสถานที่บริการ อื่น ๆ นั้นต้องมีคนไทยที่พูดภาษาพม่าได้ หรือคนพม่าสามารถพูดภาษาไทย ได้จึงติดต่อสื่อสารกัน อย่างดี ลักษณะที่อยู่อาศัยของสตรีพม่าอยู่แบบห้องแถวขนาดเล็กแต่มีพื้นที่ของการพักผ่อน หย่อนใจ แต่สำหรับอำเภอละอุ่นเป็นชุมชนชนบท บรรยากาศของสวนยางพาราทางภาคใต้ เต็มไป ด้วยต้นปาล์มและต้นยางพารามีฝนตกชุกเกือบตลอดปี ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ ที่ เจ้าของสวนยางพาราปลูกไว้เพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับลูกจ้างของตนอาศัยในสวนยาง แต่บ้านของ แต่ละคนอาศัยอยู่ห่างกัน บ้านพักของสตรีพม่าและครอบครัวบางกลุ่ม จึงอยู่กันคนละภูเขาก การ ติดต่อกันระหว่างสตรี, ครอบครัว และเพื่อนบ้าน จึงจำเป็นต้องนัดหมาย หรือสื่อสารกันก่อนให้ ชัดเจน การพบปะสังสรรค์จะสะดวกยิ่งขึ้นในวันที่มีตลาดนัดของท้องถิ่น เพราะผู้หญิงแต่ละคนจะ ออกมาจับจ่ายใช้สอย และพบปะเพื่อน ๆ

สิ่งที่สตรีพม่าผู้ให้ข้อมูลหลักให้ความสำคัญคือ ความสามารถในการสื่อสารภาษาไทย เนื่องจากเป็นโอกาสสำหรับการได้ทำงานที่เบา และได้รับค่าตอบแทนมากกว่าที่เป็น แต่เนื่องจาก เพิ่งย้ายเข้ามาในประเทศไทยได้ประมาณ 1-2 ปี จึงเป็นอุปสรรคต่อการหางานที่ดี และได้รับ ค่าตอบแทนตามที่ตนเองพอใจ

“ครอบครัวของฉันอยู่ที่บ้านเลขที่ 32/529 ซ.8 เป็นทาวเฮาส์ 2 ชั้น อยู่ด้วยกันประมาณ 20 คน ครอบครัวทั้งหมดย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว ไม่ค่อยเป็นห่วงว่าใครจะเป็นอะไร เพราะอยู่ด้วยกันทุกคนมองเห็นกัน ช่วยเหลือกันได้แค่นี้ก็มีความสุขมากแล้ว”
(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 35 ปี สมุทรสาคร)

“ฉันมีอาชีพแล่ปลาทำงานในโรงงานแล่ปลา กลิ่นเ็น่าของปลาเหม็นมาก เหม็นจนปวดหัว รู้สึกไม่ค่อยสบายเท่าไร แต่หยุดงานไม่ได้ เพราะค่าแรงได้เป็นกิโลกรัม แล่ปลาได้มากก็มีรายได้มาก”
(สตรีพม่า อายุ 22 สมุทรสาคร)

“ฉันอยู่ในสวนยางพารากับลูก สะดวกสบายดี แต่อาจไกลเพื่อน ๆ ไปหน่อยแต่ก็เจอตามตลาดนัดเท่านั้น”
(สตรีพม่า อายุ 32 ระนอง)

“สามีของฉันกลับบ้านมาบ่นให้ฟังทุกวันว่า ทำงานหนัก เนื่องจากอาชีพคือทำงานก่อสร้าง เพื่อนที่มาที่หลังทำงานเบากว่า ได้ค่าแรงมากกว่าตัวเอง 10 บาท รู้สึกท้อ ฉันจึงอธิบายให้สามีฟังว่า เพราะว่าสามีไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ เวลาหัวหน้าสั่งงานก็ต้องสั่งงานผ่านอีกคน งานจึงจะออกมาตามที่ต้องการ ถ้าอยากได้เงินเดือนมากกว่านี้ ก็ต้องฝึกพูดภาษาไทย ซึ่งสามีก็พยายามยอมรับข้อเสียเปรียบที่ตัวเองไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยนี้”
(สตรีพม่า อายุ 28 ปี สมุทรสาคร)

4.2 ปัจจัยที่ดึงดูดแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

1. ประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจไทยต้องการแรงงานนอกระบบเป็นจำนวนมาก เนื่องจากแรงงานข้ามชาติมีอัตราค่าจ้างแรงงานราคาถูก ช่วยลดต้นทุนการผลิต จึงทำให้นายจ้างต้องการแรงงานต่างชาติเหล่านี้
2. งานบางประเภทแรงงานไทยไม่นิยมทำ จึงต้องจ้างแรงงานข้ามชาติ ในปี 2552 สำนักแรงงานจังหวัดสมุทรสาคร ประกาศรับสมัครแรงงานด้านประมง และงานต่อเนื่องประมง ในประเทศไทยจำนวน 216 คน มีคนไทยสมัครเข้ามาทำงานในพื้นที่สมุทรสาคร จำนวน 3 คน (ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2552) ซึ่งสามารถสรุปสถานการณ์

ของแรงงานในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร ได้ว่างานประมง เป็นงานที่คนไทยไม่นิยมทำ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสสำหรับแรงงานข้ามชาติที่สามารถตอบสนองระบบเศรษฐกิจในลักษณะนี้ ผู้ประกอบการหรือคนจัดหางาน เมื่อต้องการกำลังในการผลิตจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงแรงงานข้ามชาติได้ ลักษณะงานทั้งสองจังหวัดนั้นเป็นงานที่ทั้งสกปรก และเสี่ยงอันตราย ทำให้แรงงานไทยมองข้าม จึงเป็นโอกาสสำหรับแรงงานข้ามชาติ เข้ามาทำงาน เนื่องจากคาดหวังในเรื่องของค่าตอบแทน ความมั่นใจเมื่อได้งานทำเป็นหลักแหล่ง มีรายได้ประจำ ทำให้เกิดความหวังในกลุ่มแรงงานข้ามชาติ เมื่อต้องเปรียบเทียบระหว่างวิถีชีวิตในประเทศพม่า กับคุณภาพชีวิตที่ดีเหมือนจะดีกว่า เป็นแรงดึงดูดให้แรงงานในประเทศพม่าจำนวนมาก วางแผนในการย้ายถิ่นในระดับต่อไปเข้ามาในประเทศไทย

3. สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม โอกาสการจ้างงาน และคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในประเทศไทย เป็นปัจจัยดึงดูดทำให้แรงงานข้ามชาติสนใจเข้ามาทำงานในประเทศไทย เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีในการจ้างงาน สามารถคาดการณ์ถึงอนาคตในการทำงานเพื่อสะสมเงินทอง เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือภาระของเธอในถิ่นต้นทางได้ สอดคล้องกับสถานการณ์กับเศรษฐกิจไทยซึ่งมีการขยายตัวอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งแรงงานไทยมองข้ามการทำงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมประมง และงานต่อเนื่องประมง จึงเป็นโอกาสอันดีสำหรับแรงงานสตรีพม่าในการจ้างงานในอาชีพนี้และทำให้เธอมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้สตรีพม่าเคยทำงานกรีดยาง ทั้งภูมิอากาศที่ไม่แตกต่างและความเคยชินทำให้สามารถอยู่ในประเทศไทยได้อย่างสะดวกสบาย จากการศึกษาพบว่าอาชีพเดิมของสตรีพม่าของทั้งสองจังหวัดนั้นมีพื้นฐานเดียวกัน 2 ลักษณะใหญ่ คือภาคการเกษตร เช่นการทำนาทำสวน หรือการกรีดยางพารา และการทำประมง เนื่องจากงานที่ประเทศพม่าส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้แรงงานสำหรับครอบครัว ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งสองจังหวัด จึงไม่พึงพอใจกับรายได้ที่ได้รับหรือบางรายไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงิน ได้แค่อาหารเป็นค่าตอบแทน จึงตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามายังประเทศไทย

“ตอนนี้ครอบครัวทั้งหมดของฉัน ย้ายมาอยู่ที่ประเทศไทยหมดทุกคนแล้ว ฉันไม่จำเป็นต้องกลับไปพม่าอีกแล้ว อยู่ที่นี่มีงานทำ งานที่ประเทศไทย คนไทยไม่ชอบทำเพราะมันหนักและก็เหม็น”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 43ปี ระนอง)

“พ่อแม่เสียชีวิตหมดแล้ว ที่ประเทศพม่าไม่มีใครอยู่แล้ว ฉันมาทำงานแกะกุ้งที่นี่สบายใจดี เพราะฉันเคยไปทำงานบ้านในกรุงเทพแต่ทำไม่นาน เพราะงานมาก โดนค่าจากเจ้านาย รับจ้างแกะกุ้งทำได้มากก็ได้ค่าตอบแทนมาก อีกอย่างคนไทยไม่ชอบทำ เพราะมันเหม็น”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 23ปี สมุทรสาคร)

“เดิมที่ตอนอยู่ประเทศพม่าฉันมีอาชีพรับจ้างทำไร่ ทำนา และรับจ้างทั่วไปเท่านั้น รายได้ไม่มั่นคง บางวันมีงานทำก็มีเงิน บางวันไม่มีก็สามารถหารายได้จากทางอื่นได้”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 31ปี ระนอง)

“ครอบครัวที่อยู่ประเทศพม่าฉันมีอาชีพกรีดยางพาราอยู่แล้ว เมื่อมาประเทศไทยจึงคิดว่าสามารถทำงานได้ไม่รู้สึกลำบากในเรื่องการทำงาน”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 35ปี ระนอง)

4.3 ปัจจัยผลักดันแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

1. สถานการณ์ทางการเมืองของประเทศพม่า โดยเฉพาะในเรื่องของความไม่ปลอดภัยในการดำรงชีวิต เช่นการที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่าได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเปิดเสรีมานานกว่า 40 ปี มีการปกครองแบบรัฐบาลเผด็จการทหาร ปฏิเสธบทบาทพรรคการเมืองฝ่ายค้านปราบปรามขบวนการนักศึกษาระหว่างที่มีการชุมนุมประท้วงของประชาชน เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2531 การเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เบียดเบียนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่เชื้อสายพม่า เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการตัดสินใจเดินทางข้ามแดน ถึงแม้จะเสี่ยงอันตรายในทุกขบวนการก็ตาม พวกเขาต้องเผชิญความอยู่ดีศรีธรรมที่ได้รับจากประเทศต้นทางประเทศพม่า ความคิดหลักคือ การที่จะทำอะไรให้มีชีวิตรอดทั้งตนเองและครอบครัวในอนาคต คือแรงผลักดันทำให้เธอกำลังจะตัดสินใจย้ายถิ่น

2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความไม่สามารถควบคุมราคาสินค้า วิธีชีวิตยากลำบาก ไม่เพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัว เนื่องจากการรับจ้างทำงานที่ประเทศพม่าฉันบางครั้งไม่ได้รับค่าตอบแทน เป็นเพียงการช่วยเหลือครอบครัวในด้านแรงงานเท่านั้น จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการด้านอื่นๆ ได้ จึงเป็นสาเหตุทำให้มีการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

3. ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านความขยันและอดทน สามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางได้ โดยมองข้ามความยากลำบาก และการถูกเอารัดเอาเปรียบต่างๆที่ต้องเผชิญ ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและมีความหวัง ทำให้สตรีพม่าสามารถทำงานในประเทศไทยได้และทำให้เป็นที่ต้องการของนายจ้างอย่างมาก

“เราตัดสินใจมาเมืองไทยกันทั้งครอบครัว ซึ่งมีสมาชิก 6 คน พ่อแม่ลูก มาเมืองไทยหางานทำได้ไม่ยาก ถ้าขยันทำงานได้เงินทุกอย่าง”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 35ปี ระนอง)

“อาชีพเดิมของฉันในประเทศพม่า นั้น เป็นงานที่ให้การช่วยเหลืองานของพ่อแม่ ทำกันภายในครอบครัว เช่นทำงานในนา การทำไร่ ซึ่งไม่ได้รับเงินเป็นค่าตอบแทน ได้อาหารเท่านั้น”

(สตรีพม่า อายุ 22ปี สมุทรสาคร)

“หลังจากที่บิดาเสียชีวิต ครอบครัวลำบากมาก ข้าวปลาอาหารแพงมาก ประเทศพม่าไม่มีงานทำ ฉันจึงต้องตัดสินใจเดินทางมาประเทศไทยเพื่อหางานทำ จะได้มีเงินซื้ออาหารสำหรับครอบครัวด้วย”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 26 ปี สมุทรสาคร)

“เดิมที่ตอนอยู่ประเทศพม่า นั้นมีอาชีพรับจ้างทำไร่ ทำนา และรับจ้างทั่วไปเท่านั้น รายได้ไม่มั่นคง บางวันมีงานทำก็มีเงิน บางวันไม่มีก็ลำบาก”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 31ปี ระนอง)

4.4 กระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

1. กระบวนการย้ายถิ่นโดยการใช้บริการนายหน้า เป็นการจัดการการเดินทางและการหาเงิน รวมทั้งค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทาง จากการศึกษาพบว่า สถานการณ์ทางการเมืองและการทหารที่ผันแปรตลอดเวลาส่งผลกระทบต่อความราบรื่นในการเดินทาง จำนวนด่านตรวจที่ต้องผ่านที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นทั้งฝั่งประเทศไทยและประเทศพม่า นโยบายควบคุมแนวชายแดน การกวดจับของทางการ และเหตุการณ์อื่น ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดเส้นทาง วิธีการและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การเดินทางจากประเทศพม่าถึงประเทศไทยจำเป็นต้องมีผู้นำทางเนื่องจากการพื้นที่ในการเดินทางเป็นพื้นที่ที่สตรีพม่าไม่มีความชำนาญ และหลายต่อหลายครั้งที่ผู้อพยพต้องเลือกเส้นทางที่คดเคี้ยวและมีระยะทางที่ไกลมากขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตรวจจับ ทำให้สตรีพม่าต้องใช้เงินจำนวนมากเพื่อจ่ายค่าเดินทางล่วงหน้า หรือกลายเป็นหนี้นายหน้า สำหรับการเดินทางย้ายถิ่นครั้งแรกของสตรีพม่าจำเป็นต้องพึ่งพานายหน้า หรือบุคคลที่คุ้นเคยกับเส้นทางในการเดินทางด่านตรวจชายแดน หรือเครือข่ายการจ้างงานอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการเดินทาง หรือการหางานให้ในประเทศไทย ความแตกต่างในเรื่องนายหน้าระหว่างสตรีพม่าในสองจังหวัดนี้ สภาพภายในประเทศพม่าและความต่างทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ในขณะที่สตรีพม่าที่เดินทางเข้าไปทำงานในจังหวัดสมุทรสาครมีด่านตรวจที่เข้มงวด อีกทั้งระยะทางจากด่านตรวจทั้งจังหวัดตาก หรือจังหวัดทางภาคเหนือถึงจังหวัดสมุทรสาครที่มีระยะทางห่างไกล จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งผู้ชำนาญ

ทาง ตรงข้ามกับสตรีพม่าที่เดินทางเข้าทางจังหวัดระนองและทำงานที่จังหวัดนี้ การเดินทางโดยผ่านทางเกาะสอง ซึ่งใช้เวลาไม่ถึงครึ่งชั่วโมงถ้ามาจากทวายและเมืองใหญ่อื่นๆในประเทศพม่าตอนใต้ใช้เวลา นั่งเรือเพียงสามวันเท่านั้น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมีผลต่อการเคลื่อนย้ายและความเป็นอิสระของผู้อพยพว่าจะมีสิทธิในการเลือกสถานที่ทำงานและการจ้างงาน ถ้าสตรีพม่าที่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองไทยเป็นผู้ที่มีกำลังจ่ายค่าเดินทางด้วยตัวเอง สามารถเลือกงานที่ต้องการหรือไม่ต้องการได้ หากการเดินทางที่เกิดขึ้นโดยผ่านนายหน้านั้นเกิดการเป็นหนี้ สตรีพม่าจะไม่มีสิทธิเลือกงานตามอำเภอใจของตัวเอง นายหน้านำไปทำงานที่ไหนก็ต้องทำเพราะต้องชดใช้หนี้ เมื่อหมดหนี้สินกันแล้วจึงสามารถหางานที่สตรีพม่าและครอบครัวพึงพอใจได้ สำหรับระยะเวลาในการจ่ายคินนี้นั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่าใช้เวลาไม่นานในการจ่ายคินบางคนใช้เวลาสองถึงสามเดือนเท่านั้นเพียงส่วนน้อยที่คนใช้เวลา นานกว่านั้น

“ฉันเดินทางมากับสามี เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางให้กับนายหน้ารวมกัน 28,000บาท เข้ามาทางจังหวัดกาญจนบุรี เราคิดหานายหน้าซึ่งตกลงกันว่า จะจ่ายคินเมื่อเราสามารถหางานทำมีเงินจะคินให้ งานที่ได้คือ แล่ปลา ใน โรงงานเล็กและอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น”

(สตรีพม่า อายุ 22ปี สมุทรสาคร)

2. กระบวนการย้ายถิ่นผ่านทางเครือข่ายและเพื่อน ผลการศึกษาพบว่าก่อนหน้าที่สตรีพม่าจะตัดสินใจย้ายมาประเทศไทยได้มีโอกาสเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะๆ สตรีพม่าบางคนกล่าวว่าก่อนที่จะตัดสินใจย้ายถิ่นมาทำงานที่ประเทศไทยนั้น เนื่องจากได้มาเมืองไทย 2-3 ครั้ง มาครั้งแรกไม่ได้ทำงาน มาหาพ่อแม่ หรือพี่น้องในครอบครัว เมื่อมาอยู่ในที่ทำงานของญาติ ได้เห็นการทำงาน บางครั้งได้ช่วยงาน เช่น ในสวนยางพารา เริ่มเรียนรู้ โดยการไปช่วยถือกระป๋องเวลาที่มีคนไปกรีดยาง เมื่อมีโอกาสเดินทางไปกลับระหว่างประเทศไทยกับพม่าได้ค่อนข้างสะดวก เรียนรู้มากขึ้น เริ่มมองหาโอกาสโดยการถามพี่น้อง เมื่ออายุได้ประมาณ 17 ปี จึงเป็นการตัดสินใจเดินทางเข้ามาในประเทศไทย โดยผ่านทางญาติพี่น้อง สำหรับญาติพี่น้องหรือเพื่อนที่อยู่ประเทศไทย เมื่อนายจ้างของตนต้องการคนงานเพิ่ม จึงรับปากจะหาคนให้พร้อมทั้งเป็นผู้ค้าประกันการทำงานให้ นายจ้างจึงเกิดความไว้วางใจ รับคนเข้าทำงานแบบไม่มีเงื่อนไขมากนัก เป็นเหตุผลที่สำคัญอีกอย่างที่ทำให้เกิดการตัดสินใจย้ายเข้ามาทำงานในประเทศไทยของสตรีพม่าของทั้งสองจังหวัด

“บ้านฉันอยู่ทวายเดินทางมาเอง ถ้านั่งรถก็มีค่าใช้จ่าย แต่ถ้าเดินมาเองก็ไม่ต้องเสีย ฉันนั่งรถมาเสียเงินประมาณ 3,000บาท เพื่อจะมาขึ้นเรือที่เกาะสองเข้าฝั่งไทย ไม่นานก็มาถึงฝั่งแล้ว ไม่อันตราย พอมาถึงก็อาศัยกับพี่สาวที่ทำงานอยู่ที่ก่อนหน้านั้น เมื่อมาถึงก็ได้งานทำเลย ฉันเพิ่งมาถึง 10วันเท่านั้น แต่ก็มีการทำงานตั้งแต่วันแรก ทำงาน โรงงานแกะกุ้ง”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 27ปี ระนอง)

3. กระบวนการย้ายถิ่นที่เกิดจากทัศนคติในเรื่องความมุ่งหวังในอนาคต จากการศึกษาพบว่า ทัศนคติของสตรีพม่ามีความคล้ายคลึงกันในเรื่องแบบแผนความมุ่งหวังในอนาคต สืบเนื่องมาจากการที่มีโอกาสเดินทางเข้าออกระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่าของญาติพี่น้องรุ่นก่อนๆ และประสบการณ์ตรงที่เข้ามาเมืองไทยเมื่อตอนอายุยังน้อย ทำให้สตรีพม่ามีภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่มีงานทำ มีข้าวกิน ไม่มีทหารหรือตำรวจเข้ามารบกวน ไม่มีสงคราม เป็นภาพแห่งความฝันของทุกคน สตรีพม่าหลายคนเมื่อเดินทางกลับไปประเทศพม่าได้มีการเล่าปากต่อปากถึงรายได้ที่ได้รับ ทุกคนรู้ว่าการเดินทางออกจากบ้านเกิดนั้น บางครั้งเธออาจต้องประสบกับการเอารัดเอาเปรียบหรือการถูกล่อลวง แต่บรรดาสตรีพม่าคิดว่าการเดินทางมาเมืองไทยนั้นคุ้มกับการเสี่ยง เพราะสิ่งที่สตรีพม่าคาดหวัง และสิ่งที่ได้ยื่นได้ฟัง และได้สัมผัสทำให้เธอมองเห็นอนาคตที่ดีกว่าอยู่ประเทศพม่า ผลการศึกษาพบว่า การเดินทางเข้าสู่จังหวัดระนองค่อนข้างปลอดภัยสำหรับสตรีพม่าส่วนใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบกับสตรีพม่าผู้ให้สัมภาษณ์ที่เดินทางเข้าสู่จังหวัดสมุทรสาคร อีกทั้งหนี้สินที่เกิดขึ้นระหว่างสองจังหวัดก็มีอัตราที่ต่างกันตามอัตราการเสี่ยงของการเดินทางเป็นตัวกำหนดอีกด้วย

“ย้ายมาอยู่เมืองไทยได้ 1ปี ตอนนี้พี่น้องอยู่ที่เมืองไทยหมดทุกคน พี่สาวย้ายมาอยู่ก่อน จากนั้นก็เริ่มเดินทางตามกันมา ยังไม่เคยกลับไปพม่าเลยตั้งแต่มา คิดจะกลับเมื่อหาเงินได้สักก้อน จะกลับไปเยี่ยมบ้านแล้วก็กลับมาทำงานที่ประเทศไทยใหม่”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 25ปี สมุทรสาคร)

4. รูปแบบกระบวนการย้ายถิ่นของสตรีพม่า

(1) การเคลื่อนย้ายข้ามประเทศ

จากการศึกษาสตรีพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทยไม่เกินสองปี ตามเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า ตั้งแต่เดินทางเข้าในประเทศไทย ส่วนใหญ่แล้วไม่เคยกลับไปประเทศพม่าในระหว่างนี้ ในขณะที่สตรีพม่าที่อาศัยในจังหวัดระนองมีการเดินทางกลับพม่าบ้างแต่ไม่มากนัก เป็นนัยสำคัญเกี่ยวกับเรื่องระยะทางของการเดินทาง การเปลี่ยนแปลง

ทางการเมืองอาจเป็นสาเหตุทำให้การเดินทางมาประเทศไทยมีอุปสรรค ที่สำคัญส่วนมากที่จังหวัดระนองนี้ ครอบครัวของสตรีพม่าย้ายมาอยู่รวมกันพร้อมหน้า ทำงานเป็นครอบครัวมากกว่าที่สมุทรสาคร

“หลังจากที่สามีเสียชีวิต ฉันพาลูกสองคนเดินทางมาประเทศไทย มาตายข้างหน้าคิดว่า อยู่ประเทศพม่าอดตายกันหมดนี้แหละ เมื่อมาถึงประเทศไทยแล้วไม่คิดจะกลับไปประเทศพม่าอีก ครอบครัวอยู่ที่นี้ครบแล้ว”

(สตรีพม่า เชื้อสายทวาย อายุ 49ปี ระนอง)

(2) การเคลื่อนย้ายภายในประเทศไทย

เพื่อต้องการทราบระดับการเคลื่อนย้ายของสตรีพม่าในประเทศไทย การศึกษานี้ได้สอบถามเกี่ยวกับจำนวนสถานที่ที่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเคยอยู่อาศัย นอกเหนือจากที่พักอาศัยปัจจุบัน พบว่าสตรีพม่าที่อพยพในจังหวัดสมุทรสาครมีการย้ายที่พำนักอาศัยน้อยมาก เนื่องจากสาเหตุของอาชีพที่เริ่มทำในครั้งแรกเมื่อมาถึงเมืองไทยซึ่งผูกขาดกับเรื่องนี้สินที่มีต่อนายหน้าผู้นำพาเข้าประเทศไทย รวมถึงจัดหางานให้ อีกทั้งเรื่องภูมิศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสาครที่ไม่ได้ติดกับชายแดนทำให้การเดินทางเคลื่อนย้ายที่อยู่มีจำกัด สำหรับสตรีพม่าในจังหวัดระนองนั้น มีการเคลื่อนย้ายที่อยู่ตามญาติพี่น้องก่อนในช่วงแรกของการเข้ามาทำงานในประเทศไทย จากนั้นเมื่อแต่งงานจึงแยกครอบครัวออก แต่ก็อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันทั้งหมด ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจย้ายที่อยู่ในประเทศไทยของสตรีพม่านั้นขึ้นอยู่กับ การจ้างงานรวมทั้งค่าตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับ ความปลอดภัยจากการถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือความสัมพันธ์ระหว่างตัวลูกจ้างซึ่งหมายถึงสตรีพม่าและครอบครัว กับนายจ้างของตนเอง ระยะทางจากที่ทำงานมาที่พักก็มีส่วนในการตัดสินใจด้วย จากการสังเกตในชุมชนแล้ว สตรีพม่าผู้ให้คำตอบหลัก มีที่พักอาศัยอยู่ไม่ห่างไกลจากที่ทำงานและชุมชนของตนเองมากนัก พวกเขาจะอยู่กันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์

“เมื่อเข้ามาทำงานที่เมืองไทยครั้งแรกนั้น อยู่ที่ตำบลบางแก้ว พอทราบข่าวว่าที่ ตำบลแก่นจันทร์มีนายหัวที่ต้องการคนทำงานด้วยทั้งครอบครัว และค่าตอบแทนก็มากกว่าที่เก่าด้วย อีกอย่างมีลูกมากสวนเดิมนั้นไม่พอกิน”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 43ปี ระนอง)

“ตั้งแต่มาถึงเมืองไทย ไม่เคยย้ายงานไปทำงานที่ไหน ที่ประเทศไทยมีกันแค่สามภรรยา เท่านั้น ไม่มีญาติพี่น้อง ตอนที่เรารับเดินทางมานั้นเราไม่มีเงิน ต้องติดหนี้ยืมหน้า เมื่อมาถึงต้องทำงาน ใช้หนี้ บ้านที่พักก็อยู่ใกล้กับ โรงงาน ไม่ต้องเดินทางไปไหน”

(สตรีพม่า อายุ 22ปี สมุทรสาคร)

(3) การเคลื่อนย้ายในจังหวัดที่อยู่ปัจจุบัน

การเคลื่อนย้ายในจังหวัดที่อยู่ปัจจุบัน พบว่าจำนวนสตรีพม่าส่วนใหญ่ไม่เคยอยู่ในจังหวัดอื่นเลย อย่างไรก็ตามมีความแตกต่างสำหรับผู้พวยพในสองจังหวัด ในจังหวัดสมุทรสาครมีการเคลื่อนย้ายที่อยู่ ขึ้นกับความปลอดภัยจากการรบกวนจากทางผู้มีอำนาจทางราชการ และความจำเป็นต่อหน้าที่ในเรื่องการชดใช้หนี้สินที่เกิดขึ้นระหว่างเดินทางมาประเทศไทย ในจังหวัดระนอง การเคลื่อนย้ายถิ่นภายในจังหวัดขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่ดีต่อนายจ้าง และค่าตอบแทนที่ไม่เสียเปรียบจนเกินไปเป็นต้น

“ตั้งแต่มาประเทศไทยครั้งแรกจนปัจจุบันก็เป็นเวลา 2ปีแล้ว ได้ทำงานในสวนยางกับนายหัวคนเดิม ไม่เคยย้ายไปไหนและไม่คิดจะย้ายไปทำงานที่อื่นด้วย อยู่ที่นี่นายหัวใจดีมาก ให้ที่พักอาศัยกับเราทั้งครอบครัว คอยดูแลให้ปลอดภัย ไม่มีใครเข้ามาทำร้ายหรือเอาเปรียบพวกเรา”

(สตรีพม่า เชื้อสายทวาย อายุ 31ปี ระนอง)

(4) การเคลื่อนย้ายตามงาน

สำหรับการเคลื่อนย้ายตามงานอาชีพที่สตรีพม่าเคยทำนั้น พบว่าในจังหวัดสมุทรสาครเป็นการเปลี่ยนงานในรูปแบบค่อนข้างหลากหลาย เนื่องจากในจังหวัดนี้เป็นจังหวัดปริมณฑลใกล้กรุงเทพฯ ลักษณะงานที่พบในจังหวัดนี้คือ การทำงานประเภทต่อเนื่องจากการประมง งานก่อสร้างแม่บ้าน ซึ่งสตรีพม่าในจังหวัดนี้ ถ้าไม่นับคนที่มิชอบจำกัดในการชดใช้หนี้สินจากการเดินทาง ต้องทำงานที่ขึ้นกับนายหน้ากำหนดแล้ว สตรีพม่าที่นี่มีการเปลี่ยนงานตามความเหมาะสมของค่าแรงและความอดทนต่อสภาพอากาศ อีกทั้งความสบายใจในการทำงาน ความหนักของงาน

“ฉันเคยทำงานก่อสร้างมาก่อน ตอนนั้นมาเมืองไทยใหม่ๆ ไม่เคยแกะกุ่มหรือทำงานที่เกี่ยวกับทะเล พอดีสามีทำงานก่อสร้างอยู่กับเจ้าแก่ เมื่อฉันมาถึงจึงมาทำงานกับสามีด้วย ทำไปได้สักพัก ฉันบอกกับสามีว่าฉันทำไม่ไหว ฉันมีลูกมาแล้ว 3 คน ร่างกายไม่ค่อยแข็งแรงด้วย อากาศร้อนมาก สามีจึงให้เปลี่ยนงานไปทำงานแม่บ้านแทน”

(สตรีพม่า 28ปี สมุทรสาคร)

“เมื่อมาถึงเมืองไทย ฉันเข้าไปทำงานเกี่ยวกับพวกเฟอร์นิเจอร์ประกอบตู้เตียง เนื่องจากการประกอบอุปกรณ์ดังกล่าวนี้มีหลายหน้าที่ ฉันชอบถามเพื่อนร่วมงานว่าทำอะไร และเคยไปช่วยงานคนอื่นเวลาที่ฉันทำงานตัวเองเสร็จแล้ว ตอนนี่ฉันทำเป็นหมดทุกอย่างในกระบวนการประกอบนี้ทั้งหมด แต่เมื่อฉันทราบข่าวจากเพื่อนว่า โรงงานเฟอร์นิเจอร์พบว่า อยู่ที่โรงงานเก่า เจ้านายใจดีกว่า ฉันก็ย้ายไปทำที่เก่า”

(สตรีพม่า เชื้อสายมอญ อายุ 24 ปี สมุทรสาคร)

4.5 การปรับตัวทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

1. การปรับตัวทางสังคมด้านภาษาไทย จากการศึกษาพบว่า แรงงานสตรีอพยพชาวพม่า อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร มีการปรับตัวทางด้านภาษาไทยได้คล่องแคล่ว และใช้เวลาไม่นานในการฝึกพูดภาษาไทย เนื่องจากสถานที่ประกอบการและที่พักอาศัยของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่ากลุ่มนี้อยู่ในบริเวณเดียวกัน อีกทั้งตลาดสดที่เหล่าแม่บ้านต้องจับจ่ายซื้ออาหารในทุก ๆ วัน จึงเป็นความจำเป็นที่เกิดขึ้น รวมถึงความถี่ในการใช้ภาษาไทยในทุกๆ กิจกรรมประจำวัน ทำให้กลุ่มแรงงานสตรีอพยพชาวพม่ากลุ่มนี้สามารถสื่อสารภาษาไทยได้รวดเร็วกว่า แรงงานสตรีอพยพชาวพม่า อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง ซึ่งโดยส่วนมากอาศัยอยู่ในสวนยางพารา ซึ่งมีที่พักอาศัยตามที่เจ้าของสวนยางจัดเตรียมไว้เพื่อเป็นสวัสดิการของแรงงานที่ทำงานในสวนยางของตน โดยส่วนมากแล้วกลุ่มแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง จะมีการเดินทางออกจากที่พักอาศัย เฉพาะวันที่มีตลาดนัดอาทิตย์ละหนึ่งครั้งเท่านั้น จึงทำให้การสื่อสารภาษาไทยค่อนข้างช้ากว่าแรงงานพม่าในสมุทรสาคร สำหรับการปรับตัวทางด้านภาษานั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละบุคคล ซึ่งแต่ละคนมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาไม่เท่ากัน

“งานที่ทำในเมืองไทยครั้งแรก คือเค็กรับใช้ในบ้าน ได้เงินเดือน 4,000 บาท จากนั้นฉันก็เปลี่ยนงานมาเรื่อยๆ จนได้เรียนรู้ภาษาไทยจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่งที่มหาชัย เป็นเวลา 4 เดือน จึงสามารถสื่อสารภาษาไทยได้คล่อง ฉันสามารถพูดภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ และภาษาไทยได้ จึงไปสมัครงานที่หน่วยงานพิสูจน์สัญชาติ ได้เงิน 7,000 บาท มีที่อยู่ให้ฟรี ได้รับความสะดวกสบายในเรื่องการทำงานดี เดินทางไปไหนหน่วยงานเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้”

(สตรีพม่า อายุ 28 ปี สมุทรสาคร)

2. การปรับตัวทางสังคมด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทั้งสองพื้นที่ที่จะมีความแตกต่างในเรื่องการปรับตัวทางด้านการสื่อสารภาษาไทย แต่สิ่งที่เหมือนกันสำหรับสองกลุ่มนี้คือ ทั้งสองกลุ่มไม่มีใครมีเพื่อนที่สนิทเป็นคนไทย หรืออีกแง่หนึ่ง คือ แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าที่ตัดสินใจเลือกที่จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองมากกว่าจะอยู่ร่วมกับคนไทย สาเหตุนี้เองที่ทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่ามีข้อจำกัดในการสร้างความสัมพันธ์ใหม่กับเพื่อนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจากประเทศพม่าเอง รวมถึงคนไทยด้วยเพื่อความปลอดภัยในชีวิตของตน

“ชุมชนพม่าที่อยู่ที่นี่ ไม่ค่อยมีใครรู้จักกันมากนัก ต่างคนต่างอยู่ ไม่เคยไปกินข้าวบ้านใคร นอกจากญาติพี่น้องของตัวเองเท่านั้น ส่วนเรื่องเพื่อนที่เป็นคนไทย ฉันไม่มีหรอก เพราะพูดภาษาไทยก็ยังไม่ค่อยได้ เลิกงานฉันก็ต้องรีบกลับบ้านเพื่อทำอาหารเย็นให้สามีที่ออกไปทำงานนอกบ้านเหมือนกัน พอกินข้าวเสร็จเราก็ดูทีวี แล้วก็เข้านอน”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 23 ปี สมุทรสาคร)

3. การปรับตัวด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และเสรีภาพ จากการศึกษาพบว่า แรงงานสตรีอพยพชาวพม่า อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง มีความคล้ายคลึงกันคือ ความต้องการที่จะเป็นคนเข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย การอาศัยอยู่กับชุมชนที่มีญาติพี่น้องและเพื่อนร่วมชาติ การที่สามารถปรึกษาหารือปัญหาต่างๆกับเพื่อนและครอบครัวอย่างอิสระ ยกเว้นเรื่องความขัดแย้งภายในครอบครัว ซึ่งพวกเธอคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรจะนำไปพูดคุยภายนอก

“ช่วงที่ย้ายมาทำงานในพื้นที่นี้นั้น สาเหตุเรื่องค่าตอบแทนที่ไม่เพียงพอสำหรับสมาชิกเมื่อย้ายมาอยู่ที่ละอูนใหม่ๆ ก็รู้สึกปลอดภัยเพราะมีพี่ชายและพี่สะใภ้อาศัยอยู่ใกล้ ตอนนี้อยู่ได้ประมาณ 1ปี ไม่คิดจะย้ายไปไหนแล้ว ที่นี้จะเดินไปตลาดก็ไม่มีใครมาเรียกตรวจบัตร เริ่มมีเพื่อนพูดคุยเวลาที่ไม่สามารถไปกรีดยางพาราได้”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 43 ปี ระนอง)

4. การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า จากการศึกษาพบว่า แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าทั้ง ในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง รู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง เนื่องจากสามารถหาเลี้ยงชีพได้ สามารถเป็นที่พึ่งให้กับครอบครัว ชุมชน และสามารถให้ความช่วยเหลือตามกำลังของตนเมื่อบุคคลอื่นต้องการความช่วยเหลือ อีกทั้งยังมีส่วนในการแก้ไข

ปัญหาครอบครัวในทุกระดับ แต่ถ้าเป็นเรื่องการกู้เงิน แรงงานสตรีหรือพวพชาวพม่าจะขอคำแนะนำจากสามี หรือคนในครอบครัวก่อน ถ้าเพื่อจะต้องให้ยืมนั้น จะเป็นเงินประมาณ 2,000 บาท เท่านั้น

“ ฉันจะยืมเงินคนอื่นก็ต่อเมื่อไม่มีเงินจริงๆ และรู้ว่าอีกไม่กี่วันฉันจะมีเงินแน่นอนเช่น อีกไม่กี่วันเงินเดือนจะออก ฉันจึงกล้ายืม เราต้องตรงเวลาในการคืนเงิน เพราะเมื่อถึงเวลาที่ขาดเงินจริงๆ จะไม่มีใครช่วยเราได้ อีกอย่างตอนนี้ฉันกำลังท้องด้วย สามีทำงานคนเดียว พวกเราต้องการใช้เงินก้อนใหญ่อีกจำนวนมากในการทำคลอด และการดูแลลูกเล็ก”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 30 ปี สมุทรสาคร)

5. การปรับตัวทางสังคมด้านความตึงเครียด จากการศึกษาพบว่าแรงงานสตรีหรือพวพชาวพม่า ทั้งสองจังหวัด พบว่า แรงงานสตรีหรือพวพชาวพม่าเผชิญกับภาวะตึงเครียดแต่ไม่สามารถอธิบายหรือบอกเล่าให้คนอื่นฟังได้ ทำให้บางคนที่มีความเครียดมากๆนั้น ไม่สามารถนอนหลับในตอนกลางคืน หงุดหงิดง่าย ท้อถอย และรู้สึกว่าการครอบครัวไม่สามารถเป็นที่พึ่งพาได้ ถึงแม้ว่าจะมีญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน แต่เนื่องจากข้อจำกัดในด้านต่างแดนทำให้การช่วยเหลือที่แรงงานสตรีหรือพวพชาวพม่าต้องการนั้น ไม่เพียงพอ หรืออาจไม่ทันเวลา และหลายครั้งการแก้ปัญหาเรื่องความเครียดที่เกิดขึ้นคือการย้ายที่อาศัย บ้างย้ายที่ทำงาน หรือย้ายกลับประเทศพม่า ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของปัญหา ณ เวลานั้น

“ ช่วงนี้ไม่ค่อยได้กรีดยางพารา เพราะฝนไม่ตก สามีต้องออกหางานรับจ้างในแต่ละวัน มีลูกด้วยกัน 2 คน ฉันไม่สามารถออกไปทำงานทำได้เพราะต้องดูแลลูกๆอยู่ที่บ้าน บางคืนฉันนอนไม่ค่อยหลับ มันกังวลไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป ฉันอยากมีเงินก้อนสักก้อนหนึ่งแล้วเดินทางกลับพม่า อยากกลับไปอยู่ใกล้ๆกับพ่อแม่ อยู่ที่นี่ก็ดีแต่ว่ามันไม่ใช่บ้านของเรา บางวันก็หงุดหงิด ค่าลูกค่าผ้าบัง แต่ก็รู้ว่าไม่ดีนะ”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 33ปี ระนอง)

6. การปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม อาหาร และการแต่งกาย จากการศึกษาพบว่า แรงงานสตรีหรือพวพชาวพม่าทั้งสองจังหวัดนั้นเป็นไปในระดับต่ำ เนื่องจากมีการแบ่งแยกการอยู่อาศัย การแต่งกาย ภาษา อาหาร รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวกับทางศาสนาอย่างชัดเจน คือ มีร่วมกิจกรรมเฉพาะกลุ่มของตน ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการประกอบศาสนกิจทางพุทธศาสนาร่วมกับคนไทย หรือกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น จนบางครั้งแบ่งวัดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอีกด้วย ซึ่งเห็นได้ชัดว่าชาวมอญ จะนิยมบอกกับสาธารณชนทั่วไปว่า เราคือชาวมอญไม่ใช่ชาวพม่า

4.6 การสนับสนุนทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

1. การสนับสนุนเรื่องเงินและ อาหาร พบว่า แรงงานสตรีพม่าที่เข้ามาทำงานในจังหวัดสมุทรสาคร และจังหวัดระนอง ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวของตนเองทั้งหมด เมื่อแรกเข้ามาทำงานนั้น ครอบครัวจะเป็นคนจัดหาที่พักอาศัยให้อยู่ด้วยกันไปก่อน จากนั้นเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงย้ายที่อยู่ หรืออาจจะ ไม่มีการย้ายที่อยู่ก็ได้ขึ้นอยู่กับว่า หากสตรีพม่าแต่งงานและสามารถตกลงกับสามีในเรื่องที่อยู่ว่าจะอยู่ที่เดิมหรือหาเช่าบ้านหลังใหญ่ สตรีพม่าจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติมากกว่าที่จะย้ายออกไปอยู่ข้างนอกเดี่ยว ๆ เมื่ออยู่ใกล้กับญาติพี่น้องการช่วยเหลือในเรื่องอาหาร การกิน การดูแลยามเจ็บป่วย หรือการให้ยืมเงินซึ่งไม่ใช่เรื่องใหญ่สำหรับสตรีพม่า

“ฉันเพิ่งมาเมืองไทยได้สัปดาห์ ได้งานทำตั้งแต่วันแรก เพราะพี่สาวเป็นคนติดต่อหัวหน้างานที่เมืองไทยเอาไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว ตอนนี้อยู่อาศัยอยู่กับพี่สาวก่อน”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 23ปี ระนอง)

2. การสนับสนุนด้านการศึกษาของบุตรของสตรีอพยพชาวพม่า จากการศึกษาพบว่า การได้รับการศึกษาของบุตรเป็นความวิตกกังวลของผู้ปกครองทั้งสองจังหวัด เนื่องจากทุกคนรับรู้ว่าการศึกษาโดยเฉพาะภาษาไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของตนเองและลูกๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งจากโอกาสในการทำงาน และการป้องกันตนเองจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพวกเดียวกัน หรือจากเจ้าหน้าที่ของทางราชการทั้งของประเทศไทยและประเทศพม่าด้วย การย้ายถิ่นแบบไม่มีการวางแผน การไม่ให้ความร่วมมือของผู้ปกครองจึงทำให้การศึกษาภาษาไทยของผู้ติดตามไม่ค่อยเกิดผลมากเท่าที่ควร เมื่อมีการย้ายถิ่นการทำงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือ ต้องเริ่มงานใหม่ทุกครั้งและไม่สามารถทำการประเมินผลการดำเนินงานด้านความสามารถในการสื่อสารภาษาไทยและสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนไทย ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชน ในนาม “เครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน” LPN ได้ให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ ได้มีการจัดการให้ความรู้เรื่องภาษาไทยในทุกวันอาทิตย์ ระหว่างเวลา 09.00 -12.00 น. และในช่วงบ่ายทางศูนย์ได้ลงพื้นที่ในเขตที่รับผิดชอบให้ความรู้กับครอบครัวแรงงานในเรื่องสุขภาพอนามัย โดยร่วมมือกับหน่วยงานราชการเช่น เจ้าหน้าที่กระทรวงแรงงาน เจ้าหน้าที่กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาล เป็นต้น

ในพื้นที่จังหวัดระนอง ได้รับการช่วยเหลือองค์กรไม่แสวงหาผลประโยชน์ เช่น JRS ร่วมกับคณะนักบวชหญิงคาทอลิกอัครซูลินดำเนินการศูนย์พัฒนาเด็ก จำนวน 7 แห่ง มีเด็กประมาณ 100 คน มูลนิธิรวมมิตรไทย ซึ่งมีความถนัดในการจัดศูนย์เด็กเล็กถึงเด็กต่างชาติพม่าในเขตพื้นที่ อำเภอกระบุรีรอยต่อระหว่างจังหวัดระนองและจังหวัดพังงา หรือมูลนิธิศุภนิมิตร์ ประเด็นปัญหาสำหรับผู้ให้ข้อมูลส่วนมากในพื้นที่ระนองนั้นพบว่า มีเด็กจำนวนมากไม่ได้รับการศึกษา ไม่ว่าจะจากหน่วยงานรัฐบาลหรือหน่วยงานเอกชนในพื้นที่ เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่ต้องเดินทางเข้าไปตามภูเขา ทำให้เด็กข้ามชาติเหล่านี้ขาดแคลนทุนทรัพย์ที่จะเข้าเรียนในระบบการศึกษาไทย

3. การสนับสนุนด้านการอบรมด้านความรู้ การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ในการทำงานหรือทักษะอาชีพ จากการศึกษาพบว่า สตรีพม่า ได้รับการอบรมความรู้เฉพาะเรื่องที่ต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพเท่านั้น ตัวอย่างเช่น การกรีดยางพารา ซึ่งส่วนมากแล้วแรงงานพม่าจะมีพื้นฐานความรู้จากประเทศของตน เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างให้เป็นไปตามสิ่งที่เจ้าของสวนยางพารากำหนด เช่น วิธีการกรีดยางพาราทางประเทศพม่าจะวนขวาส่วนของประเทศไทยวนซ้าย ซึ่งมีผลต่อการผลิตน้ำยาพารา เนื่องจากวิธีการกรีดยางแบบของไทยน้ำตรงกับท่อน้ำเลี้ยงยางมากกว่าจึงทำให้ได้น้ำยางมากกว่า เป็นต้น ส่วนผู้ที่ทำประมง หรือทำเกี่ยวกับอุตสาหกรรมต่อเนื่องประมงจะได้รับการอบรมให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อผลิตงานออกมาอย่างมีคุณภาพและจำนวนมากตามที่หัวหน้างานในสถานประกอบการนั้นๆกำหนด นอกเหนือจากนั้นสตรีพม่า ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ เพราะทุกคนคิดแค่เพียงว่าควรทำตามคำสั่งเท่านั้น ดังนั้นการทำงานในประเทศไทยจึงไม่ได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาทักษะการทำงานของสตรีพม่ามากนัก ส่วนงานเกี่ยวกับประมงและต่อเนื่องประมง ในแต่ละสถานประกอบการถูกกระทรวงแรงงานเข้าตรวจสอบ ดังนั้นจึงเป็นผลดีต่อแรงงานที่ต้องมีอุปกรณ์ที่เหมาะสม และตรงตามมาตรฐานสากล เช่น จำเป็นต้องใส่ถุงมือในการคัดแยกอาหารทะเล จึงทำให้สถานประกอบการจัดเตรียม ถุงมือพลาสติก หมวก ผ้ากันเปื้อนพลาสติก เป็นต้น สำหรับการทำงานในสวนยางพารา พื้นที่อยู่ไกลแรงงานจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ หรือการแจกจ่ายอุปกรณ์การกรีดยาง ขึ้นอยู่กับนายจ้างที่ภาษาถิ่นเรียกว่านายหัวของสวนยางนั้น ๆ ว่า มีความเมตตาต่อแรงงานมากแค่ไหน ซึ่งโดยรวมแล้วจากการสังเกตกลุ่มตัวอย่างแรงงานในเขตพื้นที่จังหวัดระนอง จะได้รับการดูแลอย่างดี

4. การสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ จากการศึกษาพบว่า สตรีพม่าทั้งทั้งสองจังหวัด ไม่ได้ให้ความสนใจกับเรื่องดูแลสุขภาพด้านการออกกำลังกายเท่าที่ควร ในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเมืองหลวงของแรงงานข้ามชาตินั้น หลังจากเลิกงานแล้วแรงงานทุกคนโดยเฉพาะสตรีต่างมุ่งหน้าสู่ตลาดสดเพื่อหาซื้ออาหารคาวหวานเพื่อกลับไปทำอาหารรับประทานร่วมกับทางบ้าน เมื่อถึงเวลาประมาณ 19.00 - 20.00 น. ทุกคนจะอยู่รวมกันที่ห้องพักของตนเองไม่มี

การพูดถึงเรื่องการออกกำลังกาย แม้แต่การพักผ่อนหย่อนใจตามสวนสาธารณะ ไม่เคยคิดจะไปเดินเล่นเพราะคิดว่าสถานที่อย่างนั้นเป็นสถานที่สำหรับคนไทย พอดตกกลางคืน เพื่อความปลอดภัยจะรีบกลับเข้าที่พัก เพราะไม่รู้ว่าจะถูกจับกุมเมื่อไหร่ในข้อหาใด เพราะถึงจะมีบัตรถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในสังคมทุกสังคมนั้นมีทั้งคนดีและคนเอาเปรียบอยู่พวกเขาจึงอาจถูกก่อกวนแกล้งและถูกจับกุมได้เสมอ

ในพื้นที่จังหวัดระนอง มีบรรยากาศที่ค่อนข้างดี เนื่องจากมีการอยู่กันแบบเป็นครอบครัว ในสวนยางพารา พร้อมอาคารที่อาศัยที่เจ้าของสวนยางพาราจัดเตรียมสำหรับแรงงานที่ทำงานกับตนเอง มีการเดินทางไปมาหาสู่กันได้อย่างอิสระ ไม่เคยมีหน่วยงานของทางรัฐบาลเข้ามาไล่จับกุม ถ้าจะเปรียบเทียบบรรยากาศ ชนบทมีอากาศสดชื่น แต่ถึงอย่างไร สตรีพม่าก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายหรือการพักผ่อนหย่อนใจ เพราะเชื่อว่าไม่ใช่สิ่งที่สำคัญในชีวิตครอบครัว จึงละเลยการออกกำลังกายไป เพราะทุกคนถือว่าการทำงานหนักก็เหนื่อยพออยู่แล้ว ไม่ต้องไปทำให้เหนื่อยมากกว่าที่เป็น พอมีเวลว่างทุกคนอยากนอนพักผ่อนเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว

“ฉันไม่เคยมาเดินเล่นหรือออกกำลังกายที่สวนสาธารณะเลย เพราะคิดว่าฉันไม่ใช่คนไทย พอเลิกงานฉันก็อยากกลับบ้านแล้ว ไม่อยากเดินทางไปไหนแล้ว พอมืดก็ไม่กล้าเดินแล้ว”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 28 ปี สมุทรสาคร)

5. การสนับสนุนโดยการช่วยเหลือจากเพื่อนหรือผู้นำชุมชนพม่า จากการศึกษาพบว่า ภาพโดยรวมของทั้งสองจังหวัด ได้รับการช่วยเหลือดังต่อไปนี้

ผู้นำ จากการศึกษาพบว่า สตรีพม่าผู้ให้ข้อมูลหลักที่อาศัยในชุมชนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำ ในเรื่องใด ๆ หรือกล่าวได้ว่า ในชุมชนที่สตรีพม่าอาศัยอยู่นี้ ไม่มีผู้นำผู้นำชุมชนที่เป็นชาวพม่า ไม่ว่าจะอยู่เป็นกลุ่มหรือการแยกกันอยู่ห่างๆกัน หากจะพิจารณาถึงผู้นำท้องถิ่นของสังคมไทย แม้อยู่ในพื้นที่เดียวกัน กลุ่มแรงงานพม่าก็ไม่ได้คิดว่ามีผู้นำชุมชนจากฝ่ายไทย ตรงกันข้ามอาจเกรงกลัวอิทธิพลหรืออำนาจการปกครองที่จะเข้ามาตรวจสอบมากกว่า

เพื่อนผู้หญิง จากการศึกษาพบว่า สตรีพม่าผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนผู้หญิงด้วยกัน รองจากความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องของตน เช่น คอยรับฟังเวลาที่มีปัญหา หรือมีเรื่องเดือดร้อน ให้อะ낌เงิน โดยไม่คิดดอกเบี้ย ให้ที่พักเมื่อย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในช่วงแรกๆ การจับกลุ่มพูดคุยในระหว่างพักเดียวกัน อาจเป็นส่วนบรรเทาใจเมื่อได้แบ่งปันทุกข์สุข และหาทางออกร่วมกัน

เพื่อนผู้ชาย จากการศึกษาพบว่า สตรีพม่า ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ชายในเรื่องของแรงงาน เมื่อผู้หญิงไม่สามารถออกแรงทำงานบางอย่างที่หนักเกินกำลัง เพื่อนผู้ชายได้ให้ความ

ช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว สาเหตุที่ไม่มีผู้นำในชุมชนที่สตรีพม่าผู้ให้ข้อมูลหลักอาศัยอยู่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชุมชนชาวพม่ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งที่หลายหน่วยงานในประเทศไทย ได้พยายามให้ความช่วยเหลือในด้านสาธารณสุข และการศึกษา แต่แรงงานเหล่านี้ไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร เมื่อขาดคนประสานงานเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อสตรีพม่าและครอบครัว ทำให้สตรีพม่าขาดข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เสียสิทธิและโอกาสในการดำรงชีวิตในประเทศไทย

6. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จากการศึกษา พบว่า ด้านการรักษาพยาบาลสตรีพม่าในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระนอง พบว่าแรงงานพม่าที่ทำงานในเขตพื้นที่นี้ มีบัตรอนุญาตทำงานระยะ 1 ปี ซึ่งทุกๆปีจำเป็นต้องมีการต่ออายุบัตร นอกจากนั้นสตรีพม่าเหล่านี้ยังทำบัตร 30 บาท หรือทำบัตรสุขภาพ ซึ่งทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึงการรักษาพยาบาล ส่วนใหญ่แล้วถ้าหากเจ็บป่วยเล็กน้อยก็จะรักษาด้วยวิธีพื้นบ้าน หรือปล่อยให้หายเอง โดยไม่รักษา หากมีอาการหนักหรือได้รับอุบัติเหตุและมีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ สตรีพม่ากล่าวว่าได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่ของอนามัยอย่างดี

สตรีพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร ได้รับข้อมูลข่าวสารทั้งในเรื่องของสุขภาพอนามัย และโอกาสทางการศึกษา เมื่อสัมภาษณ์เจาะลึกสตรีพม่าดังกล่าว พบว่าสตรีพม่าส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัย ในเรื่องการป้องกันตัวเองจากโรคเอดส์ วิธีการคุมกำเนิด การดูแลสุขภาพขณะภายในครรภ์เรือน เนื่องจากการทำงานที่มีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนภายในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน จึงทำให้สตรีพม่าได้รับสิทธิ และเข้าถึงบริการด้านรักษาพยาบาล แต่ละโรงพยาบาลอำนวยความสะดวกในเรื่องค่ามเพื่อช่วยให้แรงงานต่างด้าวสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลได้อย่างถูกต้อง ส่วนสตรีพม่าจังหวัดระนองกล่าวว่าพวกเธอไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ ทั้งเรื่องการป้องกันตัวเองจากโรคเอดส์ การติดโรคที่เกิดจากทางเดินหายใจ โรคท้องร่วง การคุมกำเนิด ฯลฯ จากหน่วยงานภาครัฐหรือจากหน่วยงานภาคเอกชน สตรีพม่าพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า นอกเหนือจากการณรงค์ให้ขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวซึ่งเป็นความจำเป็นสำหรับแรงงานทุกคนต้องขึ้นทะเบียนเป็นส่วนที่นายจ้างต้องนำลูกจ้างของตนไปขึ้นทะเบียนที่สำนักทะเบียนอำเภอ/ท้องถิ่น โดยนำหลักฐานแบบรับรองทะเบียนประวัติ (ทร.38/1 หรือ ทต.1 ส่วนที่ 3) พร้อมทั้งเตรียมชำระค่าตรวจสุขภาพ จำนวน 600 บาท และค่าประกันสุขภาพ 1,600 บาท จากนั้นจะได้บัตร (ทร.38/1) เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เป็นปัจจุบันทุกปี แรงงานพม่าต้องนำ ทร.38/1 นำไปเป็นหลักฐานในการขออนุญาตทำงานกับกรมการจัดหางาน พร้อมทั้งได้สิทธิในการรักษาพยาบาลโดยใช้บัตรประกันสุขภาพในสถานอนามัย และ โรงพยาบาลในท้องถิ่นได้ นอกจากนี้เรื่องที่กล่าวข้างต้นสตรีพม่าไม่เคยได้รับการประชาสัมพันธ์ในเรื่องใดที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตและครอบครัวของพวกเธออีกเลย

การสนับสนุนจากหน่วยงานภาคองค์กรเอกชนต่าง ๆ ในจังหวัดสมุทรสาคร เข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ ในด้านการรักษาพยาบาลและการศึกษาทั้งสำหรับเด็กและสำหรับผู้ใหญ่ โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในพื้นที่มหาชัย คลุกคลีกับแรงงานเป็นระยะเวลา มากกว่า 10 ปี นั่นคือ “มูลนิธิเครือข่ายส่งเสริมคุณภาพชีวิตแรงงาน (LPN)” ได้ให้ความช่วยเหลือ เรื่องสถานที่สำหรับเรียนภาษาไทยในวันอาทิตย์ สนับสนุนรถรับ-ส่งนักเรียนที่สามารถเข้าเรียนใน โรงเรียนไทยร่วมกับนักเรียนไทย ในโรงเรียนที่ตอบยอมรับเด็กข้ามชาติเข้าเรียนด้วย เป็นสถานที่ ร้องเรียนเมื่อแรงงานข้ามชาติถูกละเมิดสิทธิ ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย นอกจากนี้องค์กรนี้ ยังเป็นหน่วยงานที่ประสานระหว่างมหาวิทยาลัยทั่วประเทศไทย ที่ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับแรงงาน ข้ามชาติ ทั้งยังให้การสนับสนุนล่าม และพาหนะสำหรับลงพื้นที่ด้วยน้ำใจกว้าง โดยอุทิศให้ ต้องการเผยแพร่ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้กลุ่มแรงงานข้ามชาติในพื้นที่ได้รับความรู้และการ บริการอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น จัดได้ว่าคุณภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติในเขต จังหวัดสมุทรสาครดีกว่าในอีกหลาย ๆ จังหวัด สำหรับจังหวัดระนองสตรีพม่า โดยเฉพาะในเขต อำเภอละอุ่นได้ เปิดเผยว่าไม่เคยได้รับการช่วยเหลือจากทางองค์กรพัฒนาเอกชนในเรื่องใดเลย จาก การศึกษาเพิ่มเติมพบว่า องค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งให้ความช่วยเหลือแรงงานพม่าและ ครอบครัวยุ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดระนองหลายองค์กร เช่น มูลนิธิรักษ์ไทย มูลนิธิศุภนิมิต มีบาง องค์กรอยู่ระหว่างประสานความร่วมมือที่จะขยายความช่วยเหลือไปยังอำเภอละอุ่น

“ตอนขึ้นทะเบียนแรงงาน ฉันได้ขึ้นทะเบียน ตอนนั้นมีเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลว่า สมควรที่จะ ทำบัตรสุขภาพด้วย เนื่องจากเวลาที่ไม่สบายจะได้ไปรักษาที่อนามัยใกล้บ้านได้ บัตร 30 บาทก็ดี นะเพราะทำให้กล้าไปหาหมอด้วย ส่วนมากไม่ไปหรอกเพราะไม่ค่อยได้เป็นอะไร ปล่อยให้ หายเอง”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 27 ปี จ.ระนอง)

“ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ หรือข้อมูลจากหน่วยงานราชการ ฉันไม่เคยได้รับ ข่าวสารที่ รับรู้มาจากญาติพี่น้องที่บอกกันต่อๆมา”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 43 ปี ระนอง)

“ข่าวสารที่ฉันได้รับนั้นส่วนมากแล้ว ได้รับมาจากความบังเอิญ บางทีระหว่างเดินทางพบ กับเพื่อนหรือคนรู้จัก ก็จะได้รับข่าวคราวบ้าง เนื่องจากพื้นที่ทำงานอยู่ในสวนยางพารา ไม่ค่อยได้ ไปไหนมาไหนมากนัก”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 35 ปี ระนอง)

“แต่ละโรงพยาบาลในจังหวัดสมุทรสาคร แต่งตั้งล่ามประจำโรงพยาบาลมีวันหยุดเดือนละ 2 ครั้ง มีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้กับแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาใช้บริการ ทำให้สตรีพม่าในพื้นที่ มีความพึงพอใจในการเข้ารับบริการในโรงพยาบาล”

(ล่ามพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 27 ปี ประจำโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง สมุทรสาคร)

“ใช้สิทธิ 30 บาท ที่โรงพยาบาลสมุทรสาคร ซึ่งได้รับการบริการอย่างดีมากๆ ตอนนี้ตั้งท้องได้ 5 เดือนแล้ว หมอนัดให้ไปอัลตราซาวด์เด็กในท้องที่โรงพยาบาลด้วย 28 มีนาคม 2553”

(สตรีพม่า อายุ 30 ปี จ.สมุทรสาคร)

7. การสนับสนุนด้านการรู้สึกรู้สีกมีคุณค่าในตนเอง จากการศึกษาพบว่า ความต้องการของผู้ให้ข้อมูลหลักสตรีพม่าในเขตพื้นที่ดังกล่าว มีพื้นฐานของความ ต้องการ ความอยากได้ อยากมีน้อย แต่เพียงสตรีพม่าได้รับการสนับสนุนทางสังคมในบางด้าน เช่น การได้รับการรักษาพยาบาลฟรี โดยการใช้บัตรสุขภาพ และการได้รับอุปการะในการปฏิบัติงานจากสถานประกอบการเท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถทำให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งได้ สิ่งที่สำคัญที่สตรีพม่าคาดหวังคือ สามี และลูกที่เป็นแรงกายแรงใจสำหรับการเผชิญชีวิต ในดินแดนของประเทศอื่น ซึ่งไม่มีความมั่นคงแน่นอน พอๆกับถิ่นเดิมที่ตนจากมา การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวทำให้เกิดความรู้สึกดีต่อกันและกัน เป็นการช่วยเหลือด้านอารมณ์ ทำให้เกิดการพึ่งพาได้ในยามที่ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคเป็นความต้องการหลักของสตรีพม่า

สำหรับเรื่องการสนับสนุนทางสังคมที่ได้รับจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนนั้น สตรีพม่าให้ความเห็นว่าเป็นความต้องการรองลงมาจาก ความรักใคร่ ป้องครองระหว่างสมาชิกในครอบครัว การเป็นอยู่แบบชุมชนพม่าในประเทศไทยนั้น สตรีพม่ากลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่าเนื่องจากประเทศไทยไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของตน พวกเขาจึงไม่คิดที่จะไปเรียกร้องสิทธิในด้านใดๆ แล้ที่อนุญาตให้ทำงาน ให้ที่พัก โดยไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ พวกเราก็ไม่คิดจะย้ายไปไหน แค่เจ้าของสวนมีเมตตา จ่ายค่าแรงตามความเหมาะสม พุดจากกับพวกเราดี ๆ อธิบายให้เราฟังดี ๆ เราก็เต็มใจทำงานแล้ว ซึ่งหมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง เป็นการแสดงออกถึงความรักในฐานะเป็นมนุษย์ชน การมีเมตตาระหว่างกันเองภายในครอบครัว เพื่อนรอบข้าง เจ้านายกับลูกน้องเป็นปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมที่ทำให้สตรีพม่าเลือกที่จะไม่ย้ายถิ่นต่อ

4.7 เพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

1. เพศสภาพด้านบทบาทหน้าที่ในครอบครัว ผลการศึกษาพบว่าเพศสภาพในครัวเรือนของสตรีพม่านั้นพบว่า การแบ่งงานระหว่างหญิงชายมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ปัจจุบัน ด้วยความเข้าใจกันมากขึ้น มีการปรับแนวความคิดเรื่องผู้หญิงต้องทำงานบ้าน หรือผู้ชายช่วยงานบ้าน ไม่ได้เสียศักดิ์ศรี เพราะสถานการณ์ปัจจุบันเมื่อผู้หญิงก็ต้องออกหางานทำเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มขึ้น แต่เมื่อกลับมาถึงบ้านก็ต้องมาทำงานบ้าน ผู้เป็นสามีของกลุ่มสตรีตัวอย่างบางคน ให้ความสำคัญงานบ้านเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระภรรยาของตนเพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ในอีกกลุ่มก็ยังคงคิดว่าการทำงานบ้านเป็นของผู้หญิง บางทีจึงไม่คิดจะช่วยงาน สตรีพม่าอยู่ในสถานะเหมือนกับสตรีในชาติอื่น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชีย ซึ่งมีปัญหาเรื่องการแบ่งงานไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งส่วนใหญ่บทบาทผู้หญิงมักจะได้รับในหน้าที่ในครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ หรือถูกสังคมรอบข้างเรียกร้องให้ต้องทำมากเกินกำลัง ในประเทศไทยนี้ สตรีพม่าพบว่า ความเป็นหญิงไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการจ้างงาน ทั้งผู้หญิงและผู้ชายสามารถทำงานหารายได้ มีค่าแรงที่ไม่ได้น้อยหน้าไปกว่าใคร ทำให้ แรงงานมีความต้องการที่จะย้ายถิ่นเข้ามาหางานทำเป็นจำนวนมาก

ผลการศึกษาพบว่า ตามความคิดเห็นของสตรีพม่านั้น ผู้ที่เป็นภรรยาที่ดีควรเชื่อฟังสามีทุกอย่าง คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลกันและกันในยามสุขและทุกข์ สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญจำเป็นต้องปรึกษาหารือกับสามีก่อน และภรรยาต้องยอมรับการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายของสามีอย่างเต็มใจ ความไม่ซื่อสัตย์ในชีวิตคู่ของแรงงานชายพม่าจากการศึกษาพบว่า หลายต่อหลายครั้งไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐหรือจากภาคเอกชนก็ตาม มองข้ามการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ชายมีความรับผิดชอบต่อกู่ของชีวิต ถ้าสังเกตจะเห็นว่าเริ่มตั้งแต่การอบรมในวัยเด็ก การช่วยเหลืองานต่างๆ เด็กผู้หญิงจะถูกบังคับหรือ ขอร้องให้ต้องทำงานให้เสร็จก่อน ในขณะที่เด็กผู้ชายสามารถเล่นสนุกได้ตามที่ตัวเองต้องการ พอเติบโตขึ้นมาเป็นระยะๆ บทบาทผู้หญิงต่อการดูแลครอบครัวก็เพิ่มภาระหนักให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ผู้ชายไม่ต้องรับผิดชอบในเรื่องใด สังคมสตรีพม่าในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ผู้เป็นสามีหลังจากทำงานเสร็จ สามารถออกไปดื่มเหล้า เล่นสนุกเกอร์ และลงท้ายด้วยการหลับนอนกับผู้หญิงอื่น ทำให้ภรรยาที่อยู่ทางบ้านรู้สึกคับข้องใจ และส่งผลทั้งในระยะสั้นและยาวต่อสุขภาพกายและจิตใจของเธออย่างต่อเนื่อง และทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จนบางคนคิดตัดสินใจจบชีวิตตนเอง

การตัดสินใจในเรื่องการเตรียมอาหาร การดูแลทรัพย์สินต่างๆภายในบ้าน การใช้จ่ายในครัวเรือน ผู้หญิงจะได้รับบทบาทหน้าที่นี้ตามที่สังคมกำหนดแบบไม่มีเงื่อนไขใดๆ และด้วยความภาคภูมิใจ สตรีส่วนมากรู้สึกพึงพอใจกับการได้ดูแลเอาใจใส่ครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสุข โดยไม่คิดว่านี่เป็นภาระ ยินดีทำด้วยความเต็มใจแบบไม่รู้เหน็ดเหนื่อย ในอีกด้านที่เกี่ยวข้องกับการ

ตัดสินใจในเรื่องการหารายได้เพิ่มเติม การกำหนดกิจกรรมต่างๆของสมาชิกในครอบครัว หรือการเลือกอาชีพให้ครอบครัวนั้น เป็นบทบาทหน้าที่หลักของหัวหน้าครอบครัวคือ ฝ่ายชายนั่นเอง เรื่องนี้จึงไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะในสังคมส่วนใหญ่ ผู้ชายเป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกภายในบ้าน ขณะเดียวกันสถานภาพสตรีก็อาจมีการพัฒนาได้ตามจังหวะการ ได้มีอาชีพเสริมมีรายได้เพิ่มขึ้น ผู้หญิงก็จะมีอำนาจในการตัดสินใจเพิ่มมากขึ้น

“งานบ้านทั้งหมดฉันเป็นคนทำเอง เพราะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องดูแลบ้าน ซึ่งแต่ก่อนแต่งงานฉันทำงานบ้านไม่เป็น แต่พอแต่งงานแล้วต้องหัดทำอาหารและดูแลความสะอาดบ้านอย่างดี จะได้ไม่บกพร่องในหน้าที่ของภรรยาที่ดี แม่ฉันสอนเอาไว้อย่างนั้น”

(สตรีพม่า อายุ 30ปี สมุทรสาคร)

“ที่เมืองไทยนี้ดี ทั้งผู้ชายและผู้หญิงสามารถทำงานได้ มาเมืองไทยได้เรียนรู้จักการปรับตัว นายจ้างคนนี้เป็นแบบนี้ ก็ต้องทำตามเขา คนนั้นต้องติดต่อบแบบนี้จะไม่เป็นอันตราย”

(สตรีพม่า อายุ 28ปี สมุทรสาคร)

“ภรรยาที่ดีควรเชื่อฟังสามี สามีควรแสดงความเป็นผู้นำในการตัดสินใจในทุกเรื่องที่สำคัญ แต่เมื่อมีปัญหาภายในครอบครัวฉันคิดว่าไม่ควรนำไปปรึกษาคนภายนอก เพราะเป็นเรื่องระหว่างคนในครอบครัว ฉันคิดว่าภรรยาควรมีสติในการเลือกคบเพื่อน ไม่ควรมีการบังคับสำหรับฉันหน้าที่ของภรรยาที่ดีต้องสามารถสนองตอบความต้องการทางเพศของสามีแม้จะไม่ต้องการก็ตาม หน้าที่ของภรรยาที่ดีต้องรับผิดชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งหมดภายในบ้าน ถ้าภรรยาไม่เป็นภรรยาที่ดีสมควรที่จะถูกดูค่า เพราะทำหน้าที่บกพร่อง แต่ถ้าถูกสามีทุบตีทำร้ายร่างกายจนหนัก ฉันคิดว่าคนภายนอกควรจะเข้ามาช่วยได้ แต่ระหว่างสามีภรรยาฉันคิดว่าควรจะพูดคุยกันได้เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ ถ้าวันไหนภรรยาไม่ต้องการ”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 31ปี ระนอง)

“ผู้ที่เป็ภรรยาควรเชื่อฟังสามีทุกอย่าง คอยให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าสามีทำดีกับฉัน ฉันก็จะรักและเคารพ แต่ถ้าทำไม่ดีด้วยก็จำเป็นต้องแยกทางกัน”

(สตรีพม่า อายุ 22ปี สมุทรสาคร)

“สามีของฉันไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ เมื่อไม่สบายสามีจะคอยอยู่ใกล้ๆ เวลาที่มีเรื่องทุกข์ร้อนก็จะปรึกษากันหรือกับสามีเป็นคนแรกก่อนเสมอ ถ้าสามีตัดสินใจว่าอย่างไรสุดท้ายก็จะถือว่าเป็นคำตอบ เพราะเราแต่งงานกันแล้ว ภรรยาที่ดีควรเชื่อฟังสามี”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 25 ปี สมุทรสาคร)

2. เพศสภาพกับอนามัยเจริญพันธุ์ ผลการศึกษา การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างมีการมีประจำเดือนพบว่า สตรีพม่าสามารถบอกกับสามีว่า ในขณะที่เธอมีประจำเดือนไม่สามารถร่วมหลับนอนกับสามีได้ ผลการศึกษาพบว่า สามีเข้าใจและไม่ทำร้ายภรรยาเมื่ออยู่ในภาวะมีรอบเดือนภาษาพม่าพูดว่า “ดูยราชัย” ตามวัฒนธรรมพม่าถือว่าเป็นช่วงที่ผู้หญิงไม่สะอาด ผู้ชายจะไม่เข้าไปมีเพศสัมพันธ์ด้วย หรือการคุมกำเนิด สตรีพม่าใช้วิธีการคุมกำเนิดด้วยการกินยาคุมกำเนิด ที่ได้รับจากสถานอนามัยใกล้บ้าน หรือหาซื้อตามร้านขายยาทั่วไป ปัญหาที่ประสบ คือ มีอาการข้างเคียงในเรื่องของการเวียนศีรษะ สตรีพม่าทุกคนที่ใช้วิธีการคุมกำเนิดด้วยการกินยาและฉีดยา ไม่ทราบผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อร่างกายตนเอง บางคนกินยาคุมกำเนิดตั้งแต่แต่งงานเมื่ออายุได้ 16 ปี จนถึงปัจจุบันอายุ 28 ปี ใช้เวลาในกินยาประมาณ 12 ปี เมื่อมีปัญหาที่จะปรึกษากับสมาชิกครอบครัวที่เป็นผู้หญิงด้วยกัน สำหรับสุขภาพของสตรีพม่าหลังคลอดบุตรนั้น ไม่แข็งแรงเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าจะมีประเพณีที่ถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น คล้ายกับการอยู่ไฟของคนไทย แต่วิธีการไม่มากเหมือนกับคนไทย เพียงแต่ถูกห้ามไม่ให้รับประทานของบางอย่างที่คิดว่าเป็นของแสลงเท่านั้น จากการสังเกตพบว่า สตรีพม่าที่เป็นแม่ลูกอ่อนยังมีการรักษาสุขภาพอนามัยของตนไม่ดีนัก การเลือกกินอาหารที่เป็นประโยชน์ก็ถูกมองข้ามไป ด้านโภชนาการ การให้นมบุตร และสุขอนามัยยังอยู่ในระดับที่น่าห่วงใย และประเด็นที่สำคัญ คือ สตรีพม่าไม่สามารถรับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยการเจริญพันธุ์ของตนเอง ผลการศึกษาพบว่า สตรีพม่ามีความรู้เกี่ยวกับการติดเชื้อในระบบสืบพันธุ์น้อยมาก และไม่ให้ความคิดเห็นในเรื่องนี้มากนัก เมื่อมีคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเอง เช่น เรื่องการตกขาว และลักษณะการตกขาวที่มีสีและกลิ่นตามมานั้นเป็นอย่างไร สตรีพม่าเล่าให้ฟังว่า การตกขาวเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าร่างกายของตัวเองอ่อนแอ สำหรับสตรีพม่าที่ทำงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมประมงและต่อเนื่องจากการประมงบางครั้งเกิดอาการคันที่บริเวณอวัยวะเพศหรือตกขาวมีกลิ่นคล้ายปลาเน่า เธอจะไปหาหมอที่สถานอนามัย และได้มารับประทานหลังจากนั้นก็จะไม่ไปพบเจ้าหน้าที่อีก เพราะคิดว่าเป็นเรื่องส่วนตัวไม่กล้าบอกใครเพราะเป็นเรื่องอวัยวะเพศ ปรึกษาได้แต่เฉพาะหมอนั่น ผลจากการศึกษาพบว่า สตรีพม่าเคยได้ยินเรื่องการติดเชื้อโรคเอดส์ และมีความรู้สึกลัวต่อโรคนี้นี้ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่เคยให้สามีของตัวเองใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ แม้ว่าสามีจะมีผู้หญิงอื่นนอกจากเธอ

“เมื่อสามีต้องการหลับนอนด้วย และฉันอยู่ในช่วงมีรอบเดือน สามีเข้าใจและจะไม่เข้ามาใกล้ฉันด้วยเพราะรู้ว่าช่วงนี้ฉันไม่สะอาด”

(สตรีพม่า อายุ 28ปี ระนอง)

“ตอนนี้ฉันเริ่มกินยาคุมกำเนิดแล้ว ช่วงนี้รู้สึกเวียนหัวมาก ไม่รู้ว่าเป็นสาเหตุมาจากการกินยานี้ด้วยหรือเปล่า แต่อีกสักพักจะทดลองยาตัวอื่นดูว่าจะไปถามพี่สาวก่อนดีกว่า”

(สตรีพม่า อายุ 24ปี สมุทรสาคร)

“ฉันมีปัญหาเรื่องสุขภาพ เกิดขึ้นหลังจากคลอดบุตร เนื่องจากฉันไม่ได้รับการรักษาตามที่โบราณบอกเอาไว้ เนื่องจากต้องออกทำงาน บางครั้งรู้สึกเวียนหัว แสบตา หนาวสั่น ตอนที่ไมสบายก็มีแต่สามีที่คอยดูแลเอาใจใส่ ไปปลางานกับนายจ้างให้”

(สตรีพม่า อายุ 28ปี สมุทรสาคร)

“ฉันรู้สึกไม่อยากมีชีวิตต่อไปอีกแล้ว เมื่อรู้ว่าสามีของฉันมีผู้หญิงอีกคน ถึงแม้ว่าเรื่องเงินทองที่เขาทำมาหาได้ฉันจะเป็นคนเก็บเอาไว้ทั้งหมด บางครั้งเมื่อสามีมาขอหลับนอนด้วย ฉันไม่อยากจะนอนกับเขาเหมือนกัน แต่ทำอะไรได้ ฉันก็ยังรักอยู่ ฉันก็สังเกตว่าความถี่ของการมีเพศสัมพันธ์เริ่มลดน้อยลงไม่เหมือนเมื่อก่อน ฉันเป็นทุกข์มากกว่าไม่มีงานทำเสียอีก ถึงเขาจะทำงานเก่งหาเงินได้เยอะ แต่ความเป็นจริงแล้วไม่จำเป็นต้องมีเงินมากก็ได้”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 35ปี ระนอง)

“ฉันทำงานแกะกุ้งในโรงงานแห่งหนึ่ง ต้องทำงานอยู่ในบริเวณที่ล้างกุ้ง ฉันไม่ชอบใช้ถุงมือเพราะทำให้แกะกุ้งได้น้อย บางครั้งรู้สึกคันบริเวณอวัยวะเพศก็เกาเลย”

(สตรีพม่า อายุ 24ปี สมุทรสาคร)

“สามีของฉันมีเมียน้อย ฉันกลัวโรคแต่ไม่เคยบอกให้สามีใช้ถุงยางอนามัย ฉันรู้จะพูดกับสามีอย่างไร อยากให้เขาเลิกกับเมียน้อย แต่เขาก็ไม่ยอม บางครั้งฉันยังอยากทำแบบเขาบ้าง ถ้าฉันไปนอนกับผู้ชายคนอื่นบ้าง ก่อนเคยนอนกับฉันวันละ 2 ครั้ง เดี่ยวนี้เหลือแค่ครั้งเดียว”

(สตรีพม่าเชื้อสายทวาย อายุ 35ปี ระนอง)

4.8 ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

จากการศึกษาพบว่า แรงงานสตรีอพยพชาวพม่า อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า อำเภอละอูน จังหวัดระนอง ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเมารุรา และทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าตัดสินใจหย่ากับคู่ชีวิต ประเด็นรองมา คือ ความไม่ซื่อสัตย์ของสามีที่มีภรรยาอื่น ซึ่งหลายต่อหลายครั้งเมื่อผู้หญิงอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง ยิ่งเป็นแรงกดดันให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าได้รับความเครียดและมีบาดแผลทางด้านจิตใจ และที่สำคัญตามแนวความคิดของชุมชนชาวพม่านั้น ถือว่าเรื่องของครอบครัวไม่สมควรเล่าให้คนอื่นหรือญาติพี่น้องฟัง หรือไม่สามารถระบายความเจ็บช้ำน้ำใจที่ตนได้รับให้กับญาติพี่น้องฟังได้ทั้งหมด หลายต่อหลายคน ได้รับการทำร้ายร่างกายจากพี่น้องของตนเอง เพียงเพราะไม่เชื่อฟัง หลายครั้งแรงงานสตรีอพยพชาวพม่าเหล่านี้ไม่สามารถหาทางออกได้ บางคนกลายเป็นคนนอนไม่หลับ คิดฆ่าตัวตาย หรือประชดชีวิตอยากมีสามีมากกว่าหนึ่ง

“เมื่อฉันตั้งท้องได้ 6 เดือน ตอนนั้นสามีของฉันเริ่มไม่ทำงาน สูบบุหรี่ กินเหล้า และเมื่อมากลับบ้านก็จะเริ่มพูดจาหยาบคาย และทุบตีฉัน แต่เพราะว่ารักฉันจึงอดทน หวังว่าจะดีขึ้นถ้าเรามีลูกด้วยกัน ไม่นานจากนั้นประมาณ 9 เดือน ฉันเริ่มทำงานไม่ไหว เย็บผ้าไม่ได้ แพ้ท้องอาเจียนทุกวัน เงินที่หามาได้ สามีก็เอาไปใช้หมด ฉันแอบเก็บเงินไว้ 3,000 บาท ตอนนั้นฉันเสียใจมากเพราะฉันคิดว่าสามีคือที่พึ่งสุดท้ายในชีวิต ญาติพี่น้องในเมืองไทยก็ไม่มี แม่ก็ตายไปแล้ว ต่อไปฉันจะทำอย่างไร โชคยังดีฉันเจอเพื่อนและเล่าถึงความกังวลใจให้ฟังว่าเกี่ยวกับการคลอดบุตร เพื่อนจึงพยายามติดต่อองค์พัฒนาเอกชนแห่งหนึ่งที่มาช่วยให้ ฉันกับลูกจึงมีชีวิตรอดมาจนถึงทุกวันนี้”

(สตรีพม่า อายุ 28 ปี สมุทรสาคร)

“ฉันพาลูกสาววัย 2 ปี ไปหาสามีอีกเมืองในประเทศพม่า พบว่าเขาแต่งงานใหม่และมีลูกใหม่ ตอนนั้นฉันเสียใจมาก รู้สึกหมดหนทาง แต่พอดีเพื่อนกลับจากประเทศไทยและชวนให้มาทำงานด้วย ฉันจึงตัดสินใจทิ้งลูกเอาไว้กับแม่ที่ประเทศพม่าแล้วมาหางานทำ ฉันบอกตัวเองว่าฉันต้องทำให้ดีให้ได้ ตอนนี้นั้นฉันแต่งงานอยู่กับผู้ชายพม่าที่อายุน้อยกว่า ก็ไม่ได้สบายกว่าสามีคนแรก เพราะฉันต้องคอยเอาใจผู้ชายคนนี้ แต่ก็รู้สึกว่าคุณค่าอยู่คนเดียว”

(สตรีพม่า อายุ 29 ปี สมุทรสาคร)

“เพิ่งมาเมืองไทยได้ 2 เดือน อาศัยอยู่กับญาติในมหาชัย เพราะสามีกินเหล้าและทุบตีฉันทุกวัน ฉันไม่อยากมีชีวิตอยู่แบบนี้ ฉันแต่งงานกับเค้าตั้งแต่อายุ 16 ปี อยู่กินกันมา 10 ปี มีลูกด้วยกัน 3 คน ฉันรู้สึกว่ายู่ประเทศไทยปลอดภัยกว่า”

(สตรีพม่าเชื้อสายมอญ อายุ 28 ปี สมุทรสาคร)

4.9 สรุปและสังเคราะห์

จากการศึกษาเรื่องการสัมภาษณ์เจาะลึกและสังเกตวิธีการดำเนินชีวิตของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า โดยภาพรวมสตรีอพยพชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระนอง อายุระหว่าง 17-49 ปี มีสถานภาพสมรส มีบุตร โดยภาพรวมแต่งงานกับผู้ชายที่เชื้อชาติเดียวกัน ส่วนอาชีพในจังหวัดระนอง คือ ทำงานสวนยางพารา ส่วนในจังหวัดสมุทรสาครเป็นการทำประมง และอาชีพที่ต่อเนื่องจากการประมง ลักษณะการอยู่อาศัย ทั้งสองจังหวัดจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ ชาติพันธุ์เดียวกันมากกว่าที่จะแยกตัวอยู่ เนื่องจากประหยัด ปลอดภัย ใกล้เคียงที่ทำงาน สามารถเดินทางได้สะดวก กลุ่มที่อยู่จังหวัดสมุทรสาครจะเช่าบ้านเป็นหลักอยู่รวมกัน ส่วนกลุ่มที่อยู่จังหวัดระนอง อำเภอเมืองที่อยู่อาศัยแบบห้องแถวขนาดเล็ก แต่สำหรับอำเภอละอูนเป็นชุมชนชนบท บรรยากาศของสวนยางพาราทางภาคใต้ ที่อยู่อาศัยเป็นบ้านหลังเล็กๆที่เจ้าของสวนยางพาราปลูกให้เพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับลูกจ้าง

ปัจจัยที่ดึงดูดแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า เนื่องจากระบบเศรษฐกิจไทยต้องการแรงงานนอกระบบที่มีอัตราค่าจ้างแรงงานราคาถูก และงานบางประเภทที่แรงงานไทยไม่นิยมทำจึงต้องจ้างแรงงานข้ามชาติ นอกจากนี้แรงงานข้ามชาติเห็นว่าประเทศไทยมี โอกาสการจ้างงาน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าจึง เป็นปัจจัยดึงดูดทำให้แรงงานข้ามชาติสนใจเข้ามาทำงานในประเทศไทย เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีในการจ้างงาน และคาดหวังถึงอนาคตที่ดีกว่า

ปัจจัยหลักแรงงานสตรีอพยพชาวพม่าให้มาประกอบอาชีพในประเทศไทย เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศ ไม่ปลอดภัย เช่นการที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่าได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเบ็ดเสร็จมานานกว่า 40 ปี การข่มขู่ประทุรัง การเบียดเบียนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่เชื้อสายพม่า เป็นแรงผลักดันให้เกิดการตัดสินใจย้ายถิ่น นอกจากนี้มีปัญหาด้านเศรษฐกิจตกต่ำ ความไม่สามารถควบคุมราคาสินค้า วิถีชีวิตที่ยากลำบากไม่เพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัว และแรงผลักดันที่สำคัญ คือ ลักษณะส่วนบุคคลของสตรีอพยพชาวพม่าที่มีความขยัน

และอดทนคิดว่า สามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ อดทนต่อความยากลำบากได้ การย้ายถิ่นมาต่างประเทศ จึงไม่ใช่เรื่องยากในการดำรงชีวิตของสตรีอพยพชาวพม่า

กระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า ส่วนใหญ่ใช้บริการนายหน้า ในวิธีการจัดการในการเดินทางและการหางาน รวมทั้งค่าใช้จ่ายทำให้เกิดหนี้สินมากมายกับนายหน้า และนอกจากนี้มีการย้ายถิ่นผ่านทางเครือข่ายและเพื่อน วิธีนี้ทำให้เกิดความมั่นใจในการย้ายถิ่นและเสียค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นน้อยกว่าวิธีแรก เพราะส่วนใหญ่เมื่อย้ายถิ่นมาจะมาอาศัยกับเครือข่ายหรือเพื่อน ๆ

การปรับตัวทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า มีการปรับตัวทางสังคมด้านภาษาไทยมาก และใช้เวลาไม่นานในการฝึกพูดภาษาไทย เนื่องจากสถานที่ประกอบการและที่พักอาศัย สถานการณ์ในชีวิตประจำวัน มีความจำเป็นจำเป็นต้องใช้ภาษาไทย แต่สำหรับการปรับตัวทางสังคมด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นสตรีชาวพม่าปรับตัวได้ไม่ดีมากนัก เพราะไม่มีใครมีเพื่อนที่สนิทเป็นคนไทย สตรีอพยพชาวพม่าตัดสินใจเลือกที่จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองมากกว่าจะอยู่รวมกับคนไทย สาเหตุนี้เองที่ทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่ามีข้อจำกัดในการสร้างความสัมพันธ์ใหม่กับเพื่อนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ส่วนทางด้านปรับตัว ความปลอดภัย ความมั่นคง และเสรีภาพ สตรีอพยพชาวพม่า มีความคล้ายคลึงกันคือ ความต้องการที่จะเป็นคนเข้าเมืองอย่างถูกต้องกฎหมาย การอาศัยอยู่กับชุมชนที่มีญาติพี่น้องและเพื่อนร่วมชาติ การที่สามารถปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ กับเพื่อนและครอบครัวอย่างอิสระ การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่านั้นพวกเขาารู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง เนื่องจากสามารถหาเลี้ยงชีพได้ สามารถเป็นที่พึ่งให้กับครอบครัว ชุมชนได้ แต่สำหรับการปรับตัวทางสังคมด้านความตึงเครียด อาจแก้ปัญหาได้ไม่คืบหน้าเพราะไม่มีเพื่อนสนิทหรือญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่แก้ปัญหาด้วยตนเอง และการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม อาหาร และการแต่งกาย เป็นไปในระดับต่ำ เนื่องจากมีการแบ่งแยกการอยู่อาศัย การแต่งกาย ภาษา อาหาร รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนาอย่างชัดเจน

การสนับสนุนทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า ในเรื่องเงิน อาหาร และที่อยู่อาศัยได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและเครือข่าย การสนับสนุนด้านการศึกษาของบุตร ได้รับการสนับสนุนการศึกษาของบุตร โดยเฉพาะภาษาไทย แต่เนื่องจากการย้ายถิ่นแบบไม่มีการวางแผนการไม่ให้ความร่วมมือของผู้ปกครองจึงทำให้การศึกษาภาษาไทยของผู้ติดตามไม่ค่อยเกิดผล การสนับสนุนด้านการอบรม ความรู้ การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ในการทำงานหรือทักษะอาชีพของสตรีอพยพชาวพม่า ได้รับการอบรมความรู้เฉพาะเรื่องที่ต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพเท่านั้น ส่วนอุปกรณ์ในสถานประกอบการมีอุปกรณ์ที่เหมาะสม และได้มาตรฐานสากลอยู่แล้ว เพราะมีการตรวจสอบจากหน่วยงานภาครัฐ การสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ สตรีอพยพชาวพม่าไม่ได้ให้ความใส่ใจกับเรื่องดูแลสุขภาพเท่าที่ควร การสนับสนุนจากเพื่อนหรือผู้นำ สตรีพม่าไม่ได้

รับความช่วยเหลือจากผู้นำ แต่ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนผู้หญิง รองจากความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องของตน เช่น คอยรับฟังเวลาที่มีปัญหา หรือมีเรื่องเดือดร้อน ให้ยืมเงิน ที่พักเมื่อย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและ ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ชายในเรื่องของ แรงงาน ส่วนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในเรื่องการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวนายจ้างต้องนำลูกจ้างของตนไปขึ้นทะเบียนที่สำนักทะเบียนอำเภอ/ท้องถิ่น โดยนำหลักฐานแบบรับรองทะเบียนประวัติ (ทร.38/1 หรือ ทด.1 ส่วนที่ 3) พร้อมทั้งเตรียมชำระค่าตรวจสุขภาพ จำนวน 600 บาท และค่าประกันสุขภาพ 1,600บาท จากนั้นจะได้บัตร (ทร.38/1) เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เป็นปัจจุบันทุกปี แรงงานพม่าต้องนำ ทร.38/1นำไปเป็นหลักฐานในการขออนุญาตทำงานกับกรมการจัดหางาน พร้อมทั้งได้สิทธิในการรักษาพยาบาล โดยใช้บัตรประกันสุขภาพในสถานีนอมนัย และโรงพยาบาลในท้องถิ่นได้ นอกจากนี้เรื่องดังกล่าว สตรีพม่าไม่เคยได้รับการประชาสัมพันธ์ในเรื่องใดที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตและครอบครัว การสนับสนุนจากหน่วยงานภาคองค์กรเอกชนนั้นเห็นชัดเจนในจังหวัดสมุทรสาคร เนื่องจากมีแรงงานชาวพม่าเป็นจำนวนมากจึงทำให้มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมากให้ความช่วยเหลือ แต่สำหรับจังหวัดระนองในอำเภอละอุ่นเป็นการเปรียบเทียบที่ชัดเจนเรื่องการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีน้อยกว่าในเขตเมือง

เพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า เพศสภาพด้านบทบาทหน้าที่ในครอบครัว มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ปัจจุบัน มีการปรับแนวความคิดเรื่องผู้หญิงต้องทำงานบ้าน หรือผู้ชายช่วยงานบ้านไม่ได้เสียศักดิ์ศรี เพราะสถานการณ์ปัจจุบันเมื่อผู้หญิงก็ต้องออกหางานทำเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มขึ้น แต่เมื่อกลับมาถึงบ้านก็ต้องมาทำงานบ้านตามแนวคิดเดิมเพราะตามความคิดเห็นของสตรีพม่านั้น ผู้ที่เป็นภรรยาที่ดีควรเชื่อฟังสามีทุกอย่าง คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลกันและกันในยามสุขและทุกข์ สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญจำเป็นต้องปรึกษารือกับสามีก่อน และภรรยาต้องยอมรับการตัดสินใจของสามีอย่างเต็มที่ ส่วนเพศสภาพกับอนามัยเจริญพันธุ์ สตรีพม่าสามารถขอร้องสามีที่จะไม่มีเพศสัมพันธ์ในขณะที่มีรอบเดือนได้และคุมกำเนิดด้วยการกินยา ส่วนการรักษาสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับไม่ดีนัก เนื่องจากสตรีพม่าไม่สามารถรับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยการเจริญพันธุ์ของตนเอง และบางครั้งมีทัศนคติไม่เปิดรับข่าวสารด้วยทำให้เป็นข้อจำกัดในการดูแลสุขภาพของสตรีอพยพชาวพม่า

ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเมาสุรา และทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าตัดสินใจหย่ากับคู่ชีวิต ประเด็นรองมา คือ ความไม่ซื่อสัตย์ของสามีที่มีภรรยาน้อย เมื่อผู้หญิงอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง ยิ่งเป็นแรงกดดันให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าได้รับความเครียดและมีบาดแผลทางด้านจิตใจ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งเน้นศึกษา ปัจจัยที่ดึงดูดและปัจจัยผลักดัน การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพและความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดระนองซึ่งเป็นกรณีศึกษาของการวิจัยครั้งนี้ มีอายุระหว่าง 17-49 ปี สมรสและมีบุตรแล้ว โดยแต่งงานกับผู้ชายที่เชื้อชาติเดียวกัน อาชีพในจังหวัดระนอง ทำงานสวนยางพารา ในจังหวัดสมุทรสาครอาชีพการทำประมง และต่อเนื่องจากการประมง ลักษณะการอยู่อาศัย ทั้งสองจังหวัดจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ ชาติพันธุ์เดียวกันมากกว่าที่จะแยกตัวอยู่ ใกล้เคียงที่ทำงาน สามารถเดินทางได้สะดวก กลุ่มนี้อยู่จังหวัดสมุทรสาครเช่าบ้านเป็นหลักอยู่ร่วมกัน ส่วนกลุ่มที่อยู่จังหวัดระนอง อำเภอเมืองที่อยู่อาศัยแบบห้องแถวขนาดเล็ก แต่สำหรับอำเภอละอุ่นเป็นชุมชนชนบท อาศัยอยู่ในสวนยางพารา ในบ้านหลังเล็กๆที่เจ้าของสวนยางพาราปลูกให้เพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับลูกจ้าง

5.1.2 ปัจจัยที่ดึงดูดแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า มี 5 ประเภท คือ

1. ระบบเศรษฐกิจไทยต้องการแรงงานนอกระบบเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีอัตราค่าจ้างแรงงานราคาถูก
2. งานบางประเภทแรงงานไทยไม่นิยมทำจึงต้องจ้างแรงงานข้ามชาติ
3. สภาพภูมิประเทศเหมาะสมคล้ายคลึงกับประเทศต้นทาง
4. มีโอกาสการจ้างงาน
5. การมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า

5.1.3 ปัจจัยผลักดันแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า มี 3 ประการ คือ

1. สถานการณ์ทางการเมืองของประเทศ ไม่ปลอดภัย เช่นการที่รัฐบาลเผด็จการทหารพม่า ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศเบ็ดเสร็จมานานกว่า 40 ปี การชุมนุมประท้วง การเบียดเบียนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่เชื้อสายพม่า

2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจตกต่ำ วิถีชีวิตที่ยากลำบาก

3. ลักษณะส่วนบุคคลของสตรีอพยพชาวพม่าที่มีความขยันและอดทน อดทนต่อความยากลำบากได้ จึงไม่ใช่เรื่องยากในการดำรงชีวิตของสตรีอพยพชาวพม่า

5.1.4 กระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า มี 2 รูปแบบ คือ

1. ใช้บริการนายหน้า ในการเดินทางและการหางาน รวมทั้งค่าใช้จ่าย

2. การย้ายถิ่นผ่านทางเครือข่ายและเพื่อน วิธีนี้ทำให้เกิดความมั่นใจในการย้ายถิ่นและเสียค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นน้อยกว่าวิธีแรก

5.1.5 การปรับตัวทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า มีการปรับตัวใน 6 ประเด็น คือ

1. การปรับตัวทางสังคมด้านการสื่อสารภาษาไทยอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในจังหวัดสมุทรสาครหรือเขตเมือง ซึ่งมีการปรับตัวมากกว่าในเขตชนบทในอำเภอละอูน จังหวัดระนอง

2. การปรับตัวทางสังคมด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นสตรีชาวพม่าปรับตัวได้ไม่ดีมากนัก เพราะไม่มีใครมีเพื่อนที่สนิทเป็นคนไทย สตรีอพยพชาวพม่าตัดสินใจเลือกที่จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองมากกว่าจะอยู่ร่วมกับคนไทย

3. การปรับตัวด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และเสรีภาพ สตรีอพยพชาวพม่า มีความคล้ายคลึงกันคือ ความต้องการที่จะเป็นคนเข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย การอาศัยอยู่กับชุมชนที่มีญาติ พี่น้องและเพื่อนร่วมชาติ การที่สามารถปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ กับเพื่อนและครอบครัวอย่างอิสระ

4. การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า สตรีอพยพชาวพม่ารู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง เนื่องจากสามารถหาเลี้ยงชีพได้ สามารถเป็นที่พึ่งให้กับครอบครัว ชุมชนได้

5. การปรับตัวทางสังคมด้านความตึงเครียด อาจแก้ปัญหาได้ไม่ดีนักเพราะ ไม่มีเพื่อนสนิทหรือญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่แก้ปัญหาด้วยตนเอง

6. การปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม อาหาร และการแต่งกาย เป็นไปในระดับต่ำ เนื่องจากมีการแบ่งแยกการอยู่อาศัย การแต่งกาย ภาษา อาหาร รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวกับทางศาสนาอย่างชัดเจน

5.1.6 การสนับสนุนทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า มีการสนับสนุนใน 6 เรื่อง คือ

1. การสนับสนุนในเรื่องเงิน อาหาร และที่อยู่อาศัย ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและเครือญาติ
2. การสนับสนุนด้านการศึกษาของบุตร ได้รับการสนับสนุนการศึกษาของบุตร โดยเฉพาะภาษาไทย แต่เนื่องจากการย้ายถิ่นแบบไม่มีการวางแผน การไม่ให้ความร่วมมือของผู้ปกครองจึงทำให้การศึกษาภาษาไทยของผู้ติดตามไม่ค่อยเกิดผล
3. การสนับสนุนด้านการอบรม ความรู้ การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ในการทำงานหรือทักษะอาชีพของสตรีอพยพชาวพม่า ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมความรู้เฉพาะเรื่องที่ต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพเท่านั้น ส่วนอุปกรณ์ในสถานประกอบการมีอุปกรณ์ที่เหมาะสม และได้มาตรฐานสากล เพราะมีการตรวจสอบจากหน่วยงานภาครัฐ
4. การสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ สตรีอพยพชาวพม่า ไม่ได้ให้ความสนใจกับการดูแลสุขภาพเท่าที่ควร
5. การสนับสนุนจากเพื่อนหรือผู้นำ สตรีพม่าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำ แต่ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนหญิง การให้ความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องของตน เช่น คอยรับฟังเวลาที่มีปัญหา หรือมีเรื่องเดือดร้อน ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ชายในเรื่องของ แรงงาน
6. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส่วนใหญ่ในเรื่องการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว โดยนำหลักฐานแบบรับรองทะเบียนประวัติ (ทร.38/1 หรือ ทด.1 ส่วนที่ 3) พร้อมทั้งเตรียมชำระค่าตรวจสุขภาพ จำนวน 600 บาท และค่าประกันสุขภาพ 1,600 บาท การสนับสนุนจากหน่วยงานภาคองค์กรเอกชนนั้นเห็นชัดเจนในจังหวัดสมุทรสาคร เนื่องจากมีแรงงานชาวพม่าเป็นจำนวนมากจึงทำให้มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมากให้ความช่วยเหลือ แต่สำหรับจังหวัดระนองในอำเภอละอุ่นเป็นการเปรียบเทียบที่ชัดเจนเรื่องการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีน้อยกว่าในเขตเมือง

5.1.7 เพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า มี 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1. เพศสภาพด้านบทบาทหน้าที่ในครอบครัว มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้านมากขึ้น เพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มขึ้น แต่เมื่อกลับมาถึงบ้านก็ต้องมาทำงานบ้าน เพราะตามความคิดเห็นของสตรีพม่านั้น ผู้ที่เป็นภรรยาที่ดีควรเชื่อฟังสามีทุกอย่าง คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดูแลกันและกัน ในยามสุขและทุกข์ สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญจำเป็นต้องปรึกษาหารือกับสามีก่อน และภรรยาต้องยอมรับการตัดสินใจของสามีอย่างเต็มใจ

2. เพศสภาพกับอนามัยเจริญพันธุ์สตรีพม่ามีสิทธิเลือกช่วงเวลาในการมีเพศสัมพันธ์ได้ การไม่มีเพศสัมพันธ์ในขณะที่มีรอบเดือน และคุมกำเนิดด้วยการกินยา สตรีพม่ามีการรักษาสุขภาพอนามัยของตนไม่ดีนัก เนื่องจากไม่สามารถรับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยการเจริญพันธุ์ของตนเอง และบางครั้งมีทัศนคติไม่เปิดรับข่าวสารทำให้เป็นข้อจำกัดในการดูแลสุขภาพของสตรีอพยพชาวพม่า

5.1.8 ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเมาสุรา และทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าตัดสินใจหย่ากับคู่ชีวิต ประเด็นรองมา คือ ความไม่ซื่อสัตย์ของสามีที่มีภรรยาบ่อย

5.2 การอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาเรื่อง “การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพและความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอละอูน จังหวัดระนอง” สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

5.2.1 ปัจจัยที่ดึงดูดแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

จากการศึกษาปัจจัยที่ดึงดูดแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดซึ่งทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าเข้าสู่แรงงานไทย คือระบบเศรษฐกิจไทยต้องการแรงงานนอกระบบเป็นจำนวนมาก เพราะอัตราค่าจ้างแรงงานราคาถูก และงานบางประเภทแรงงานไทยไม่นิยมทำจึงต้องจ้างแรงงานข้ามชาติ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการย้ายถิ่น ตรี (Lee, 1966) อ้างถึงใน กนกวรรณ สมภพคารินทร์. (2548) กล่าวว่า ปัจจัยดูด (Pull Factors) ได้แก่ โอกาสในการจ้างงาน สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม และสอดคล้องกับข้อมูลในปี 2552 สำนักแรงงานจังหวัดสมุทรสาคร ประกาศรับสมัครแรงงานด้านประมง และงานต่อเนื่องประมง ในประเทศไทยจำนวน 216 คน มีคนไทยสมัครเข้ามาทำงานในพื้นที่สมุทรสาคร จำนวน 3 คน (ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2552) ซึ่งสามารถสรุปสถานการณ์ของแรงงานในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครได้ว่างานประมง เป็นงานที่คนไทยไม่นิยมทำ ดังนั้นจึงเป็นโอกาสสำหรับแรงงานข้ามชาติที่สามารถตอบสนองระบบเศรษฐกิจในลักษณะนี้ จากทฤษฎีของการย้ายถิ่น “ปัจจัยดูด” (Pull Factors) ตรี และโทคาโร (Lee, 1966 and Todaro, 1969) อ้างถึงใน คุษฎี อายุวัฒน์ และคณะ. (2549) ที่ว่าด้วยปัจจัยในถิ่นปลายทาง อันได้แก่ โอกาสจ้างงาน สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านความอดทนของสตรีผู้ย้ายถิ่นข้ามเขตการปกครองด้วยสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ

ระหว่างถิ่นตั้งทางและถิ่นปลายทางได้ ทำให้สตรีพม่ามีแรงผลักดันให้เดินทางมายังประเทศไทย เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีในการจ้างงาน โดยมองข้ามความยากลำบาก และการถูกเอารัดเอาเปรียบ ต่างๆที่ต้องเผชิญ ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและมีความหวัง ทำให้เธอสามารถคาดการณ์ถึงอนาคตในการทำงานเพื่อสะสมเงินทอง เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือภาระของเธอในถิ่นตั้งทางได้ สอดคล้องกับสถานการณ์กับเศรษฐกิจไทยซึ่งมีการขยายตัวอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งแรงงานไทย มองข้ามการทำงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมประมง และงานต่อเนื่องประมง จึงเป็น โอกาสอันดีสำหรับ แรงงานสตรีพม่า

5.2.2 ปัจจัยผลักดันแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

จากการศึกษาปัจจัยผลักดันแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า พบว่า สถานการณ์ทางการเมืองของ ประเทศ ไม่ปลอดภัย ปัญหาด้านเศรษฐกิจตกต่ำ วิถีชีวิตที่ยากลำบาก และลักษณะส่วนบุคคลของ สตรีอพยพชาวพม่าที่มีความขยันและอดทน เป็นแรงผลักดันแรงงานชาวพม่าทำให้ตัดสินใจเป็น แรงงานข้ามชาติ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลด้านลักษณะนิสัย ความอดทนของชาวพม่าเป็นแรงผลักดัน ภายใน ซึ่งทำให้ลักษณะส่วนบุคคลนี้ชัดเจนขึ้นเพราะสามารถอดทนต่อการทำงานหนักและ ยากลำบาก เช่น การทำสวนยาง การกรีดยาง หรือ การทำประมง การประมงต่อเนื่อง แกะกึ่ง ซึ่ง สอดคล้องกับทฤษฎีการย้ายถิ่น ลี (Lee, 1966) อ้างถึงใน กนกวรรณ สมภพคารินทร์. (2548) กล่าวว่า ปัจจัยในถิ่นตั้งทางหรือปัจจัยผลักดัน(Push Factors) อัน ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ปัจจัยส่วนบุคคล เป็นการประเมินข้อได้เปรียบข้อเสียเปรียบระหว่างถิ่นตั้งทางและถิ่นปลายทาง ซึ่งผู้ย้ายถิ่น สามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆระหว่างถิ่นตั้งทางและถิ่นปลายทางได้แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับ คุณลักษณะส่วนตัวของบุคคล แนวคิดทฤษฎีนี้ทำให้แนวคิดว่าคุณลักษณะของบุคคลเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้บุคคลตัดสินใจย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่นและสอดคล้องกับการศึกษาของ วีรัชย์ ศาสตร์าศรัย. (2542) พบว่าการอพยพย้ายถิ่นเป็นความปรารถนาของบุคคลตั้งทางที่มีความต้องการย้ายถิ่นที่อยู่ เนื่องจากเหตุผลด้านความขัดแย้งด้านการเมือง ศาสนา เชื้อชาติและความต้องการความก้าวหน้าทาง อาชีพ และต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นปัจจัยผลักดัน เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ในพม่าที่มีความขัดแย้งทางการเมืองและเชื้อชาติที่มีอยู่หลากหลายชาติพันธุ์ ส่งผลให้เศรษฐกิจในประเทศ ต่ำประชาชนมีความเดือดร้อนทำให้คนในพม่าตัดสินใจย้ายถิ่น โดยการหลบหนีออกนอกประเทศ

5.2.3 กระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

จากการศึกษากระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า พบว่า กระบวนการย้าย ถิ่นส่วนใหญ่ใช้บริการนายหน้า และการย้ายถิ่นผ่านทางเครือข่ายญาติและเพื่อน เมื่อเปรียบเทียบกับทั้งสอง

จังหวัด จังหวัดสมุทรสาครมีลักษณะกระบวนการย้ายถิ่นที่ใช้นายหน้ามากกว่าจังหวัดระนอง เนื่องจากมีปริมาณ โรงงาน/สถานประกอบการจำนวนมากจึงทำให้เกิดกระบวนการใช้นายหน้ามากกว่าจังหวัดระนองซึ่งเป็นแรงงานภาคเกษตร ส่วนกระบวนการย้ายถิ่นในลักษณะเครือข่ายและเพื่อนนั้นเกิดขึ้นจากการมาเยี่ยมญาติหรือเพื่อนจึงทำให้เกิดแรงงานระบบส่งต่อผ่านคนรู้จักเมื่อนายจ้างต้องการแรงงาน ญาติหรือเพื่อนจึงนำมาฝากเข้าทำงาน โดยอาศัยความไว้เนื้อเชื่อใจ กระบวนการย้ายถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของศูนย์เอเชียศึกษา Mekong Migration Network and Asian Migrant Centre (2008 : 144) นโยบายควบคุมแนวชายแดน การกวาดจับของทางการ และเหตุการณ์อื่น ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดเส้นทาง วิธีการและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การเดินทางจากประเทศพม่าถึงประเทศไทยจำเป็นต้องมีผู้นำทางเนื่องจากการพื้นที่ในการเดินทางเป็นพื้นที่ที่สตรีพม่าไม่มีความชำนาญ และหลายต่อหลายครั้งที่ผู้อพยพต้องเลือกเส้นทางที่คดเคี้ยวและมีระยะทางที่ไกลมากขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตรวจจับ ทำให้สตรีพม่าต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากเพื่อจ่ายค่าเดินทางล่องหน้า หรือกลายเป็นหนี้นายหน้า

5.2.4 การปรับตัวทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

การปรับตัวทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า พบว่า การปรับตัวทางสังคมด้านการสื่อสารภาษาไทยมีความชัดเจนที่สุดแต่แตกต่างกัน คือ จังหวัดสมุทรสาครมีการปรับตัวมากกว่าในเขตชนบทในอำเภอละอุ่น จังหวัดระนองเพราะต้องใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันมากกว่า ด้านการปรับตัวทางสังคมด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นทั้งสองจังหวัดคล้ายคลึงกัน สตรีชาวพม่าปรับตัวได้ไม่ดีมากนัก เพราะไม่มีมีเพื่อนที่สนิทเป็นคนไทย เลือกที่จะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองมากกว่าจะอยู่รวมกับคนไทยทำให้การปรับตัวทางสังคมค่อนข้างน้อยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการปรับตัวที่สามารถวัดได้ ถัดดาวัลย์ เกษมเนตร และทัศนยา ทองภักดี (2543) กล่าวคือ การปรับตัวภายนอก (External Demands) โดยดูจากการปรับตัวในด้านการใช้ภาษา สามารถสังเกตได้ว่าสตรีพม่า ไม่มีเพื่อนที่เป็นคนไทย เพื่อนในฐานะที่สามารถพูดคุยปรับทุกข์ได้ การปรับตัวของสตรีพม่านี้คือไม่ยุ่งกับใครไม่ว่าจะเป็นเพื่อนชาวพม่าด้วยกันเอง หรือคนไทย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงวิธีการป้องกันตัวอีกชนิดหนึ่งด้วย การปรับตัวด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และเสรีภาพ สตรีอพยพชาวพม่า มีความคล้ายคลึงกันคือ ความต้องการที่จะเป็นคนที่เข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย การอาศัยอยู่กับชุมชนที่มีญาติพี่น้องและเพื่อนร่วมชาติ การที่สามารถปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ กับเพื่อนและครอบครัวอย่างอิสระ การปรับตัวทางสังคมด้านความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า สตรีอพยพชาวพม่า ทั้งสองจังหวัด รู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง เนื่องจากสามารถหาเลี้ยงชีพได้ สามารถเป็นที่พึ่งให้กับครอบครัวได้ การปรับตัวทางสังคมด้านความตึงเครียด ทั้งสองจังหวัดมีการปรับตัวได้ไม่ดีนัก

เมื่อมีปัญหาจะแก้ปัญหาได้ไม่ได้เพราะไม่มีเพื่อนสนิทหรือญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่แก้ปัญหาด้วยตนเองและเหตุผลจากการรวมกลุ่มเป็นชาติพันธุ์ ไม่มีเพื่อนสนิทคนไทย ทำให้ไม่มีเครือข่ายในการแก้ปัญหา เช่นเดียวกับการปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม อาหาร และการแต่งกาย เป็นไปในระดับต่ำ เนื่องจากการแบ่งแยกการอยู่อาศัย การแต่งกาย ภาษา อาหาร รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวกับทางศาสนา อย่างชัดเจนความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์อื่นจึงน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิภา หลวงจอก (2550) กล่าวถึงกระบวนการปรับตัวโดยยึดกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นฐานเข้าไปอันอันหนึ่งอันเดียวกัน(Integration)ในสังคมท้องถิ่นปลายทางใช้ทฤษฎี (Integration Theory)แบ่งการปรับตัวเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นแรกการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของงานที่ทำ (Working Environment) สำหรับเรื่องกฎระเบียบต่างๆ สถิติพบว่าในเขตพื้นที่การศึกษาตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกเขาพยายามทำตามกฎระเบียบของประเทศไทย ไม่อยากมีปัญหา ชั้นที่สองของการปรับตัวเรื่องวิถีชีวิตของสังคมท้องถิ่นปลายทาง เช่น กิจกรรมยามว่างหรือสถานที่ที่รวมกันกับชุมชนท้องถิ่นปลายทาง ในขั้นตอนนี้ ผู้ย้ายถิ่นไม่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสังคม สถิติพบว่าทั้งสองที่ พูดถึงเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจนั้นก็คือ โบสถ์ซึ่งเป็นแหล่งรวมจิตใจของชนชาวพม่า ได้พบปะพูดคุย ได้พบกับความสงบ เป็นที่พึงพอใจ ชั้นท้ายสุดการปรับตัวกลมกลืนกับสังคมท้องถิ่นปลายทาง ซึ่งข้อนี้เห็นได้ชัดว่ามีการแบ่งแยกทางวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย หรือความไว้วางใจที่จะคบหากับชุมชนในถิ่นปลายทาง การจัดกิจกรรมเฉพาะกลุ่มในชุมชน เป็นต้น

5.2.5 การสนับสนุนทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

การสนับสนุนทางสังคมของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่าในเรื่องเงิน อาหาร และที่อยู่อาศัย จังหวัดสมุทรสาครจะได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและเพื่อน ส่วนจังหวัดระนองได้รับการสนับสนุนที่อยู่อาศัย ด้านอาหารและเงิน ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและเพื่อนเช่นกัน การสนับสนุนด้านการศึกษาของบุตร โดยเฉพาะภาษาไทย ในจังหวัดสมุทรสาครได้รับการสนับสนุนมากกว่าเนื่องจากอยู่ในเขตเมืองทำให้มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนสอนภาษาไทยให้กับบุตรของแรงงานข้ามชาติ จังหวัดระนอง การอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง และพักอาศัยอยู่ในสวนยางทำให้มีข้อจำกัดในการรับข่าวสารต่าง ๆ หรือการพัฒนาทางด้านภาษาค่อนข้างช้าเนื่องจากเด็กไม่ได้ใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน การสนับสนุนด้านการอบรม ความรู้ การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ในการทำงานหรือทักษะอาชีพของสตรีอพยพชาวพม่า จังหวัดสมุทรสาครได้รับการอบรมความรู้ด้านการทำงานหรือได้รับการสนับสนุนทางด้านอุปกรณ์ เพราะอยู่ในสถานประกอบการ/โรงงานในเขตเมือง แต่จังหวัดระนองมีอาชีพทำสวนยาง สตรีอพยพชาวพม่ามีความรู้เดิมในการทำสวนยางอยู่แล้วแต่อาจแตกต่างด้านเทคนิควิธีการ ก็จะได้รับการสอนและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในทำสวนยางจาก

นายจ้าง การสนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพ ทั้งสองจังหวัด สตรีอพยพชาวพม่าไม่ได้ให้ความใส่ใจกับเรื่องการดูแลสุขภาพเท่าที่ควรนักซึ่งสังเกตจากวิถีชีวิตซึ่งเมื่อเลิกงานแล้วจะกลับบ้านใช้ชีวิตเพียงลำพังกับครอบครัวไม่ออกมานอกบ้านมากนัก โดยเฉพาะจังหวัดสมุทรสาคร การสนับสนุนทางสุขภาพถึงจะได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพมากกว่าจังหวัดระนอง แต่การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การดูแลสุขภาพตนเองอยู่ในเกณฑ์ต่ำเพราะการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ให้เวลากับการทำงานในสถานประกอบการกับการดูแลครอบครัวมากกว่าการดูแลตนเอง ในจังหวัดระนองไม่ค่อยได้รับข่าวสาร เนื่องจากที่อยู่ห่างไกล การส่งเสริมสุขภาพค่อนข้างน้อย การสนับสนุนจากเพื่อนหรือผู้นำ ทั้งสองจังหวัด สตรีพม่าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำ แต่ได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน เช่น คอยรับฟังเวลาที่มีปัญหา หรือมีเรื่องเดือดร้อน การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ส่วนใหญ่ทั้งสองจังหวัดได้รับการช่วยเหลือด้านการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว พร้อมการทำบัตรประกันสุขภาพเมื่อยามเจ็บป่วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยเรื่องการสนับสนุนทางสังคมของ มนทริรา ตูลาคูปต์ (2544) ที่กล่าวว่า การที่บุคคลได้รับการตอบสนองหรือการได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์กรในด้านข้อมูลข่าวสาร วัสดุสิ่งของ บริการ เช่นการให้คำแนะนำ ปริญญาและข้อมูลข่าวสารต่างๆที่ต้องการ แต่ละบุคคลจะแตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของการได้รับ โดยเฉพาะในเวลาที่ต้องการและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครอบครัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่า และสอดคล้องกับการศึกษาของเสาวนิจ รัตนวิจิตร (2540) ศึกษาการปรับตัวทางสังคมของเยาวชนแรงงานในกรุงเทพมหานครและในปริมณฑล ปัจจัยที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวทางสังคมของเยาวชนแรงงาน ผลการวิจัยพบว่า การสนับสนุนทางสังคม เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากญาติหรือเพื่อนมาก โดยเฉพาะในเรื่องการให้กำลังใจและคำชมเชย ด้านการปรับตัวทางสังคม เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ปรับตัวทางสังคมได้ค่อนข้างดี โดยเฉพาะในด้านที่เยาวชนแรงงานเห็นว่ากลุ่มของตนเป็นกลุ่มที่ดี ด้านการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามสังคมที่พัฒนา เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามสังคมที่พัฒนามาก โดยเฉพาะในเรื่องการรักษาสุขภาพและระเบียบวินัย เยาวชนแรงงานส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอันเป็นผลกระทบจากสังคมที่พัฒนามาก่อนข้างน้อย

5.2.6 เพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

เพศสภาพของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า จังหวัดสมุทรสาครบทบาทหน้าที่ในครอบครัว มี 2 ลักษณะคือทั้งทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้และบทบาทของภรรยาและแม่เมื่อกลับบ้านอยู่ในครอบครัว ซึ่งปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ ส่วนจังหวัดระนองบทบาทหน้าที่ของสตรีอพยพชาวพม่ามีลักษณะเดิม คือ การเป็นแม่บ้าน ดูแลลูกและเชื่อฟังสามี เนื่องจากการทำสวนยางพารา สามี

ของสตรีชาวพม่ามีบทบาทสำคัญในการหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว จึงทำให้ฝ่ายหญิงต้องดูแลบ้านและครอบครัว ด้านเพศสภาพกับอนามัยเจริญพันธุ์ ทั้งสองจังหวัด สตรีพม่ามีสิทธิเลือกช่วงเวลาในการมีเพศสัมพันธ์ได้ และการคุมกำเนิดด้วยการกินยา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กนิษฐา จันทรงาม (2548 : 1) กล่าวถึงบทบาทหญิงชาย(Gender)ว่าเป็นสังคมกำหนดว่า เพศหญิงควรมีพฤติกรรมอย่างไร เพศชายควรแสดงพฤติกรรมอย่างไรจึงจะเหมาะสมโดยผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) จากการอบรมสั่งสอนจากทางบ้าน ครู และเพื่อนในแต่ละช่วงวัย จากสื่อในชีวิตประจำวัน การเรียนรู้และประสบการณ์แบบอย่างต่าง ๆ และถูกคาดหวังจากสังคมแตกต่างกัน ความแตกต่างทางบทบาทหญิงชายเป็นผลให้สังคมกำหนดความคาดหวังให้กับสตรีบทบาทสตรีที่ดีตามบริบทแต่ละสังคม ซึ่งไม่มีความแตกต่างระหว่างสตรีในประเทศพม่าหรือในประเทศไทย ที่ถูกคาดหวังให้เป็นลูกสาวที่ดีอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน รักษาพรหมจรรย์ ไม่ท้องก่อนแต่ง เชื่อฟังพ่อแม่ ผู้หญิงที่ดี คือ การแสดงบทบาทเมียที่ดี ภรรยาที่ดีควรเชื่อฟังสามีทุกอย่าง แม้ที่ดีได้อย่างครบถ้วน และสอดคล้องกับ ซาดิก (Sadik,1991 : United Nation,1992 อ้างถึงใน เสาวนิจ รัตนวิจิตร นิจอรรถชัย. 2545) กล่าวว่าการส่งเสริมบทบาทหญิงและชายต่อเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์นั้น สมควรส่งเสริมให้ชายมีบทบาทและความรับผิดชอบในครอบครัวให้มากขึ้น ถ้าสังเกตจะเห็นว่าเริ่มตั้งแต่การอบรมในวัยเด็ก การช่วยเหลืองานต่าง ๆ เด็กผู้หญิงจะถูกบังคับหรือ ขอร้องให้ต้องทำงานให้เสร็จก่อน ในขณะที่เด็กผู้ชายสามารถเล่นสนุกได้ตามที่ตัวเองต้องการ พอเติบโตขึ้นมาเป็นระยะ ๆ บทบาทผู้หญิงต่อการดูแลครอบครัวก็เพิ่มภาระหนักให้มากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่ผู้ชายไม่ต้องรับผิดชอบในเรื่องใด สังคมสตรีพม่าในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ผู้เป็นสามีหลังจากทำงานเสร็จ สามารถออกไปดื่มเหล้า เล่นสนุกเกอร์ และลงท้ายด้วยการหลับนอนกับผู้หญิงอื่น ทำให้ภรรยาที่อยู่ทางบ้านรู้สึกคับข้องใจ และส่งผลในระยะสั้นและยาวต่อสุขภาพกายและจิตใจของเธออย่างต่อเนื่อง และทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนบางคนคิดตัดสินใจจบชีวิตตนเอง

5.2.7 ความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานสตรีอพยพชาวพม่า

ทั้งสองจังหวัดได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัวโดยส่วนใหญ่มาจากสามีที่เมาสุรา จนทำให้เกิดการทำร้ายร่างกาย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้แรงงานสตรีอพยพชาวพม่าตัดสินใจหย่ากับคู่ชีวิต ประเด็นรองมา คือ ความไม่ซื่อสัตย์ของสามีที่มีภรรยาอื่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นันทพันธ์ ชินล้ำประเสริฐ (2546) กล่าวว่า การมองปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับสตรีในทุกชนชั้น โดยเฉพาะกับสตรีพม่านั้น นอกจากปัญหาหลักที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและระดับการศึกษาต่ำแล้ว ประสบการณ์ความรุนแรงในวัยเด็ก ที่มีผลเสียต่อการใช้ความรุนแรงในอนาคต และสอดคล้องกับ กฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ (2546) กล่าวว่า ความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นภัย

ร่วมกันของผู้หญิงทุกมุมโลก สามารถเกิดได้ในทุกช่วงชีวิตของผู้หญิง ซึ่งมีรากฐานมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาย – หญิงที่ก่อเกิดอยู่บนความไม่เท่าเทียมกัน กล่าวอีกนัยคือผู้หญิงถูกกระทำรุนแรงเพียงเพราะเป็นผู้หญิง (Gender-Based Violence) ความรุนแรงที่ผู้หญิงได้รับจากคู่ครองของตน (Individual Involved) ส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในบ้าน (Domestic Violence) โดยที่ผู้หญิงถูกสามีหรือสมาชิกในบ้านเป็นผู้กระทำ ซึ่งมีหลายรูปแบบตั้งแต่ การทำร้ายทางกาย ได้แก่ การต่อยเตะ ทบตี ทำร้ายร่างกายต่าง ๆ จนถึงการทำให้อาย การทำร้ายทางเพศ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การข่มขืน การบังคับให้ร่วมเพศในท่าที่ผู้หญิงไม่เต็มใจ เป็นต้น การทำร้ายจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการบีบคั้นทางจิตใจ ขู่จะทำร้ายร่างกาย การบีบบังคับทางเศรษฐกิจและสังคม การปฏิเสธที่จะช่วยเหลือทางการเงิน การถูกเหยียดหยาม ความรุนแรงที่สตรีพม่าได้รับต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และสาเหตุส่วนใหญ่ที่ส่งผลให้เกิดการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิง ส่วนใหญ่มาจากการเฆาะสุรา และติดการพนัน สอดคล้องกับงานของ ภควดี ศรีประเสริฐ (2548 : 33) ศึกษาเรื่องความรุนแรงในครอบครัว: กรณีการถูกทำร้ายของภรรยา กล่าวถึงสาเหตุส่วนบุคคลที่ทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว คือ การติดยาเสพติด รวมทั้งสุราด้วยและสอดคล้องกับ กนกพร บุญญาพิพรพรรณ (2549) ศึกษาความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงโดยสามี ซึ่งมีการแจ้งความที่สถานีตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงด้านร่างกาย จิตใจและทางเพศ ทำให้ภรรยาเกิดความรู้สึกวิตกกังวล เครียด นอนไม่หลับ รู้สึกไร้ค่า ดำเนินตนเอง ซึมเศร้า มีผลกระทบทางเศรษฐกิจและครอบครัวแตกแยกในระดับที่สูงกว่าผลกระทบด้านอื่น

5.3 ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง “การย้ายถิ่น การปรับตัวทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม เพศสภาพ และความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่าในอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร และอำเภอสะอุน จังหวัดระนอง” มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงแรงงานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสำรวจข้อมูลจำนวนแรงงานต่างด้าวที่เป็นตัวเลขจริง (ทั้งจดทะเบียนแรงงานถูกต้องตามกฎหมาย และไม่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย) เพื่อเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

2. รัฐบาลควรมีนโยบายให้แต่ละหน่วยงานมีการทำงานร่วมมือประสานกันเป็นพหุภาคี เพื่อช่วยแก้ปัญหาแรงงานข้ามชาติและควรทำงานในรูปแบบจากล่างสู่บน จากหน่วยงานภาคปฏิบัติ ผู้บริหาร หรือจากการปฏิบัติสู่ นโยบาย เพื่อสนองตอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและแก้ปัญหาได้ตรงจุด โดยกำหนดแผนงานให้ชัดเจนหรือทำคู่มือการปฏิบัติงานเพื่อให้ง่ายต่อผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนจัดทำตารางการทำงานที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประสานงานและดำเนินงานร่วมกันได้ เพื่อบูรณาการและแก้ปัญหาาร่วมกัน และควรจัดทำแบบการประเมินผลหรือรายงานส่งให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อมีแบบการประเมินผลไปในทิศทางเดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรับนโยบายและมีการปฏิบัติอย่างจริงจังตลอดจนทำงานในลักษณะบูรณาการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงพยาบาลและสถานีอนามัยประสานงานกับแรงงานจังหวัดในด้านการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวและการจัดทำบัตรสุขภาพสำหรับแรงงานต่างด้าว

2. ควรมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกัน โรคเพิ่มมากขึ้นอันเนื่องมาจากผลการวิจัยพบว่าสุขภาพหรือการรักษาอนามัยส่วนบุคคลไม่ดีนัก จึงควรมีการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค ตลอดจนอนามัยแม่และเด็กอย่างจริงจัง

3. สถานประกอบการ/โรงงานที่ให้แรงงานข้ามชาติประกอบอาชีพควรประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ในการดูแลเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ การทำบัตรประกันสังคม/บัตรสุขภาพให้กับลูกจ้างเพื่อป้องกันโรคและการแพร่ระบาดของโรค

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาลควรมีส่วนช่วยดูแลในเรื่องที่พักอาศัยที่ถูกสุขลักษณะ ปราศจากมลพิษจากสิ่งแวดล้อม

5. สถาบันการศึกษาภาครัฐและเอกชนเปิดโอกาสให้บุตรแรงงานข้ามชาติเข้าศึกษาในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือเปิดสอนภาษาไทยให้กับแรงงานข้ามชาติเพื่อยกระดับมาตรฐานความรู้ด้านภาษาไทยให้เพิ่มขึ้น

6. หน่วยงานภาคเอกชนควรมีการประสานกับหน่วยงานภาครัฐในการทำงานร่วมกันจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อทำให้แรงงานข้ามชาติเกิดการปรับตัวทางสังคมและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข เพื่อแก้ปัญหาความสัมพันธ์ภาพที่แรงงานข้ามชาติอยู่เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเท่านั้น จนทำให้ขาดสัมพันธ์ภาพกับคนไทย และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการผิด ๆ จนนำไปสู่การเกิดอาชญากรรมต่าง ๆ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่องการปรับตัวทางสังคมของสตรีอพยพชาวพม่าในระยะยาว เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบทางการปรับตัวทางสังคม
2. ควรมีศึกษารูปแบบการย้ายถิ่นของสตรีอพยพชาวพม่าในเชิงลึก เพื่อศึกษาถึงรูปแบบต่าง ๆ ของการย้ายถิ่นที่เกิดความเสี่ยงอันตราย
3. ควรศึกษาถึงความรุนแรงในครอบครัวของแรงงานอพยพสตรีพม่า เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว

บรรณานุกรม

- กนกพร บุญญาพิพรรธน์. (2549) ความรุนแรงในครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีภรรยาที่ถูกกระทำรุนแรงโดยสามีซึ่งแจ้งความที่สถานีตำรวจในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาวิชาจิตวิทยาคลินิก) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กนกวรรณ สมภพคารินทร์. (2548) การย้ายถิ่นและการปรับตัวของแรงงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ทำงานในสวนเงาะ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สารนิพนธ์ ศส.ม. (สาขาวิชาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการ) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กนิษฐา จันทร์งาม. (2548) ความสัมพันธ์ระหว่างเพศสภาพต่อการให้คุณค่าตนเองของสตรีในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สหสาขาวิชาเพศศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, โคเอทท์, ทริส และ โพนี, นิน นิน. (2543) เรื่องเพศ อนามัยเจริญพันธุ์และความรุนแรง : ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2540) บทสังเคราะห์สถานการณ์คนข้ามชาติและทางเลือกนโยบายการนำแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, วรรณ จารุสมบุญ และอัญชลี วรารัตน์. (2540) ความซับซ้อนและความสับสนเรื่องคนข้ามชาติในประเทศไทย. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กัจจเรช ศรีวิไลย์. (2551) เครือข่ายทางสังคมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของกลุ่มแม่เกาะ ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. (สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จันทนา ห่านรุ่งชโรทร. (2542) การปรับตัวของแรงงานต่างชาติ: ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานในจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาสังคมวิทยาประยุกต์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จันทนา เอมมณีรัตน์. (2536) บทบาทหญิงชายในด้านการตัดสินใจและการแบ่งแรงงาน ในกระบวนการผลิตใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอบ้างฝาง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนา) ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จารุ โรจนธรรม. (2537) การปรับตัวของคนชนบทที่ย้ายเข้ามาอยู่ในเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบางเลน เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนสรณ์ ใจอินผล. (2550) ภาวะสุขภาพและพฤติกรรมเสี่ยงของชนเผ่าขมุวัยแรงงานในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ส.ม. (สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชลิตาภรณ์ สงสัมพันธ์. (2551) เพศวิถี : นิยามความหมายและพัฒนาการกรอบแนวคิด. : [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.teenpath.net/teenpath/sexevent> (17 มีนาคม 2554)
- ชาย โพธิ์สิตา. (2549) ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ.
- ชวีพร วิเศษศักดิ์. (2549) การสนับสนุนทางสังคม บุคลิกภาพ ความเครียด และพฤติกรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 4. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คุณฉวี รุจจนเวท. (2540) เครื่องข่ายทางสังคมของผู้ที่มีอาการสัมพันธ์กับเอดส์ในชุมชนบท. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คุณฉวี आयวัฒน์ และคณะ. (2549) การย้ายถิ่น : วิจัยเชิงพิพเพื่อความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนอีสาน. โครงการร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย Bath ประเทศสหราชอาณาจักร และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โครงการ Wellbeing in Developing Countries. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทพวงมหาวิทยาลัย. (2544) โครงการพัฒนาภูมิปัญญา และการวิจัยเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์. กรุงเทพมหานคร. สำนักนโยบายและแผนอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- ธัญพร เมืองนาง. (2548) บทบาทหญิงชายในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร ในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นนทพัทธ์ นุริตมนต์. (2549) วิธีชีวิตแรงงานประมงต่างด้าว : กรณีศึกษาลูกเรือประมงสัญชาติพม่าในชุมชนประมงปากน้ำหลังสวนจังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ กรุงเทพมหานคร : สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- น้ำเพชร หล่อตระกูล. (2543) การสนับสนุนทางสังคมและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ของผู้สูงอายุ โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (สาขาวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุ) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เนาวรัตน์ ชิโนภาส. (2542) วิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นชาวไทยในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ สม.ม. (สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นุชรัตน์ กาญจนศิษฐ์. (2550) ยุทธศาสตร์การอยู่รอดของแรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่า กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2551) ข้อมูลด้านการย้ายถิ่น 9 ตุลาคม. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปณิธิ อมาตยกุล. (2547) การย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปณิธิ สุขสมบุรณ์. (2545) เครือข่ายทางสังคมและการแสวงหาทางเลือกของแม่ค้าหาบเร่ แผงลอย: กรณีศึกษาแม่ค้าหาบเร่ แผงลอยชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนนางเลิ้ง. วิทยานิพนธ์ สม.ม. (สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทานพร วังสุริยนันท์. (2546) เครือข่ายทางสังคมและการเรียนรู้ของผู้รับเหมาก่อสร้างในชุมชน ชนบท. : วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรศร่า แซ่ก้วย. (2545) เพศวิถี : วันวาน วันนี้ และวันพรุ่งนี้ที่จะไม่เหมือนเดิม. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พลอยวไล ไกรนรา. (2548) การสนับสนุนทางสังคม และการปรับตัวของวัยรุ่นชาย ในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ภาคใต้. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิมล ดึกขาว. (2548) แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองในพื้นที่อำเภอแม่ก้อย จังหวัดเชียงใหม่ : สาเหตุและผลกระทบ. การศึกษาอิสระ รป.ม. (สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภควดี ศรีประเสริฐ. (2548) ความรุนแรงในครอบครัว : กรณีการถูกทำร้ายของภรรยา
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขารัฐศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภณิการ์ เพชรเชิขว. (2549) การปรับตัวของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เชื้อสายมอญ : ศึกษา
เฉพาะกรณีแรงงานในบริบทสวนยาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. : วิทยานิพนธ์ สม.ม.
(สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณฑิรา ตูลากุลปต์. (2544) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตครอบครัว และความต้องการการสนับสนุนทาง
สังคม ของบุคลากรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการปฏิบัติงานศูนย์รังสิต.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัตนา จันทร์เทาว์. (2545) โครงการวิจัยบทบาทสตรีกับการจัดสวัสดิการชุมชน กรณีศึกษาชุมชน
ชนบท อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาภาษาไทย) ขอนแก่น
: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วันเพ็ญ อ้อฉาว. (2546) เด็กเร่ร่อนกับการใช้ยาเสพติดในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาการจัดการ โครงการสวัสดิการสังคม) สมุทรปราการ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- วิภา หลวงจอก. (2550) การสนับสนุนทางสังคมและการปรับตัวทางสังคมที่มีผลต่อบทบาท
ครอบครัวและการมีส่วนร่วมในชุมชนของสตรีกะเหรี่ยง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชา
การบริหารสังคม) สมุทรปราการ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- วิสุทธิ เหล็กสมบูรณ์. (2545) พลวัตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตครอบครัวและบทบาททาง
เพศสภาพ ของผู้หญิงอิวเมียน(เย้า) ภายใต้ผลกระทบของการพัฒนา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(สาขาวิชาการพัฒนาสังคม) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีรชัย ศาสตราศิษย์. (2534) แรงงานอพยพพม่า : ศึกษากรณี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชารัฐศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศิริมา นามประเสริฐ และคณะ. (2551) การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวและชุมชน
ต่อผู้ป่วยเอดส์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศุภวัลย์ พลายน้อย และเนาวรัตน์ พลายน้อย. (2529) สารศึกษาประชากร. ภาควิชาศึกษาศาสตร์
คณะสังคมและมนุษยศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สิรภพ จุ้ยรอย. (2547) การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนชาวมอญ : กรณีศึกษาบ้านหนองคูและบ้านบ่อควา จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มวิชาล้านนาคดีศึกษา) เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- สุกัญญา ทองทรง. (2530) ปัจจัยที่มีผลต่อความปรารถนาที่จะย้ายถิ่นเพื่อหางานทำของนักศึกษาวิทยาลัยครูปีสุดท้าย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุกัญญา เบนานิด. (2549) การสร้างอัตลักษณ์ของคนมอญย้ายถิ่น: ศึกษากรณีแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ มน.ม. (สาขาวิชามนุษยวิทยา) กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550) “แรงงานมอญย้ายถิ่น การสร้างอัตลักษณ์ของคนมอญย้ายถิ่น: ศึกษากรณีแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาคร”. เอกสารการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ ปี 2550. กรุงเทพมหานคร : สมาคมนักประชากรไทย. หน้า 155 - 172 .
- สุกัญญา เอมอัมธรรม. (มกราคม – มีนาคม 2544) “การย้ายถิ่นกลับในประเทศญี่ปุ่น” วารสารศูนย์บริการวิชาการ. 9 (1) หน้า 1-3.
- สุณี สุวรรณพสุ. (2544) ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกไม่แน่นอนในความเจ็บป่วย แรงสนับสนุนทางสังคม กับการปรับตัวของผู้สูงอายุโรคข้อเข่าเสื่อม. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2539) วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. (2542) การย้ายถิ่นของผู้หญิงไทยไปเยอรมนี : สาเหตุ ชีวิตความเป็นอยู่ และผลกระทบในประเทศไทยและเยอรมนี. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2544) รายงานการวิจัยเรื่องการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย – พม่า และสถานการณ์เสี่ยงต่อโรคเอดส์ในกลุ่มผู้ย้ายถิ่น : พื้นที่แม่สอดและแม่สาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- สุภาพ ปิ่นทอง. (2549) การสนับสนุนทางสังคม: ความต้องการ และการได้รับของผู้ป่วยไตวายเรื้อรังที่รักษาด้วยเครื่องไตเทียมตามการรับรู้ของผู้ป่วยและครอบครัว. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์) สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สุมาลี แซ่ว่อง. (2549) การย้ายถิ่นของแรงงานพม่า และผลกระทบต่อการพัฒนาในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวนิจ รัตนวิจิตร. (2540) การปรับตัวทางสังคมของเยาวชนแรงงานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาการจัดการ โครงการสวัสดิการสังคม) สมุทรปราการ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- _____. (2547) การปลูกฝังคุณธรรมความซื่อสัตย์ ชุมชน พุทธ คริสต์ อิสลาม. กรุงเทพมหานคร : เพื่อฟ้า.
- _____. (2550) รายงานการวิจัย โครงการศึกษาบทบาทของชุมชนที่พึงประสงค์ในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาการค้ำมนุษย์โดยเฉพาะกรณีการค้าหญิงและเด็ก. กรุงเทพมหานคร : เพื่อฟ้า.
- อังคณา ศรีโต. (2552) การกลืนกลายการเสริมพลังของชาวไทยเชื้อสายรามัญและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านมอญปากัด ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. การศึกษาอิสระ ศศ.ม. (สาขาการบูรณาการนโยบายสวัสดิการสังคม) สมุทรปราการ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- อรุณี สุปัญญา (2545) การปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นชายในสถานสงเคราะห์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาสังคมศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- Awatsaya Panam et al. (2004) **Migrant Domestic Workers: from Burma to Thailand.**
Nakhonpathom : Institute for Population and Social Research Mahidol University.
- International Labour Organization. (2006-2015) **Migrant workers' remittances from Thailand to Cambodia, Lao PDR and Myanmar.** Synthesis report on survey findings in three countries an good practices.
- Internaional on Migration. (2008) **Situation Report On International Migration in East and South-East Asia** Regional Thematic Working Group on International Migration including Human Trafficking.
- Huguet Jerrold W., and Sureeporn Punpuing. (2005) **International Migration in Thailand** : IOM, ILO, Unicef, The World Bank, UNDP, United Nations ESCAP, World Health Organization.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Ghosh Jayati. (2009) **Migration and gender empowerment** Recent trends and emerging issues :
Human Development Research Paper : United Nation Development Program..

Sciortino Rosalia and Sureporn Punpuing. (2009) **International Migration in Thailand 2009**.
Bangkok : International Organization for Migration (IQM). New York : Division of Policy
and Practice UNICEF.

Supang Chantavanich et al. (2009) **The Impacts of the Economic Downtown Worker in
Thailand** Asian Research Center for Migration. Bangkok : Chulalongkorn University.

ภาคผนวก

ส่วนที่ 5 เพศสภาพในครอบครัว

- การทำงานบ้านมีการแบ่งงานอย่างไร ระหว่างท่านกับสามีและสมาชิกในครัวเรือน
- ถ้ามีเรื่องสำคัญที่ต้องตัดสินใจภายในครอบครัว ใครเป็นผู้ตัดสินใจ
- ในรอบปีที่ผ่านมาท่านมีเรื่องสำคัญต้องตัดสินใจ เป็นอย่างไร ท่านปรึกษาใคร
- ช่วยเล่าเรื่องการแบ่งงานภายในบ้าน ในชีวิตประจำวัน ทั้งเรื่องส่วนรวม และเรื่องของตัวเอง

ส่วนที่ 6 สัมพันธภาพทางเพศกับสามี ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านมีความพึงพอใจแค่ไหน อย่งไร กับสัมพันธภาพกับสามีของท่าน มีปัญหาอย่างไรหรือไม่

ส่วนที่ 7 ความรุนแรง

ในรอบปีที่ผ่านมาท่านเผชิญกับความรุนแรงบ้างหรือไม่ กับใครบ้าง